

הישיבה המאה-ושבעים-ושתיים של הכנסת השתים-עשרה

יום שני, י"ב באייר התש"ן (7 במאי 1990)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:01

א. ציון מלאות 45 שנה לשואה

ששלים מבניו הושמדו באותה מלחמה ארוהה אינו יכול לחגוג שמחת ניצחון. גם בנות נרצחו, אני עוד אוכיר את זה.

השואה קשורה אומנם בכל בית-ישראל, אך בוודאי שונה התחושה אצל מי שהיה שם מאשר אצל האחרים. שמענו את מקהלת הרבנות הצבאית שרה: "זה יום נכספנו לו עוד יעל ויבוא, ומצערנו עוד ירעים: אנחנו פה".

באוזני מי שהיה "שם" מהדהדים בוודאי כרגעים אלה רעמי המצפדים: צעדי בני הקהילה, שרוזו בבית-הכנסת ומשם צעדו אוחזים בידי ילדיהם הקטנים והם לא יודעים לאן. היום אנו יודעים לאן: למקום שממנו לא שבו הם עוד לעולם.

ובאוזנינו מהדהדים רעמי הצעדים במחנות המוות, בדרך מן העבודה ואליה, ובסוף השיירה עגלה רתומה ליהודים, "מוזלמנים" כעגה שהיתה שגורה בפי אסירי המחנות, עוד ועצמות. ורכים נופלים בדרך ונזרקים בעודם חיים כבולי עץ לתוך העגלה, ובהגיע העגלה למחנה מושלכים הם לערמה הגדולה ובה נופחים הם את נשמתם.

ובאוזנינו מהדהדים גם צעדי הלוחמים, חברי המחתרות, הפרטיזנים, חיילי הבריגדה מארץ-ישראל, שחשו להצלת אחים, לוחמי כל צבאות בעלות-הברית. הם סללו את הדרך לצעד חיילי צה"ל. וצעדי האשונים מתמוזגים בצעדי האחרונים, ומצעדי כולם רועמים היום באוזנינו פה, במשכן פרלמנט המדינה היהודית העצמאית שקמה בארץ-ישראל, ומרעמים: "אנחנו פה", "פה", "פה". אנחנו פה במולדתנו, על אדמתנו, בארץ אבותינו.

המושל הגרמני של פולין, ד"ר הנס פרנק, שידע היטב מה עוללו הגרמנים לעם היהודי, הצהיר לאחר תום מלחמת-העולם השנייה: "אלף שנים תחלוףנה וחרפת גרמניה לא תימחה". אלף שנים? מאז חלפו רק 45 שנים ונותרו עוד 955 שנים להשלים עד לאלף, וגם אז חרפת גרמניה לא תימחה — חרפת הגטאות, חרפת תאי הגזים, חרפת המשרפות, חרפת הרצח ההמוני.

הבעל-שטוב לימדנו: "השכחה היא הגלות, הזיכרון הוא הגאולה". ואני, שעניי ראו את השכול, ואני, שיצאתי מגיא ההריגה, בעצמי אינני יודע משום מה בחר הגורל דווקא בי ובמשפחתי הקרובה לשרוד ולחיות. אולי רק כדי שאוכל היום להופיע פה בפניכם, להביא את הנדר שנדרנו שם: לזכור. לזכור כל דבר, לזכור ולא לשכוח, לזכור ולא לסלוח, לזכור ולספר. לספר, לספר גם אם דעת אנוש מתקשה לקלוט מה שקרה שם.

הרי גם אני מתקשה לפעמים להבין איך עמדתי בכל אלה וחושב: הייתכן שכל זה אכן התרחש במציאות, או שמא היה

היו"ר ד' שילנסקי: חברי מתכבד בזה לפתוח את הישיבה המיוחדת של הכנסת.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון: כבוד הנשיא!

(חברי הכנסת מקבילים בקימה פני נשיא המדינה.)

היו"ר ד' שילנסקי: נא לשבת.

(שירת "אל נא תאמר: הנה דרכי האחרונה" בפי מקהלת הרבנות הצבאית)

היו"ר ד' שילנסקי: "ומצערנו עוד ירעים: אנחנו פה".

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום): זאת חרפה שלא נתנו לנשים לשיר במקהלה. הן היו גם קורבנות של המלחמה, גם פרטיזניות וגם לוחמות, ואסור היה לעשות את זה.

פנחס גולדשטיין (המפלגה לקידום הרעיון הציוני בישראל): למה? למה?

קריאות:

היו"ר ד' שילנסקי:

אבקש מכולם שלא להפריע. חברת הכנסת שולמית אלוני, אני מצטער מאוד על ההערה שלך. גם אם היא נכונה — זה לא היה המצב ולא היה המעמד, ואני מבקש מכל חברי הכנסת להתעלות כרגע זה מעל כל היריבויות. יש דברים שהם בקדושה, וצריך להתייחס אליהם כך.

הוד מעלתו נשיא מדינת ישראל, חברי הכנסת, הנני מתכבד בזה לפתוח — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

היו"ר ד' שילנסקי:

חברת הכנסת שולמית אלוני, אני מאוד מבקש ממך.

הנני מתכבד בזה לפתוח את הדיון בישיבה מיוחדת של הכנסת במלאות 45 שנה לשואה ולתבוסת גרמניה הנאצית וגרורותיה: תבוסת גרמניה — ולא ניצחון על גרמניה. עם

ראיתי עומד ליד שער הכניסה למחנה. אינני זוכר אם היה זה מחנה מספר אחת או מחנה מספר שתיים שליד העיר הגרמנית קאופרינג. בחיפוש שנערך בשער המחנה נמצאו אצלו קליפות תפוחי אדמה. מדוע רצה להבריח אותן למחנה, אינני יודע. הרי רעב היה ומסוגל היה לבלוע אותן מיידית ברעבתנות. אולי היה לו במחנה מאן־דהוא גוסס וקיווה להציל את חייו. לעולם לא נדע. העמידו אותו ליד השער כשעל חזהו כתובת: "איך בין איין יידישער פארברעכאר" — אני פושע יהודי. שפכו עליו מים קרים. היה זה חורף והמים קפאו, ואז שפכו עליו שוב מים ושוב קפאו המים, וכך שכבה על גבי שכבה. וכך ראיתי עומד עטוף בכיסוי השקוף שבו קפא הוא למוות. מצבה קפואה.

אינני יודע מה היה שמו. אקרא לו ישראל. בדמיוני הוא המצבה לכל אחי שהיו אחי במחנות המוות, והיום מצבי אני אותה פה בכנסת, וכל אשר לב לו ורגש בו יוכל לחוש אותה ולראותה בעיני רוחו. היא צריכה להיות תזכורת, תזכורת אזהרה והבהרה לכל עם ישראל למשמעותה של גולה, גולה מול מולדת.

האנדרטה הזאת היא תזכורת למה שהיה גורל עמנו כאשר לא היתה לו מדינה משלו. וכאשר לא היה לו כוח מגן והיה חלוי בחסדי זרים בלבד; וככל שנעמיק את אחיזתנו במולדת, תוך אהבת אחים, כך נבנה לעמנו עתיד בטוח יותר, טוב יותר ויפה יותר.

רשות הדיבור לראש הממשלה.

ראש הממשלה י' שמיר:

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, 45 השנים שחלפו מאז תבוסת גרמניה הנאצית ואלי אינן תקופה ארוכה במושגים היסטוריים בתולדות העמים ובתולדות ישראל, אך המאה ה־20 ראתה את האנושות בשיאים טכנולוגיים שלא נודעו כמותם מימות עולם, וראתה אותה גם בתהומות שפל ללא תקדים. במאה זו עשרות שנים הן עידן ועידנים, כל עשור ותהפוכותיו, ועל־כן ראוייה הכנסת לשבח על ציון מועד זה.

לפני 45 שנה היה העם היהודי שרוי במעמקי היגון, כשמתו, שישה מיליונים, מטלים לפניו. בארץ־ישראל נאבק היישוב על עתידו של החזון הציוני, על תקומת ישראל בארצו. בארץ־ישראל, באותם ימים, היה זעם על אשר אירע באירופה — אבל היתה גם אמונה והיתה תקווה לעתיד.

ב־8 במאי 1945 לא היתה כלבנו צהלת ניצחון. האורים המוצלים מאש שואה, ממחנות ההשמדה, מיערות ומגטאות המרי, יתומים ויתומות, אלמנות ואלמנים, הורים שכולים, היו כגוף קטוע־איברים, כצללים מהלכים שלא ידעו את נפשם. רבים מבינינו היו מחפשים את קרוביהם ויקיריהם באפסית כוחות בין ההריסות, בתקווה קודחת שכמרבית המקרים נחבדה.

בשירו "מכל העמים" (1942) שם נתן אלתרמן בפי ילדי ישראל, אותם מיליון וחצי ילדים שלא זכו לחיות את חייהם, את המלים האלה: "שאתה בחרתנו מכל הילדים/ ליהרג מול כיסא כבודך/ ואתה את דמנו אוסף בכדי/ כי אין לו אוסף מלבדך/ ואתה מריחו כמו ריח פרחים/ ואתה מלקטן במטפחת/ ואתה תבקשנו מידי הרוצחים/ ומידי השותקים גם יחד".

ואורי צבי גרינברג, באחד משיירי הספר "רחובות הנהר" כתב: "על פני אדמה ועלמות זו מתנועעת רצים יהודים/ אל לא לאן/ מאחוריהם עולי אש בתיים, שהם כגופים וזעקים/ וגוויות ככל בית, כל סף ובכל ביב — — —".

זה רק חלום, חלום בלהות? אך לא, לא היה זה רק חלום בלהות, היתה זו מציאות. אכן, הייתי בין החומות של ארץ האפלה והאופל, היינו שם בגלל "חטא" אחד ויחיד: נולדנו יהודים.

והשטן בהתגלמותו לא הבחין בין יהודי שומר מצוות לבין יהודי חילוני, בין ציוני לבין אנטי־ציוני, בין חבר "השומר הצעיר" לבין חבר בית"ר. העיקר: אתה יהודי, ואם יהודי אתה, אחד דינך — מוות.

כך מצאה עצמה יהדות מזרח־אירופה חסרת מגן, מנותקת מכל העולם.

היינו בקיאים בתורה, בחוכמה, במדע, הענקנו לעולם את התנ"ך, את ספר הספרים, ובו עשרת הדיברות. נשאנו את דגל המוסר העולמי, למדנו כל דוי עולם, רק לא את תורת המלחמה. כשהתארגנה בגטו המחתרת, מה מועט היה בינינו מספר אלה שידעו להשתמש בנשק. בתנאי הגטו האיומים התחלנו לרכוש נשק. היו כאלה שהתווכחו אתנו, טענו שאין לנו זכות מוסרית לכך, האשימו אותנו שאנו מסכנים לא רק את עצמנו ואת משפחותינו, אלא את כל הסוככים אותנו, וייתכן שגם את הגטו כולו. הם דגלו בכך שיש לעשות הכול על־מנת להאריך את קיומו של הגטו, ולו רק ברגע, כי נס הגאולה יכול לבוא בכל שנייה.

אנחנו, אנשי המחתרת בגטו, גיינו אותם. היום יש כאלה היושבים בסלונים, פה בארץ ובעולם כולו, ועל כוס קפה עם עוגת קצפת חורצים משפט. אני משוכנע גם כיום בצדקת דרכה של המחתרת, אך במבט לאחור אינני נמנה עוד עם המגנים. מי יכול לשפוט לגבי מה שהיה שם, בעולם החושך? אני אינני מונה את עצמי עוד עם המגנים. אינני רואה את עצמי בדרגת מעלה כזאת, שאוכל לגנות ולשפוט.

לאחר השואה קמו חורצי משפט, צצו מטיפים ומורי דרך. היושב במרומים, רק אתה היודע, ורק אתה תשפוט. רק אתה תדון את האם העבריה שנשלחה ב"סלקציה" באושביץ לצד החיים, התגנבה לצד ההולכים לתא הגזים על־מנת להיות עם ילדה ברגעי חייו האחרונים. בקור המקפיא עמדה היא עירומה בשורת ההולכים למוות וחיממה בגופה את ילדה הקט, חיבקה ונישקה אותו, לחצה אותו ללבה ברגעי החנק. הפחדנית היא, או שמא גיבורה? העלינו להתכבש בה? מי אתם המלעזים המעזים לכנותה "כצאן לטבח"? אי לקחתם את הרשות המוסרית? העמדתם במקומה ולו לשנייה אחת? מי שמכם?

חברי הכנסת, מיליון וחצי יהודים לחמו בגרמנים במסגרת כל צבאות בעלות הברית, ורק יחידה אחת, יחידה קטנה, היא הבריגדה היהודית מארץ־ישראל, לחמה תחת דגל יהודי. האחרים לחמו, ורבים מהם גם נפלו ונקברו כבני עמים אחרים. נוסף על אלה, רבים מאוד המקרים של יהודים שהתמרדו והתקוממו על שפת הבור, בגטאות ובמחנות המוות, ולא נותר מי שיספר, ורק בארכיונים הנפתחים כיום לומדים אנו על גבורתם.

חברי הכנסת, זו השנה השנייה שבה נערך, בחסות יושב־ראש הכנסת, מבצע הנקרא: "לכל איש יש שם". הוא מאורגן בכל רחבי תכל על־ידי הכנסת, דור ההמשך למורשת השואה והגיבורה ומרכז ההסברה — מפעל שהצית לבבות.

באחד הימים יהיה יושב־ראש כנסת אחר, לא ניצול שואה כמוני, ואני קורא לכנסת ולכל היושבים־ראש שיבואו אחרי, להמשיך במסורת זו.

מבצע קריאת השמות נערך ביום־השואה, ואף שסיימו אותו בו ביום, ארשה לעצמי להעלות דמות נוספת, רק אחת:

אירופה המערבית החופשית החלה במשך השנים בתהליך של כינון קהילייה, המקיפה כיום 12 מדינות והיתה לענק כלכלי ומדיני; אם יתגשמו צעדי איחודה המתוכננים ב-1992, ייתוסף לה משנה חשיבות.

לישראל יחסים כלכליים טובים לאורך השנים עם הקהילייה האירופית, לרבות הסכמי סחר חשובים, וגם יחסים בילטרליים טובים עם מדינות רבות בתוכה. נודה כי יש מדי פעם בתחום המדיני חילוקי דעות עם הקהילייה או עם חלק מחברותיה, אך כאלה ייתכנו גם בתוך הקהילה גופא, והם חלק טבעי מן היחסים הבין-לאומיים.

גרמניה המערבית נהפכה, לאחר שנות שיקום בסיוע תוכנית מרשל האמריקנית, למעצמה כלכלית אדירה. במישור היחסים עם העם היהודי הכירה מדינה זו באחריותה ההיסטורית לשואה ונתנה לכך ביטוי, כנגד זאת, חלקה המזרחי של גרמניה, שנשאר מעבר ל"מסך הברזל", איחר להכיר באחריות זו עד לימים האחרונים, משעשה זאת נוכח התמורות שחלו עתה בגוש המזרח-אירופי.

ואכן, מעטים בעולם צפו כי האימפריה הסובייטית תשתנה לבלי הכר, כפי שאירע בשנים אלה. הנסיבות הקשות שאליהן נקלעה ברית-המועצות, בראש ובראשונה בתחום הכלכלי, הביאו למה שקרוי "פרסטרויקה" בביתת פנימה ו"גלסנוסט" במיוחד כלפי חוץ. המשמעות האופרטיבית במזרח-אירופה היתה השתחררותן במידה רבה של גוררות ברית-המועצות, והאפשרויות החדשות שנפתחו בפניהן. תוצאה ישירה מכך היא הצעדים הנעשים לנגד עינינו לקראת איחודה מחדש של גרמניה.

מבחינתנו במדינת ישראל, יש כאלה מן הדבש ומן העוקץ כאחד. ה"חדשות הטובות" הן, כי חלק ממדינות הגוש הסובייטי חידשו את יחסיהן הדיפלומטיים עמנו, שאותם ניתקו מתוך שגיאה קשה, שהן מודות בה כיום, לאחר מלחמת ששת הימים. הדבר טרם נעשה על-ידי ברית-המועצות גופא, אף כי יש התחלות.

חשוב מכול, נפתחה עליה גדולה ארצה, בעיקר מברית-המועצות, והיא מקור שמחה, סיפוק וגם אתגר מאין כמוהו למדינת ישראל. כמו ב-1967, שעה שדרשו ניתוק יחסים עם ישראל, ממלאות עתה מדינות ערביות חפקיד שלילי מול ברית-המועצות כתביעה להפסקת העלייה, ובלחץ על מדינות אחרות שלא לאפשר מעבר יהודים מתחומן. אנו מצפים לשמוע את מדינות העולם החופשי מכרזות כי נקעה נפשן מפעולות מתועבות אלה, אך הן טרם עשו כן. בינתיים נשמעות הצעקות הערביות בלבד.

תופעה שלילית נוספת שנתלוותה לחיוב שב"גלסנוסט" היא עלייתה של האנטישמיות במזרח-אירופה. נושא זה, שמשלת ישראל עמדה והתריעה עליו זה זמן בעקבות דיווחי פורום מעקב הפועל בנושא זה בראשות מזכיר הממשלה, ממקד עתה תשומת לב רבה בתכל, ולא בכדי. רוחות לאומנות נושנה, ששבו וקמו מתרדמתן לאורך שנים, מבטאות אותן דעות קדומות ושנאות ללא פשר שהאמנו כי אבד עליהן כלל: אלה מאשימות את היהודים — בהעדר שיעור לעזאזל אחר — בדרדור רוסיה הישנה והטובה, או פולין או הונגריה או רומניה, לשפל של הקומוניזם. הביטויים לכך קשים. אנו מקווים כי הממשלות הנוגעות בדבר ערות לחומרה שבדבר מכל בחינה ולמורא שבו נתונים היהודים, וימנעו את התופעות הכרוכות באנטישמיות, זו המופיעה אפילו במקומות שכבר אין בהם כמעט יהודים.

אך מעל הנהר הבלתי פוסק של תולדות ישראל נשמע שוב צו ההשגחה שהשמיע הנביא יחזקאל: "ואעבר עליך ואראך מתבוססת בדמך, ואמר לך בדמך חיי ואמר לך בדמך חיי".

בהתש"ח קמה מדינת ישראל, שעצמאותה לא באה לה בקלות; היא היתה תוצאת מאבק מדיני רב-שנים של התנועה הציונית מראשיתה; היא היתה תולדה של עמל דורות עולים ומתיישבים; ומעל לכל, הושגה בזכות דמם הטהור של אלפי צעירים שהערו נפשם למות בשדות הקרב ובמלחמות המחתרות. את 42 שנותיה הראשונות של המדינה חגג בתי-ישראל בכשבע שחלף מתוך שמחה, אולם מלאות 45 שנות הניצחון באירופה אינן עת שמחה דווקא, אלא בראש ובראשונה שעה של חשבון נפש.

מיגורה של החיה הנאצית ב-1945 והתמוטטות גרורותיה, מדינות הציר, פתחו ללא ספק עידן חדש בתכל. השנים שחלפו הביאו בכנפיהן התפתחויות עצומות, שלא נודעו כמותן מימות עולם בתחומי המדע והטכנולוגיה, ששינו את אופיה של תכל והקטינו, אם מותר לומר כך, את ממדיה. חותם ראשון במעלה הטביעו על הכול התמורות הדרמטיות בתחבורה הבין-לאומית, בתקשורת ובתקשורת ההמונית; בעקבותיהן נשתנו פני היחסים הבין-לאומיים, משנתקברו אלה לאלה עמים ויבשות. אך מה שלא נשתנה הוא אופי האנוש, יצר לב האדם, ולכן התקווה המשותפת לרבים-רבים ב-1945, כי יתקיימו דברי הנביא ישעיהו: "וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות, לא ישא גוי לא גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" — לצערנו לא נתקיימה. ארגון האומות המאוחדות, שאמור היה להפציע שחר חדש לאנושות, מילא רק חלק קטן מייעודו. מבחינת עמנו הוא פתח בטוב, בהחלטתו שהיותה צעד לקראת הקמת המדינה; אבל הוא הגיע גם לשיאי שפל בהחלטה שהשוותה את תנועת השחרור הלאומי שלנו, הציונות, לגזענות. אנו מקווים כי לא ירחק היום והחלטה זו תוטל לפח האשפה של ההיסטוריה.

האימה הגרעינית שנולדה בתקופת מלחמת-העולם השנייה, ואשר לאחר הכרעת הכף בהירושימה ונגסקי נהפכה לאימת מלחמת העתיד של "גוג ומגוג", לא יצאה, לאושרו, מן הכוח אל הפועל; אך מאגר הנשק הגרעיני בעולם גדול ומטיל מורא, ואילו נצטרפו, לרבות באזורנו שלנו, מאגרים של נשק כימי וביולוגי. כל זאת, נוסף על כלי הנשק הקרויים "קונבנציונליים", שנשתכללו והלכו לאין שיעור.

פני אירופה 1990 אינם אומנם פני היבשת החוכשת את פצעייה ב-1945. חמורות מפליגות חלו בה. ב-1945 היתה גרמניה, בחלקים גדולים, עיי הריסות, ולא עברו ימים רבים וגם נחלקה לשתיים, משייר מסך הברזל על חלקה המזרחי של אירופה ונפתח עידן "המלחמה הקרה". הביטוי "מסך הברזל", שהגה וינסטון צ'רצ'יל, ראש ממשלת בריטניה, ושהדור הצעיר בארצנו אולי אינו ער לתוכנו, קיפל בתוכו שליטה של עשרות שנים על מדינות מזרח-אירופה מצד ברית-המועצות הקומוניסטית, שלא אחת הופעל המגף כדי לדכא מגמות של עצמאות במדינה זו או אחרת. כוחות ברית-הברית ניצבו כמאסות אדירות כנגד כוחות נאט"ו, ואימת העימות ריחפה באוויר. "מסך הברזל" גם ניתק מכלל ישראל חלק גדול של בני העם היהודי.

לאורך השנים הללו ניטשטשה בקצב מהיר למדי החלוקה שבין מנצחים למנוצחים במלחמת-העולם השנייה, וחלוקה חדשה חפסה את מקומה — חלוקה בין מדינות העולם החופשי לבין מדינות הגוש הסובייטי.

אנו קרועים ביחסנו כלפי התאריך הזה, כלפי 8 במאי 1945. מצד אחד, זהו תאריך המבטא ניצחון של בעלות-הברית על כוחות האופל, אבל זהו גם תאריך שבו התחיל, בצורה מרוכזת, החשבון הנורא של הקורבנות, החשבון הנורא של הדם היהודי וגם של קורבנות רבים אחרים. במלחמת-העולם השנייה נרצחו מיליוני אנשים; בכך איננו בא לשזר את המעשה הנורא שעשו לנו באוניברסליות ובכלליות של מאורע הדמים, אבל אנחנו צריכים להזכיר גם את העובדה הזאת.

חברי הכנסת, אם יש מסמך המסכם בצורה תמציתית ונוראה את הגלים של הזוועה שבאה לכיטוי במלחמת-העולם השנייה, זהו המסמך הבא. צוואה שניתנה בברלין ב־29 באפריל 1945 בשעה 16:00, צוואה של אדולף היטלר. הוא סיים את צוואתו כך: "מעל הכול אני מחייב את הנהגת האומה וההולכים אחריה בשמירה מדוקדקת על חוקי הגזע ובהתנגדות חסרת רחמים למרעילי כל העמים — היהדות הכין-לאומית". יש לו גם עדים — יוזף גבלס, מרשין בורמן ואחרים. זהו הייחוד הנורא של מלחמת-העולם השנייה, זאת האקולוגיה שבתוכה השתוללו אנשים פנטיים, אכזרי שואה, מורדכים על-ידי דוקטרינה גזענית נוראה. קטלו שליש מעמנו, קטלו גם מיליונים של בני עמים אחרים, וקטלו גם את בני עמם — וזהו הצד האוניברסלי שבתאריך הזה.

חברי הכנסת, יש אי-ספור של מסמכים שבאמצעותם אפשר לתאר את החקופה הנוראה הזאת. מתוך האוקיינוס הזה אני מבקש להציג בפניכם, באופן תמציתי ובקיצור, מסמך אחד, שיכול להיות שהוא מרכז בתוכו את הכול. זהו דין-וחשבון ששלח קאצמאן, מפקד האס.אס. והמשטרה במחוז גליציה — מחוז ההולדת שלי — פולין לשעבר, אל מפקדיו, ובו הוא מדווח על פתרון השאלה היהודית במחוז גליציה. בתוך הדיווח יש פירוט של השלל, של מה שנאסף באותו מבצע, שנרצחו בו מאות אלפי יהודים. ובין היתר — הפירוט הבא: 167,740 קילוגרם של מטבעות כסף, 18,490 קילוגרם של מטבעות ברזל, 20,952 קילוגרם של טבעות קידושין של זהב — וביניהן בוודאי גם הטבעת של דודתי פיגה, שנרצחה בפשעם של באותה אקציה. וממשיך הקאצמאן הזה: 44,655 קילוגרם של גרונטאות זהב, 20,880 קילוגרם של טבעות זהב ואבני חן, ועוד ערדים, אבני חן, טבעות כסף, שעוני יד ושעוני כיס של זהב; בין היתר — כך וכך קילוגרמים של שנינים תוחכות.

זה מסמך שמרכז את הכול, את השיטיות, את הפרדנטיות הטבטנטית הנוראה, את הקור, את האטימות שבה טיפלו בבני אדם. כפי שתיאר את זה היינריך כל באחד מספריו: הוא תיאר שני נהגים שהובילו משלוחי יהודים למחנות המוות, לרגע עשו אתנחתא והתווכחו ביניהם מכוניתו של מי טובה יותר. האטימות.

חברי הכנסת, אדורנו אמר באחד משיריו, שאחרי אושביץ כל פיוט אינו אפשרי. ולמרות הכול, אני מבקש את מחילתכם על כך שאני משתמש בפיט אחד, קטע משירו של דן פגיס, משורר עברי-ישראלי, ניצול שואה, שאינו עוד עמנו: כתוב בעיפרון בקרון החתום — "כאן במשלוח הזה/ אני חזה עם הכל בני/ אם תראו את בני הגדול/ קין בן אדם/ תגידו לו שאני — — —".

את הרצח הנורא הזה כיצעו בני אדם, ילודי אשה. לא מקובלת עלי התיאוריה של ק. צטניק, שבהיא אותה לביטוי בעדותו במשפט אייכמן, על פלנטה אחת: כי אם זה על פלנטה אחת אזי יש לנו איזה חשבון מתעתע עם כוחות מיסטיים גלקטיים שאיננו מסתדרים אתם. זה התרחש כאן, בני

8 במאי מסמל בראש ובראשונה את יום הניצחון על גרמניה הנאצית. רבים שואלים אותנו, מה יחסנו, כיהודים וכישראלים, לאיחוד גרמניה. אין זו שאלה של החלטות ממשלה בישראל; לא בידנו להתוות גבולות באירופה. חובתנו היא להזכיר את שאירע בשנות ה־30 וה־40, שכן השואה הופכת אטיאט לדרך או להערת שוליים בספרי היסטוריה מסוימים, ויש המעזים להכחיש. חובתנו להתריע מפני נטייתם של בני-אנוש להיסחף ולשכוח כי לפתח אורבות סכנות, חובתנו גם לדרוש — לדרוש, בין השאר, כי בגרמניה כולה יהיה מאמץ חינוכי מתמיד כדי שהדור הגדל בה ידע את אשר עשה עמלק; כי בגרמניה ככל חלקיה תערוך הממשלה מלחמה נגד האנטישמיות, בין בעלי בלויות בין גלוחי ראש; וכי יילמדו, בתחום מכירות הנשק ומעורבותיות אחרות במזרח התיכון, לקחי העבר.

אולם עיקר העיקרים בעינינו, מעבר לכל אלה, הוא המסר המרכזי, היורד לשורשם של דברים: החובה הראשונה במעלה היא ביצורה של מדינת ישראל. היא קיבוץ גידוי ישראל לתוכה וקליטת העולים בה. זוהי התשובה הניצחת, האמיתית ביותר, לכל שונאי ישראל. נגד האנטישמיות יש להיאבק בכל אחר, אך חיוזקה של ישראל הוא הערובה המרכזית והעיקרית לעתידו של העם היהודי. את זאת מבינים אויביו בעולם הערכי, ומכאן מלחמתם נגד העלייה לישראל, שכבר כמעט חדלו להסתירה במסווה הדק של התנגדות להתיישבות עולים כמה שמכונה "שטחים". את זאת על כולנו, על ידידינו בעולם ועל העם היהודי להבין. משימה זו היא תמצית קיומה של מדינת ישראל והיא הגשמת הציונות.

כל הרוצה באומות העולם לכפר על אשר עוללו לעם היהודי, לפניו רק דרך אחת, והיא עזרה לחיוזקה ולביצורה של מדינת היהודים, מדינת ישראל. בזאת, ובעיקר בזאת, ייבחן יחסו של כל יחיד ושל כל עם — לעם היהודי.

אנו עם של זיכרון — זיכרון ימי הטובה וזיכרון ימים אחרים; זכר יציאת מצרים ו"זכור את אשר עשה לך עמלק". עלינו ללמוד וללמד, ובראש ובראשונה עלינו לשמור ולעשות. עלינו לבצר את מדינתנו ולעשות לשלום ולביטחון. לקלוט את העולים ארצה, להמשיך, בעזרת השם, ללא הפוגה, את שיבת ציון. נושא משך הורע שלנו אכן הלך וככה: עלינו להבטיח כי "בא יבא ברנה נושא אלמתי".

הי"ר ד' שילנסקי:

תודה לראש הממשלה.

חברי הכנסת, אלפי אלפי יהודים שרו ברגעיהם האחרונים, כשלא היה עוד כל מוצא, את ה"אני מאמין". אני סבור שאין מתאימה יותר ממקהלת הרבנות הצבאית, של צה"ל, להביא לנו שיר זה.

(שירת "אני מאמין" בפי מקהלת הרבנות הצבאית)

הי"ר ד' שילנסקי:

רשות הדיבור לחבר הכנסת שבח וייס, ואחריו — לאחרון, חבר הכנסת אברהם ורדיגר.

שבח וייס (המערך):

אדוני היושבי-ראש, אישי הנשיא, חברי הכנסת, נציגי הלוחמים, נציגי הלוחמים היהודים בכריגה ובצבאות אחרים, נציגי הפרטיונים, בשירו של פרנץ ברמן שטיינר, "8 במאי 1945", כתוב: "דגלים לחים טפטפו לתוך חמימות אווירה תגית ובעקבות הלמות התופים הם החליקו בתפניות מעל אגם דם קפוא".

לאומה העברית כוח וזיכרון מופלא, היא ידעה תמיד לשמור על זכירותה, ככל התנאים, בכל הנסיבות ובכל הזמנים — גם במחתרות, במצוק ובמסור.

העם היהודי הנדרף והנרדף אלפי שנים, בכל הגלויות, זכר וקיים את הצויו "זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים"; וגם בהיותו שרוי במצבים שלא היתה בידו היכולת להשמיע זכירה זו בקול רם.

ועל כן עלינו לדאוג לדורנו ולדורות הבאים, שהשואה תתפוס את מקומה במרכז הזיכרון בחיי עמנו. וחובה מיוחדת מוטלת על המדינה היהודית, אשר קמה אחרי השואה הנוראה שפקדה את עמנו — משואה לתקומה — עליה מוטלת החובה, חובת הזכירה, במיוחד כאשר אנו נתונים במבט מתמיד עם העמלקים שבכל דור ודור הרוצים לכלותנו. והקדוש-ברוך-הוא מצילנו מידם.

חברי הכנסת, שרידי השואה, אשר עברו את שבעת מדורי גיהנום במחנות ההשמדה, בגטאות וביערות ונשארו לפלטה, יודעים לספר על השיטתיות המחרידה של החיה הגרמנית הנאצית ועוזריה ובעלות בריתה לפגוע לא רק בעם היהודי פיסית, להשמידו מעל פני האדמה, לא רק בשורת הגוף היהודי — אלא לפגוע בנשמת היהדות, בנקודת האחיזה של העם היהודי הנצחי, באמונה בשם יתברך, על-ידי מלחמת חורמה בתרבות היהודית, היא תורת ישראל.

מעלילות הגבורה הנפשית של המובלים למות, בגטאות ובמחנות ההשמדה, מתברר, כי קל היה להם המוות מאשר החיים העלובים, סיט והשפלה, הרעבות והתנכלויות לקיום יהודי על-ידי שמירת מצוות ה' תוך מסירות נפש והקרבה.

בספרות השואה פוזרים אלפי סיפורים, סיפורי גבורה עילאיים, על התעללות חיות-האדם הנאציות ביהודים אשר נתפסו בקיום מצוות תפילה, הנחת תפילין, ובניסיונם לשמור על דמותם כיהודים; גם העדריות על גילויי קידוש-השם בדרך לכבשני אש ותאי גזים — כאשר ברגעיהם האחרונים לא שכחו את בוראם ולא היססו לקדשו ולרוממו בפני הצוררים לוקחי נפשם.

חברי הכנסת, ההיסטוריה של עמנו כולה אינה אלא המנון תפארת יהודי של אומה הנאבקה על קיומה עם שונאיה ויכולה להם. מעוטרת היא זר אגדות נפלאות, המזעזעות נפש ומבליטות את גדולתן וקדושתן של נשמות ישראל טהורות, שאין דוגמתן לגבורה ולאומץ בכל אומה ולשון. אולם גרמו הנסיבות של ימי הזעם, שהאשמהדי היטלר, יימח שמו, הטיל בה את זוהמתו על-ידי הניסיון להשמדת התפארת של גבורת ישראל, והתכוון להבליט ולהראות לעיני העולם לא רק שהיהודים נופלים כעמיר מאחורי הקוצר, אלא גם כיצד הם נפטרים מחייהם ללא צל של התנגדות, ללא כל תגובה של כבוד עצמי. העולם ראה יהודים הולכים, מובלים כצאן לטבח, כשיות אילמים ומפוחדים, ובכך רצו הצוררים להשפיל את העם היהודי אשר אינו ראוי אפילו לרחמים. וכאשר מוזמן לזמן התעוררו קבוצות יהודים בגטאות, ביערות ובמחנות מוות, ומחתרות הפרטיזנים — התגלה לפתע אור, אומנם קלוש, אבל עולה ובוזק ממחשכי הגלויות ומגשר בסכרה את הערפל, את חשכת העין, אשר האשמהדי רצה להסתיר בהם את עין השמש. פתאום ראה העולם, העולם המנוכר ללא רחמים, איך עם בודד, יחיד, עומד מול מכונה אדירה ומשומנת, נאבק בודד, בקדושה ובגבורה, בין קירות מתמוטטים, בין עצי היער, כורע ורובץ כארי, ובפיו תורה שמשון: "תמת נפשי עם פלשתים". הגטאות עלו בלהבות כאש הקרבות, ובין המדורות והחורבות

אדם רצחו בני אדם. קין רצח הבל ועוד הבל, כשיטתיות, כמקצוע. למכונה הזאת היו שותפים הרבה, אלה שבתעוועי המצב הפוליטי בחרו את השלטון של היטלר, ובשלב הראשון בחרו אותו באופן דמוקרטי, אלה שאפשרו לכל סוג של משיחיות מדינית או אחרת להשתולל ולעצב את סגנון החיים, ואלה ששחקו.

אחרי המלחמה, כאשר הסתובבנו בדרך לארץ-ישראל, פליטי השואה, אני ואחי משארת הפלטה, ואנשי הבריחה, אנשי הבריגדה ואחרים סייעו לנו בדרכים האלה, בין היתר נקלעתי ברומא אל מול סנט-פטר, קשה היה לי להביט בצלב הזה, משום שצלב הקרס הוא גם גלגולו של הצלב, אבל עם זאת זכרתי את הקפליצה הקטנה, מקדש-מעט של חסידות אומות העולם, גברת גורלובה, שם הסתתרנו ומצאנו לנו אפשרות כלשהי להציל את חיננו. בתוך המכלול המזעזע היו גם תופעות כאלה. אני מדגיש את זה, פן נחרג את כל העניין הזה רק לחשבון עם כל הגויים.

אני רוצה להציע גם לדוברים שלפני פרשנות נוספת למונח "זכור את אשר עשה לך עמלק". זכור כדי שתעשה הכול שזה לא יתרחש עוד, אבל לא דווקא במובן של נקם סוחף כמונחים של אבות אכלו בוסר ורשני כנים תקהינה. לכן אני, כניצול השואה, כמי שעבר את כל זה, רוצה להביע סיפוק מכך שהיום, באופן פרדוקסלי המחזאי של ההיסטוריה כיום זאת כך, שממש כימים אלה יש תהליכים של ראשית פיוס באירופה. פיוס איננו שכחה, זה מתן הזדמנות ליסודות אנושיים להכתיב שוב את העקרונות. לזכור ולא לשכוח, אבל גם לאפשר תקופה חדשה.

חברי הכנסת, לסיום אני רוצה לומר עוד משפט אחד. לנו, שארית הפלטה, יש הרבה חשבונות לברר, יש לנו הרבה הגיגים, מי עשה מה ומתי. לא אחת אנחנו נגדרים למגרש ולחצר שלנו לברר גם מה עשו אחרים באותה עת. זה חשבון קשה, כשאנחנו קוראים את קורות העתים וקוראים מה התרחש בארץ באותה תקופה, איך הגיבו, למי היתה תחושה שמרחש אסון ולמי לא היתה תחושה מספקת. למרות הכול, אני רוצה להציע שבשלב זה נעשה את החשבון העיקרי עם אלה שיצרו את המסגרות ואת המכשירים שאפשרו רצח עם ורצח של עמים אחרים. ואנחנו נעשה כל מאמץ במדינת היהודים כדי שכל מהלך מדיני זה לא יאחר שצריך לבצר את ביטחוננו, וזה חיוני, יודרך על-ידי שיקולים אנוכיסלטיים של צדק, של ערכים, של חינוך נגד אטימות, של חינוך נגד כל סוג של תורה טוטליטרית, פאשיסטית בעיקר, גם אחרת. אני חושב שזהו סוג של לקחים לצד הזיכרון. הנורא ולצד החובה שלא לשכוח ולא לתת להשכיח. תודה רבה.

היור' ד' שילנסקי:

תודה לחבר הכנסת שבח וייס. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם ורדיגר.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, אדוני הנשיא, כנסת נכבדה, חלפו 45 שנים מאז נפרצו שערי מחנות המוות וההשמדה על אדמת אירופה הדוויה והרוויה דם יהודי, ואודים מצילים מאש, שרידי החרב והתופת, החלו לזרום החוצה. ממחנות ההשמדה, מסמטאות שרידי הגטאות פה ושם, מסמטאות אפלות, אנשי היערות מחשבת הבונקרים, הפרטיזנים והלוחמים מהכפרים, מהשדות ומהיערות — החוצה, החוצה לחופש ולדורו. אודים מצילים מאש. ומתוך הלבבות השבורים והגופות הדקים והשקופים כיריעות קלף — כאילו מתפרצים דברי הנביא זכריה: "יגער ה' בך השטן יגער ה' בך הכתר בירושלם הלא זה אוד מצל מאש".

תוכרת כ"ה, ישיבה קע"ב

— ציון מלאות 45 שנה לשואה: דברי יושב־ראש הכנסת בפתיחת כנס הקיץ
מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת —

בכל הזמנים והדורות, בזכות אמונתו ודבקותו בתורת השם מאז
כיבוש הארץ בימי יהושע, דרך הלוחמים בחומות ירושלים נגד
טיטוס וקלגסיו, דרך כל המלחמות של עמנו בגויים ובתורבותם
כדי לא להתבולל, דרך המאבקים הנואשים בקלגסי היטלר,
בגטאות, ביערות ובמחנות ההשמדה, עד לימינו אלה.

הבה נקווה שמתוך אחדות אמיתית, אחדות ישראל של
כולנו, והעיקר — אמונה צרופה בשם יתברך ובתורתו, נזכה
לשבת על אדמתנו עם כל פזורות ישראל מתוך שלום אמת,
מנוחה ושלווה נפש, ולגאולתנו האמיתית עם ביאת הגואל.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה לחבר הכנסת ורדיגר.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:
"התקווה".

(שירת "התקווה")

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:
כבוד הנשיא!

(חברי הכנסת מכבדים בקימה את צאת נשיא המדינה.)

היו"ר ד' שילנסקי:

נא לשבת.

חברי הכנסת, הנני מכריז בזה על הפסקה של עשר דקות.

(הישיבה נפסקה ב־16:58 ונתחדשה בשעה 17:12.)

ב. דברי יושב־ראש הכנסת בפתיחת כנס הקיץ

אני מבקש מחברי הכנסת להניח למשקעים שנצטברו
בפרק הזמן שחלף ולשקוד על עבודה תקינה של הכנסת עם
חידוש כנס הקיץ, תוך יחסי חברות והוגנים, תוך יחס סובלני
איש לרעהו ותוך איפוק מוסרי כלפי דברים שיושמעו הן
בנאומים של חברי הכנסת והן בוויכוחים. אבקש לשמור על
תכונות הוויכוח מתוך כבוד הדדי.

הבה ניתן כולנו יד לפעילות תקינה של הכנסת, במיוחד
בימים אלה של מתח וסער.

ג. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

לדיון מוקדם — הצעת חוק־יסוד: הממשלה (תיקון),
התש"ן—1990, מאת חבר הכנסת צחי הנגבי; הצעת חוק
לתיקון פקודת התעבורה, התש"ן—1990, מאת חברת
הכנסת שושנה ארבל־אלמולינו; הצעת חוק החברות
הממשלתיות (תיקון) — נציג ארגון צרכנים בדיוקטוריון),
התש"ן—1990, מאת חבר הכנסת אברהם בורג; הצעת
חוק־יסוד: הממשלה (תיקון) — פרסום הסכמים),
התש"ן—1990, מאת חבר הכנסת אברהם בורג; הצעת
חוק־יסוד: הממשלה (איסור מינויים בממשלה יוצאת),
התש"ן—1990, מאת חבר הכנסת אברהם בורג; הצעת
חוק ההודמנויות בעבודה (תיקון) — החלה מחמת השקפות
ודעות), התש"ן—1990, מאת חבר הכנסת אברהם בורג;
הצעת חוק נשיא המדינה (מועצה לאומית לשינוי שיטת
הממשל), התש"ן—1990, מאת חברי הכנסת א' בורג וח'
מירום; הצעת חוק הבחירות לכנסת (נוסח משולב) (תיקון),
התש"ן—1990, מאת חבר הכנסת יצחק לוי; הצעת חוק
הדיינים (תיקון מס' 12), התש"ן—1990, מאת חברי הכנסת

קמו למאבק גיבורים אגדיים, גברים, נשים וטף, דתיים
ולא־דתיים, רבנים וחכמי התורה, אשר אחרי שנות סבל
והשפלה התרוממו כענקים, לחמו ככפירים והשיבו מלחמה.

המרד בגטאות וההתקוממות של קבוצות ובודדים
במחנות המוות וביערות הפרטיזנים — המרד גדול הוא לא רק
אלה שהתנסו על גופותיהם בניסיונות המרים של גטאות
ומחנות השמדה, לאלה ששרדו מכבשים, אלא גדלותו של
המרד לכל שארית הפלטה וליהודים בעולם, ובמיוחד לנו
בארץ אבותינו.

אלמלא הפלא של עוז ותעצומות אשר בנכחי הגלויות
ובמכמני תפוצות ישראל, אלמלא ההוכחה המשכנעת
והבולטת לעין כול, שאכן צדקה האגדה בת אלפי השנים על
מורשת הגבורה וקידוש־השם שבעומק נשמות ישראל, אין
פשר לחזון הקוממיות של אומה דוויה ומושפלת, ואין כל
ביטחון בביסוסו של שחר ישראל בדרכי הטבע, של כינון
עצמאות לעם היהודי, בחסדי השם.

על כן, רבותי חברי הכנסת, כה חשוב וחיוני לזכור ולא
לשכוח את כל מה שעוללו לנו הנאצים הגרמנים ועוזריהם
מקרב עמי אירופה מסוימים, אשר שיתפו פעולה עם היטלר,
יימח שמו, להשמדת האומה היהודית.

השואה, הגבורה וההתקומה הן הן ההוכחה לממשיכי חוט
הזהב של גבורת ישראל, שגור אריה יהודה עודו חי וקיים,
וכוחו במותניו להתנער ולפעול בארצו שלו, בגבולות שניתנו
לנו על־ידי השם יתברך, בארץ־ישראל השייכת לנו, כי אחד
הוא עם ישראל ואחד היא ארצו, אחד, ללא שינויים ותמורות

היו"ר ד' שילנסקי:

הנני מתכבד לפתוח את הישיבה המעשית של כנס הקיץ
של הכנסת. אני מקדם בברכה את כל חברי הכנסת עם שובם
ממגרת הפסח. עברו עלינו שישה שבועות של ציפייה
ומעורבות ישירה בתהליכים להרכבת ממשלה. היו שסברו
שעם היפתח כנס הקיץ — תיכון ממשלה חדשה. אך זו עדיין
טרם הוקמה.

היו"ר ד' שילנסקי:
הודעה למזכיר הכנסת.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:

ברשות יושב־ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע, כי הונחו
היום על שולחן הכנסת:

לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה — הצעת חוק מס'
הכנסה (פטור ממס על הכנסה מהשכרת דירת מגורים) (הוראת
שעה), התש"ן—1990; הצעת חוק הרופאים הוותיקנים,
התש"ן—1990; הצעת חוק המלווה (חברות ביטוח) (תיקון
מס' 7), התש"ן—1990; הצעת חוק המועצה לייצור ולשיווק
של ירקות (תיקון מס' 5), התש"ן—1990; הצעת חוק הבזק
(תיקון מס' 7), התש"ן—1990.

לקריאה ראשונה, מטעם חברי הכנסת — הצעת חוק
לתיקון פקודת התעבורה (מס' 23), התש"ן—1990, מטעם
חברי הכנסת יצ' לוי וח' פורת.

המדינה ולשמירה על חובת ההגנות של נבחרי הציבור, התש"ן—1990, מאת חבר הכנסת אוריאל לין: הצעת חוק שכר שווה לעובדת ולעובד (תיקון — הגדרת שכר), התש"ן—1990, מאת חברת הכנסת שרה דורון. תודה.

ד. דברים לזכרם של חברי הכנסת לשעבר ראובן פלדמן ומטילדה גז, זיכרונם לברכה

חברי הכנסת, גברת מטילדה גז הלכה לעולמה ביום חמישי שעבר, 3 במאי, ונטמנה בבית-העלמין בחולון.

מטילדה גז נולדה באוגוסט 1918 בתוניס ועלתה ארצה ב-1957. היתה חברת הכנסת השישית, השביעית והשמינית וחברה בוועדות העבודה, השירותים הציבוריים והפנים. נמנתה עם סיעות רפ"י והמערך בכנסת. יהי זכרה ברוך.

הכנסת מכיעה תנחומיה למשפחות פלדמן וגז, ולא יוסיפו לדאבה עוד.

(חברי הכנסת מכבדים בקימה את זכרם של חברי הכנסת לשעבר ראובן פלדמן ומטילדה גז, זיכרונם לברכה.)

ה. סקירת שר החוץ על פעולות משרדו

אין זה מקרה, שמדינות מזרח-אירופה, עם התנתקותן מהשליטה הסובייטית ומעברן למשטר דמוקרטי, החליטו לזנוח את המדיניות האנטי-ישראלית ולחדש את קשריהן אתנו. קשרים אשר נותקו לפני 23 שנים, וזאת תוך הבעת חרטה וביטוי רצון לקיים אתנו יחסי ידידות קרובים.

ראשונה היתה הונגריה. בספטמבר 1989 חתמתי בכודפשט על פרוטוקול חידוש היחסים עם הונגריה. כשנה לאחרונה התהדקו הקשרים עם מדינה זו, נחתמו עמה הסכמים בתחומי התרבות, המדע והטכנולוגיה, הסכמים לחילופי משלחות נוער וספורט, וכן הסכמים בתחומי התעופה והמסחר. בינואר ביקר בארץ שר החוץ ההונגרי גיולה הורן ושר המדינה פוז'גאי, מראשי הרפורמיסטים שהביאו למהפך הדמוקרטי בהונגריה. כד בכד נמשך זרם ביקורים הדדיים של אנשי עסקים, אמנים, סופרים וספורטאים.

המדינה המזרח-אירופית השנייה אשר חידשה את יחסיה הדיפלומטיים עם ישראל היתה צ'כוסלובקיה. זמן קצר אחרי המהפך הפוליטי במדינה זו הודיע הנשיא החדש, ואצלב האוול, על רצונו בחידוש היחסים. כראשית פכרואר שנה זו חתמתי בפראג על הסכם לחידוש הקשרים הדיפלומטיים. לפני כשבועיים היה נשיאה של צ'כוסלובקיה, ואצלב האוול, ראשון מקרב ראשי מדינות מזרח-אירופה שהגיע לביקור רשמי בישראל.

במהלך ביקורי בפראג נחתם גם הסכם לשיתוף פעולה בתחומי המדע, הטכנולוגיה והתרבות. ובזמן ביקורו של הנשיא האוול בארץ חתמנו עם שר החוץ של צ'כוסלובקיה על הסכם לשיתוף פעולה כלכלי בין המדינות.

היחסים הדיפלומטיים בין ישראל ובין פולין חודשו בסוף חודש פברואר השנה, במהלך ביקור שקימתי בוורשה. היחסים עם פולין הועמקו השנה בכל התחומים. שתי המדינות החליפו משלחות. חברות התעופה של ישראל ופולין החלו בטיסות ישירות. נחתם הסכם בתחומי החקלאות וייצור מזון, ועל הפרק עומדים הסכמים בתחומי התרבות, הכלכלה והתעופה.

בולגריה היתה המדינה הרביעית במזרח-אירופה המחודשת יחסים עם ישראל. רק לפני ימים ספורים שבתי

א' לין ויצ' לוי: הצעת חוק פינוי פסולת הניתנת למחזור, התש"ן—1990, מאת חבר הכנסת דן תיכון: הצעת חוק הגליל (תיקון מס' 2), התש"ן—1990, מאת חבר הכנסת אברהם פורו: הצעת חוק למניעת פגיעה באופיה הדמוקרטי של

היו"ר ד' שילנסקי:

חברי הכנסת, המוות פקד בפגרה זו שני חברי הכנסת לשעבר.

חברי הכנסת, נא לקום.

חבר הכנסת הרב פלדמן, חבר הכנסת השנייה, הלך לעולמו ביום י"ב בניסן התש"ן ונטמן בבית-העלמין נחלת-יצחק בתל-אביב.

ראובן פלדמן נולד בדצמבר 1899 בקרקוב, פולין, ועלה ארצה ב-1933. נמנה עם סיעת מפא"י בכנסת והיה חבר בוועדת הכלכלה. יהי זכרו ברוך.

היו"ר ד' שילנסקי:

הסעיף הבא בסדר-היום: סקירת שר החוץ על פעולות משרדו ודיון. יפתח שר החוץ.

שר החוץ מ' ארנס:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הייתי רוצה, קודם כול, לברך את יושב-ראש הכנסת על דבריו בכנסת היום. אני יודע שהם באו מעומק לב. היה זה אחד הנאומים המרגשים ביותר ששמעתי בימי חיי. אני מודה לך על הנאום.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, עם תבוסת גרמניה, לפני 45 שנה, נתגלה מלוא ההיקף של הפשע שבוצע בעם היהודי על-ידי הגרמנים בשנות המלחמה. אלה שהיו אמורים להיות בעלי-הברית של העם היהודי למעשה נטשו אותנו. דבר לא נעשה על-ידם כדי לעצור את מכונת הרצח הנאצית. הגבולות של מרבית המדינות נסגרו בפני היהודים אשר הצליחו להימלט מציפורני הנאצים, וחמור מכול — בריטניה סגרה את שערי ארץ-ישראל בפני עלייה יהודית בעצם תקופת השואה.

ולמרות השואה, כעבור שלוש שנים קמה מדינת ישראל, היא מדינת היהודים. אי וסביבו ים של מדינות ערביות ומוסלמיות: מדינה דמוקרטית היחידה באזור, מוקפת מדינות שבהן שוררים משטרים טוטליטריים.

לאחר תום מלחמת-העולם השנייה התפתחה המלחמה הקרה בין העולם הדמוקרטי לבין העולם הקומוניסטי — ברית-המועצות וגורויותיה. העולם הקומוניסטי נקט במרוצת הזמן מדיניות עוינת למדינת ישראל. הוא תמך ללא סייג בעמדות הערכיות הקיצוניות ביותר, חימש את צבאות ערב ואימן את המחבלים של אש"ף. מול ישראל עמדו לא רק צבאות ערב אלא גם יועצים צבאיים סובייטים ולעתים אף חיילים וטייסים סובייטים.

45 שנה אחרי ניצחון בעלות-הברית על גרמניה ניצחה הדמוקרטיה את הבולשביקים. הפעם היה זה ניצחון ללא שפיכות דמים: הרעיון ניצח. גם ברית-המועצות, גם מדינות מזרח-אירופה, הכירו בעדיפות הדמוקרטיה והכלכלה החופשית.

מדינות מזרח-אירופה הכיעו משאלתן, כי חידוש היחסים עם ישראל יהווה גם פרק חדש ביחסיהן עם העם היהודי. אני מקווה כי אומנם כך יהיה, ובין ישראל לבין מדינות מזרח-אירופה ילכו ויתהוו יחסים טובים וידידותיים החורגים מהמסגרת הרגילה של יחסים בין מדינות.

המפנה ביחסן של מדינות מזרח-אירופה כלפי ישראל מבשר שיפור משמעותי ביותר במעמדה הבין-לאומי של מדינת ישראל. במשך עשרות שנים, העולם הקומוניסטי — כמעט מחצית העולם — היה עוין לישראל ותמך ללא סייג באויבינו. היום, חלק גדול מעולם זה עבר מעוינות לידידות. ונרמה לי, שלגבי אלה שעדיין מהססים, כגון ברית-המועצות וסין, ניתן לומר, שגם הן תצטרפנה לשורת המדינות שלהן קשרי ידידות אתנו. אין ספק ששינויים אלה מהווים תרומה חשובה לחיזוקה של ישראל מכל הכהנות.

השינויים העוברים על ברית-המועצות הביאו לפתיחה של שערי ברית-המועצות בפני יהודים השואפים לעלות ארצה. בתגובה מנהלים אויבינו מערכה בין-לאומית נגד יציאת יהודים לישראל. הרעת אינה סובלת תופעה זו של רצון למנוע מיהודים לשוב למולדתם, וזאת כ-50 שנה כלבד לאחר השואה.

משרד החוץ מרכז מאמץ מדיני והסברתי כדי להדגיש בפני מדינות העולם, כי מוטלת עליהן חובה מוסרית להוקיע ניסיון זה של מדינות ערב, ושל ארגון הטרור אש"ף, לנסות ולהחזיר את היהודים לגורלם המר כנודפים חסרי בית.

השינויים המפליגים באירופה המזרחית, העלייה הגדולה מברית-המועצות והעלייה המתחדשת מאתיופיה, ההתעוררות המדיאגה של אנטישמיות בחלקי עולם שונים והצורך המתמשך לטפל בגורל קהילות המצוקה — כל אלה ימצאו מקומם במרכז סדר-יומנו. במשרד החוץ קמה יחידה מיוחדת, ובראשה יועץ השר לענייני תפוצות, לריכוז המאמצים האלה ולתיאום הפעולה עם המוסדות המתאימים בארץ. עם הנציגויות בחוץ-לארץ ועם המנהיגות היהודית בארצות הברית ובשאר הקהילות היהודיות.

משרד החוץ המשיך גם השנה כמאמץ הסברתי. על המשימה הופקד סגן שר החוץ, שניווט את מערכת ההסברה באמצעות שגרירינו ונציגינו ברחבי העולם. המשרד הפיק חומר כתוב וכן סרטי וידאו ותוכניות רדיו המופצות בקרב מאות תחנות שידור ברחבי עולם. אנו מקבלים מאות עיתונאים המבקרים בארץ, משגרים עשרות מרצים ומתדרכים אלפי אורחים זרים הבאים לביקור בשטח. המשימה ההסברית היא רבת חשיבות, ומשרד החוץ יגביר את המאמץ ההסברתי כדי שנוכל לעמוד מול מכותן התעמולה הערבית.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, משרד החוץ שם בפעילותו דגש חזק בנושא הכלכלי. היום המרכיב הכלכלי הוא נדבך מרכזי ביחסים הבין-לאומיים, ואנשי משרד החוץ משקיעים מאמץ רב בחיזוק הקשרים הכלכליים של ישראל עם מדינות העולם. המחלקה הכלכלית של משרד החוץ היא המקשרת בין הגורמים הכלכליים בארץ לבין המדינות השונות.

אדוני היושב-ראש, ארצות-הברית היא ידידתה הגדולה ובעלת בריתה של ישראל. הברית בין העם האמריקני לבין העם בישראל חזקה ואיתנה, והיא מושתתת על-ידידות ועל ערכים ואינטרסים משותפים. למערכת יחסים מיוחדת זו היו ביטויים רבים גם בשנה האחרונה. שיתוף פעולה אסטרטגי בין המדינות ממשיך להתפתח. ארצות-הברית התייצבה בראש המאבק נגד הניסיון של אש"ף לזכות בהכרה בין-לאומית להכרזתו על

מביקור בסופיה שבמהלכו חתמתי על הסכם לחידוש היחסים הדיפלומטיים המלאים בין שתי המדינות, וכן על מזכר-הבנה לשיתוף פעולה כלכלי.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, ישראל ומזרח-גרמניה לא קיימו מעולם יחסים דיפלומטיים. בראשית ינואר השנה הביעה ממשלת מזרח-גרמניה את רצונה בכינון יחסים דיפלומטיים עם ישראל. כתוצאה מכך התקיימו בקופנהגן שני סיבובי שיחות בין משלחת שלנו ובין משלחת גרמניה המזרחית. נציגינו התנו את התקדמות המגעים בהכרה של גרמניה המזרחית באחריותם של כל הגרמנים לשואה על-ידי נקיטת צעדים ממשיתים בחקיקה ובחינוך, הנובעים מאחריות זו, בשניו של יחסה של גרמניה המזרחית לצינונת, בשניו מדיניותה המזרח-תיכונית ובכנוונותה להיכנס למשאומתן על תביעות חומריות של יהודים ושל מדינת ישראל.

כידוע, הפרלמנט הנבחר החדש של גרמניה המזרחית הכריז על הכרתו באשמתם ובאחריותם של הגרמנים לשואה. שר החוץ המזרח-גרמני הביע לאחרונה את רצונו בחידוש היחסים עם ישראל בהקדם. בקרוב יימשכו השיחות עם נציגי מדינה זו.

אדוני היושב-ראש, בעוד מדינות מזרח-אירופה מחדשות בזו אחר זו את יחסיהן הדיפלומטיים עם ישראל, מתקדמים יחסי ישראל — ברית-המועצות בקצב אטי. ברית-המועצות ממשיכה להציב תנאים מדיניים בפני חידוש יחסיה עם ישראל. היא אף העלתה את מעמד נציגות אש"ף במוסקבה לדרג של שגרירות מדינת פלשתיין.

גם השנה, כמו בשנה שעברה, נראה כי עדיין לא חל שינוי של ממש במדיניות הסובייטית במזרח התיכון. לא ברור לנו מדוע ברית-המועצות מפגרת אחרי מדינות מזרח-אירופה בחיזוק עמדותיה כלפי ישראל. ייתכן שהיקף הבעיות העומדות בפני מנהיגות ברית-המועצות ודחיפותן אינם מאפשרים להם להתפנות לבחינה יסודית של העמדות המסורתיות שלהם במזרח התיכון.

במרכז יחסי ישראל — ברית-המועצות עמדה, כמובן, העלייה היהודית. פתיחת השערים היא הגורם החשוב ביותר במסגרת יחסינו עם ברית-המועצות. משלחתנו הקונסולרית במוסקבה, שעדיין פועלת תחת חסותה של שגרירות הולנד, היא הנושאת בנטל הכבד של הטיפול ביהודים המבקשים לעלות לארץ-ישראל. כוח האדם העובד במשלחת הוא מצומצם, וכל בקשותינו ופניותינו לממשלת ברית-המועצות לאישור הגדלת מכסת העובדים במשלחת טרם נענו בחיוב.

נושא תנאי העבודה של משלחתנו במוסקבה אף הועלה על-ידי בפגישתי עם שר החוץ של ברית-המועצות, אדוארד שוורדנרזה, במרוצת דיוני עצרת האו"ם בניו-יורק כחודש ספטמבר. בשיחתו זו עם שר החוץ הסובייטי העליתי בפניו גם את עניין הצורך בטיסות ישירות ממוסקבה לישראל. בעקבות שיחה זו ניתנה הנחיה לנציגי חברת התעופה הסובייטית "אירופלוט" לכוון בדבריהם עם חברת "אל על". המגעים בין שתי החברות הניבו הסכם לקיום קו תעופה ישיר, אולם הסכם זה טרם אושר על-ידי הדרג המדיני במוסקבה.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בביקורי השנה בבודפשט, כפראג ובוורשה, בעת מעמד טקסי החתימה על חידוש היחסים הדיפלומטיים, שמתי את הדגש בגורלם המר של יהודי אירופה בזמן מלחמת-העולם השנייה. שר חוץ ישראלי המגיע למדינות אלו אינו יכול שלא להיזכר בכך, שאדמת אירופה המזרחית ספוגה בדמם של מיליוני יהודים.

והכלכלי עם מדינות הקהילייה האירופית. במישור המדיני עמדת הקהילייה לגבי הסכסוך הישראלי-הערבי באה לידי ביטוי בהצהרת מרדכי מיוני 1989. הצהרה זו אומנם בירכה על הצעתנו לקיום בחירות ביהודה, בשומרון ובצורה וקראה למדינות ערב לקיים עמנו יחסי שלום, אך גם שיקפה את חילוקי הדעות שבינינו לבין הקהילייה. חילוקי דעות אלה קיימים למעשה שנים רבות, ואנו ממשיכים לעשות כל מאמץ להבהיר לקהילייה האירופית את עמדותינו. אנו ממשיכים לומר למדינות אירופה, כי עיקר תרומתן לתהליך השלום יכולה להיות בהשפעה על מדינות ערב לשים קץ למצב המלחמה ולפתוח בתהליך של נורמליזציה ביחסים עם ישראל.

התפתחות חיובית שאנו מברכים עליה חלה לאחרונה ביחסינו עם יוון. המדינה היחידה בקהילייה האירופית שלא קיימה יחסים דיפלומטיים עם ישראל. ראש ממשלתה החדש של יוון, מיצוטקיס, הכריז במעמד הצגת ממשלתו בפרלמנט, כי יוון תכונן בקרוב יחסים דיפלומטיים מלאים עם ישראל.

במישור הכלכלי, בעקבות החלטת הפרלמנט האירופי להקפיא שיתוף פעולה מדעי עם ישראל ונוכח הלכי רוח בנציבות שהצביעו על חוסר נכונות להעמיק את שיתוף הפעולה עם ישראל, נערך המשרד לפעילות דיפלומטית ענפה בבירות ה-12. נפגשתי עם עמיתי שר החוץ המערב-גרמני ושיגרתי שדרים לעמיתי בארצות הקהילייה. הוכרז שמועצת שרי החוץ של הקהילייה אינה תומכת בהטלת סנקציות על ישראל.

השנה החולפת היתה שנה של התפתחות חיובית ביחסינו עם סין. בעת דיוני עצרת האו"ם בניו-יורק נפגשתי עם עמיתי הסיני, וסיכמתי עמו על פתיחת מרכז ישראלי קבוע בפקין במסגרת של האקדמיה הישראלית למדעים. מרכז זה החל לפעול לפני שבועות מספר, ובמקביל פתח סין נציגות קבועה בישראל במסגרת של משלחת תיירות.

בשנה החולפת שם משרד החוץ דגש חזק בהרחבת הקשרים עם יפן. מייד עם כניסתי לתפקיד הוריתי על הקדשת יתר מאמץ ועל הענקת יתר משאבים לפעולותינו ביפן. במסגרת מאמץ זה ביקרתי בנובמבר האחרון בטוקיו, ובמהלך פגישותי עם ראשי הממשל ביפן סוכם על הקמת "ועדה משותפת", שתתכנס לעתים מזומנות לשם קידום שיתוף הפעולה בנושאים כלכליים ומדיניים בין ישראל ליפן. ועדה זו התכנסה לפגישתה הראשונה לפני כחודשיים. משרד החוץ יפעל עלימנת שהשנה החולפת, אשר אופיינה בהגברת תהליך ההתקרבות בין ישראל ליפן, תהווה נקודת זינוק להעמקת הקשר בין שתי המדינות.

יחסינו עם מדינות נוספות באסיה התרחבו, פרט לחריג המצער של החלטת סרי לנקה לסגור את משרד האינטרסים של ישראל. השנה נמשכו הקשרים הטובים והידידותיים של ישראל עם סינגפור, תאילנד והפיליפינים. בולטת במיוחד התפתחות קשרינו עם תאילנד, שבאו לידי ביטוי בכיכור שר בכיר בסוף 1989 ובביקור יורש העצר בסוף 1989.

היחסים בין ישראל לבין מדינות יבשת אפריקה התמקדו בשנה האחרונה בהרחבת הקשר עם מדינות שעמן יש לישראל יחסים דיפלומטיים ובמגע עם מדינות השוקלות לחדש את קשריהן הדיפלומטיים עם ישראל.

ב-3 בנובמבר 1989 חידשה אתיופיה את היחסים הדיפלומטיים עם ישראל לאחר 16 שנות ניתוק. באדיס-אבבה יושב שגריר ישראלי, ומשימתו המרכזית היא לסייע לעליית היהודים.

הקמת "מדינת פלשתיין". הממשל האמריקני ממשיך לראות בישראל כעלת ברית, רוצה בחיזוקה וכרווחתה וממשיך לתת ביטוי מעשי לגישתו זו. מאמציו המשותפים לפתיחת שערי ברית-המועצות לעלייה הניבו פרי, ונמשכת פעולתנו המשותפת להבטיח יציאה מסודרת ולא-מופרעת של היהודים מברית-המועצות לארץ.

גם הקונגרס האמריקני נתן השנה לא אחת ביטוי לתמיכתו בישראל ולקשרים המיוחדים בין העמים והמדינות. הקונגרס הביע את תמיכתו ביוזמת השלום שלנו, פעל למען טיסות ישירות לעולים מברית-המועצות, הבלטי את רצון העם האמריקני להמשיך לסייע לחוסנה של ישראל, והביע דעתו על כך שירושלים המאוחדת היא בירת ישראל.

אין להסתיר שקיימים — — —

אלי דיין (המערך):

למה לעשות בימים אלה מעשים שעלולים לפגוע גם ביחסים אלה? התנחלויות דמה, פלישה — — — סיוע ממשלתי — — — כדי לחבל בנכס האחרון — — — ?

היור' ד' שילנסקי:

קריאת בנינים צריכה להיות קצרה, חבר הכנסת אלי דיין. סיימת את קריאת הביניים.

גאולה כהן (התחיה):

זה לא התנחלויות דמה.

אליקים העצני (התחיה):

זה יישוב ארץ-ישראל. זה לא דמה.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

— — — לא דמה.

היור' ד' שילנסקי:

חברת הכנסת גאולה כהן, את לא חייבת לענות לו. חבר הכנסת דיין, כמה פעמים אתה חוזר על אותם דברים? חבר הכנסת אורון, דווקא אתה מתווכח עם חבר הכנסת דיין? לא יפה.

אדוני השר, תואיל להמשיך.

שר החוץ מ' ארנס:

מה אמרתי שהביא להתפרצות הזאת? דבר בלתי-מובן.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אין להסתיר שקיימים גם חילוקי דעות בין ממשלת ארצות-הברית לבין ממשלת ישראל. לא תמיד רואים אנו עין בעין את הדרכים לקידום תהליך השלום במזרח התיכון. כידוע, עמדותיה הבסיסיות של ארצות-הברית בנושא, אף שנוחות הן לנו יותר מאלה של מדינות אחרות, עדיין שונות מעמדותיו של רוב העם בישראל.

נושא אחר שלגביו חלוקות דעותינו הוא הדיאלוג שמקיים הממשל האמריקני עם אש"ף. אנו סבורים כי ההידברות עם טרוריסטים הממשיכים לעסוק בטרור אינה תואמת את הערכים המשותפים לנו ולאוצות-הברית, וודאי שאין ביכולתה לסייע לקידום תהליך השלום.

חילוקי דעות בין ידידות הם דבר טבעי, ויש לראותם בהקשר הרחב של היחסים בין ארצות-הברית לישראל. יחסים קרובים ומיוחדים אלה ממשיכים להתקיים, וסביר להניח שימשיכו להיות אבן הפינה של יחסי החוץ של ישראל גם בשנים הבאות.

משרד החוץ פעל השנה רבות להרחבת הדיאלוג המדיני

רק בשבוע שעבר סיכם משרד החוץ עם ממשלת ניקרגואה על חידוש היחסים הדיפלומטיים בין שתי המדינות.

נשיא המדינה ערך השנה ביקורים רשמיים בארגנטינה ובאורוגוואי. שרי ממשלה וכן יושב-ראש הכנסת ייצגו את ישראל בטקסי ההשבעה של נשיאי אל סלבדור, ונצואלה וארגנטינה, ואני ביקרתי במקסיקו. בד בבד היו ביקורים בארץ של אישים רבים מכל רחבי אמריקה הלטינית.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בחודשים האחרונים נמשך תהליך חידוש הקשרים בין מצרים לבין מדינות ערב, תהליך ששיאו בחידוש קשרי מצרים עם לוב וסוריה.

ישראל מאמינה ברכונתה של מצרים, בהנהגת הנשיא מוכבאר, להרחיב את מעגל השלום. מצרים מחויבת להסכמי קמפ-דייוויד, הסכמים הקובעים את היסוד ליחסים הבילטי-רליים בין ישראל ובין מצרים וגם את העקרונות לטיפול בבעיה הפלשתינית. ישראל מצפה כי מצרים, במיוחד לאחר חזרתה לעמדת מנהיגות בעולם הערבי, תפעל למען הבאת יתר מדינות ערב לשולחן המשא-ומתן הישיר לשלום עם ישראל. ישראל מצפה כי מצרים תביע את הסתייגותה מביטויי השנאה והרצון להשמיד את ישראל של מנהיגי מדינות ערב, ותשמיע את קולה כגנות הצהרות המלחמה הנשמעות בעולם הערבי.

במסגרת היחסים הבילטרליים בין ישראל לבין מצרים לא חל השנה שינוי של ממש. בהזדמנויות שונות שכנו והתערענו בפני ממשלת מצרים על ההתקשרות המצרית המשיכה בהצגת ישראל באורח שלילי ביותר, תוך השמעת ביטויי שנאה ואנטישמיות. היקף הסחר בינינו נותר מצומצם, ורק בתחום שיתוף הפעולה החקלאי ראינו השנה סימנים להתרחבות, ונחתמו הסכמים לקידומו של שיתוף הפעולה ולהרחבתו.

אנו נמשיך לחתור למען חיזוק מרקם היחסים בינינו לבין מצרים, מרקם הבנוי על קשרים במישורים רבים, ואשר אמור להפוך את השלום הקיים היום בין ישראל לבין מצרים לדרך חד-סטריית, שאין ממנה חזרה. נדבק חשוב בכניית מרקם זה הוא ריבוי מפגשים בין אישים משתי המדינות. למרכה הצער, לא נענה שר החוץ המצרי להזמנתנו לבקר בישראל.

אדוני היושב-ראש, השגת השלום היא שאיפתו של כל אדם בישראל, ועל כן היא מהווה יעד מרכזי של מדיניות החוץ הישראלית. חמש פעמים ניסו מדינות ערב להשמידנו במלחמה, ולאחר כל מלחמה שכנו אנו לקרוא להן לחדול מדרכן, להכיר בזכותנו להתקיים ולעשות עמנו חווה שלום.

אין הוכחה טובה יותר להיות עמנו מתלמידיו של אהרן, לא רק אהבי שלום אלא גם רודפיו, מהסכם השלום שחתמנו עם מצרים. לאחר שהותקפנו חמש פעמים וניצחנו חמש פעמים היינו מוכנים למירב הוויתורים. אין תקדים בהיסטוריה לעם שהיה מוכן לויתורים כה גדולים למען השלום.

אדוני היושב-ראש, לאחר חתימת הסכם המסגרת לשלום במזרח התיכון לפני 12 שנים בקמפ-דייוויד, ולאחר המחיר האדיר ששילמנו למענו, קיוונו כישראל שמדינות ערביות אחרות יבואו למשא-ומתן ישיר עם ישראל ויצטרפו למעגל השלום. אולם כידוע, דבר זה לא קרה. אותם רודנים ערבים שאינם חפצים בשלום, יחד עם ארגוני הטרור הפלשתיניים, עשו כל שלא ידם כדי להטיל מורא על יתר המנהיגים הערבים ולמנוע מהם להצטרף למעגל השלום. האיבה נמשכה והעוינות טפחה. הניסיונות השונים לשכנע את המלך חוסיין לבוא למשא-ומתן ישיר עם ישראל לקראת שלום על-פי הסכמי קמפ-דייוויד לא הניבו פרי. אימויו של אסד והטרור של ערפאת

השנה ביקר בארץ נשיא הקהיליה המרכז-אפריקנית, וכן ביקר בארץ שורה ארוכה של שרים ופקידי ממשלה ממדינות שונות ברחבי היבשת האפריקנית.

מספר המדינות האפריקניות המקיימות עמנו יחסים דיפלומטיים מלאים הוא עתה 12.

אשר ליחסינו עם דרום-אפריקה, נמשך יישום החלטת הממשלה מספטמבר 1987, המקפאה את היחסים במישורים שונים. ישראל בירכה על צעדי הרפורמה המתרחשים בדרום-אפריקה, ותמשיך לעקוב באהדה אחרי תהליך הליברליזציה במדינה זו.

במרוצת השנה האחרונה הורגש הדיוק נוסף ביחסי ישראל עם מדינות אמריקה הלטינית.

אליקים העצני (התחיה):
איך פורח השלום עם מצרים?

שר החוץ מ' ארנס:
בשנה האחרונה נערכו בחירות במספר ניכר של מדינות אמריקה הלטינית. בכך נמשך תהליך ההתקדמות לעבר דמוקרטיזציה הפוקד את המדינות ביבשת זו.

אליקים העצני (התחיה):
היכן מצרים?

שר החוץ מ' ארנס:
סבלנות, סבלנות. מדוע אתה חסר סבלנות?

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אליקים העצני (התחיה):

היו"ר ד' שילנסקי:
חבר הכנסת העצני, נתבקשת לגלות סבלנות. התשובה תבוא.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אורה נמיר (המערך):

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

היו"ר ד' שילנסקי:

חבר הכנסת רן כהן, אני בטוח שתקבל תשובה.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אליקים העצני (התחיה):

היו"ר ד' שילנסקי:

חברי הכנסת, חבר הכנסת רן כהן, שאלות אפשר להציג לשר, לא לחבר הכנסת העצני. אתה ממנה את חבר הכנסת העצני שיתן תשובות במקום השר? למה אתה שואל אותו? שאלות תפנה לשר. תשמע את המשך הדברים של השר.

שר החוץ מ' ארנס:

לגבי ישראל, תהליך זה של דמוקרטיזציה הביא להרחבת הקשרים עם חברי פרלמנט, פעילי מפלגות ואמצעי התקשורת במדינות אמריקה הלטינית.

נתן הוראות והציב משגרים המכוונים לישראל. אל לנו לשכוח ואל לאחרים להשכיח, שרודן זה פתח במלחמה נגד אירן בטענה שאירן היא התוקפנית. חובה עלינו לזכור, כי בעיני חדאם חוסיין עצם קיומנו מהווה תוקפנות. דבריו האחרונים של חדאם חוסיין היו רק גורס נוסף להדגשת הצורך בפעולה בין-לאומית נמרצת לבלית תוכניתו של איש זה.

לאחר דבריו של מנהיג עירק זימנתי אלי שגרירי מדינות רבות, ובראשם שגרירי ארצות-הברית, יפן, הקהיליה האירופית ומצרים, על-מנת להאיץ במדינותיהם שלא לעבור לסדר-היום על דברי שליט עירק. העליתי בפניהם את הצורך בפעולה של ממש לנוכח איומו של אדם, אשר לא היסס בעבר להשתמש בנשק כימי גם נגד אוכלוסייה אזרחית שלוהו.

אדוני היושב-ראש, זהו האזור שבו אנחנו חיים ומול איומים אלה אנחנו ניצבים. כתנאים אלה אנו ממשיכים לעשות כל מאמץ ליצור מגע, להקים קשר ולבנות גשר למען השלום. אנו פועלים מתוך שאיפה כנה לשלום ומתוך דאגה לביטחונה של ישראל.

בשנה האחרונה פעלנו, כידוע, גם כדי לקדם את הטיפול במעגל הפלשתיני-הישראלי. ניסינו לשכנע את ראשי המדינות המתועשות בעולם להירחם למאמץ שלנו ולפעול לשיקום תחנות הפליטים, המהווים קנים של שנאה ובתי-גידול לאלימות. כל שדרוש הוא משאבים, שאין לאל ידה של ישראל להשיג לבדה. אנו נמשיך במאמץ לשכנע את המדינות בעלות היכולת לסייע למימוש יוזמתנו, כדי להביא לשיקום של המחנות ולפתרון בעיית תושביהם.

אדוני היושב-ראש, כידוע, תשומת הלב העיקרית הופנתה בשנה האחרונה לנקודה הרביעית ביוזמת השלום של ישראל, לנכונות הישראלית לקיים בחירות חופשיות ודמוקרטיות בקרב התושבים הערבים ביהודה, בשומרון ובעזה כדי שנוכל לקיים משאומתן עם הנכבדים, בהתאם למתווה של הסכמי קמפ-דייוויד. שנה חלפה מאז הבענו נכונות זו, אך עדיין לא ניתן היה לקיים את הבחירות. המהוות אחד המפתחות העיקריים מנע את קיום הבחירות, המהוות אחד המפתחות העיקריים להנעת התהליך המדיני. מדוע, אדוני היושב-ראש, עד היום הזה לא הלכו תושבי יהודה, שומרון וחבל-עזה הערבים לקלפי? האם משום שהצעתנו איננה הוגנת? האם משום שאין רצונם בבחירות ובמשאומתן? הרי ידוע לכול, שלא זה המצב ולא אלה פני הדברים. הצעתנו הוגנת ומרחיקה לכת, ורוב התושבים הערבים ביהודה, בשומרון ובחבל-עזה רוצים בתחילת משאומתן עמנו לאחר שיבחרו את נציגיהם האתונטים.

הקושי העיקרי בעריכת הבחירות נובע מן הטרור האש"ף. לאש"ף, שמנה עצמו לנציג היחיד של הפלשתינים, אין כל עניין בבחירות דמוקרטיות ובצמיחתה של מנהיגות אתונטית ביהודה, בשומרון ובחבל-עזה. ראשי אש"ף ממשיכים לנסות להבטיח את האינטרסים האישיים שלהם על חשבון האינטרסים של הפלשתינים. הם מנסים להכתיב, שלא יהיה כל תהליך מדיני ללא השתתפותו של אש"ף, ללא ייצוגה של מה שמכונה בפהם "הפזורה הפלשתינית", וללא מה שהם קוראים "זכות השיבה", ולמעשה — חיסולה של מדינת ישראל. וכדי להבטיח את האינטרסים האלה ממשיך אש"ף להפעיל טרור אלים ואכזרי — —

מוחמד נפאע (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
מה עשיתם בג'באליה?

היו משמעותיים יותר עבור חוסיין מאשר ידה המושטת לשלום של ישראל.

לפני כשנתיים הודיע המלך חוסיין על שינוי במדיניותו ועל נטישת אחריותו לתושבי יהודה, שומרון ועזה, אשר רובם אזרחי מדינתו ויושבים בשטח שהיה עד 1967 תחת שליטתו. שינוי זה חייב את מדינת ישראל להערכה מחדש. בעקבות הערכה זו יצאה ממשלת ישראל ביוזמת שלום מרחיקה לכת, יוזמה המביאה בחשבון את הצורך להתחיל במגעים ובהידברות כדי לנע צעד אחר צעד לקראת השלמה והסכם; יוזמה שביסודה ההנחה שהסכסוך במזרח התיכון מורכב משני מעגלים, המעגל הגדול, הערבי-הישראלי, והמעגל הקטן, הפלשתיני-הישראלי. כל מי שמכיר את המזרח התיכון ואת תולדות הסכסוך יודע, כי כל ניסיון אמיתי לקדם את תהליך השלום באזור חייב לכלול את שני המעגלים במקביל. קשה להגיע לשלום עם כל מדינות ערב ללא טיפול בנושא הפלשתיני, ובלתי אפשרי להגיע להשלמה עם הפלשתינים שלא בהקשר של שלום עם מדינות ערב.

בשנה האחרונה עשינו מאמצים רבים ליצור מגעים עם מדינות ערב השונות ולהביא לשינוי עמדתן העוינת למדינת ישראל. ניסינו דרכים שונות, פומביות ואחרות. ניסינו להיעזר בארצות-הברית, במצרים ובמדינות אחרות, כדי לשכנע את מדינות ערב לשנות את דרכן ולכבד למשאומתן ישיר עם ישראל.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
לאיזו מטרה?

שר החוץ מ' ארנס:

אנו יודעים על ניסיונות שנעשו על-ידי מדינות שונות כדי לסייע לנו בעניין זה. לכול ידוע ניסיונה של ארצות-הברית לשכנע את ארצות ערב להפגין שינוי כלשהו, ולו מזערי, בעמדתן, כאשר ביקשה מהן להימנע מניסיון לפסול את כתב ההאמנה של משלחת ישראל לעצרת האומות המאוחדות. לצערנו, גם ניסיון זה לא הצליח.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):
מי טרפד, בבקשה?

שר החוץ מ' ארנס:

מדינות ערב ממשיכות בסרבנותן לשלום ובעוינותן לישראל, ואף שלעתים הן מנסות להסתיר את מגמותיהן מאחורי העניין הפלשתיני, הרי ידוע לנו וידוע לפלשתינים עצמם, כי העניין הפלשתיני מופלג לא היה כראש מעייניהן. כבעבר, הן ממשיכות לעשות שימוש ציני בסכלם של הפלשתינים כדי לקדם את שאיפותיהן.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
מרחמים על הפלשתינים.

שר החוץ מ' ארנס:

הביטוי האחרון והמחריר ביותר לעוינות הערבים היה בנאומי של חדאם חוסיין, שבהם איים להשמיר את מחציתה של מדינת ישראל בנשק כימי.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
אם יתקיפו אותם.

שר החוץ מ' ארנס:

כן חדאם חוסיין, שכבר השתמש בנשק כימי במלחמתו באירן, שכבר חיסל אזרחים חפים מפשע על-ידי שימוש בנשק נורא זה, מאיים שישתמש בנשק כימי כנגד ישראל. הוא כבר

שר החוץ מ' ארנס:

— המכוון בראש ובראשונה — — —

סגן שר החוץ ב' נתניהו:

— — —

שר החוץ מ' ארנס:

היו"ר ש' וייס:
אני אומנם ממשיך את מה שהוא התחיל. אבל ברגע ששר החוץ ירד מהדוכן ואנינו מוכן בשלב זה להשיב, אני לא יכול לכפות. אני מקווה שתהיה לו הזדמנות להשיב לכם עוד היום.

חברי הכנסת, אנחנו פותחים בדיון. אני מזמין עכשיו את חבר הכנסת אליהו בן-אלישר, בבקשה. אחריו — את חבר הכנסת יוסף עוזן: אם הוא לא יהיה — את חבר הכנסת מנחם פרוש. ואם הוא לא יהיה — את חבר הכנסת יוסי שריד, ואם הוא לא יהיה — אני אודיע אחר כך למי תינתן רשות הדיבור.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
המערך מחרים את הדיון הזה?

היו"ר ש' וייס:

לא שמעתי. על כל פנים, לא היתה החלטת סיעה כזאת.

קריאות:

— — —

היו"ר ש' וייס:

בבקשה, חבר הכנסת אליהו בן-אלישר.

חברי הכנסת, הדיון התחיל.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

— — —

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת רן כהן. חבר הכנסת דן תיכון. הדיון התחיל ועכשיו צריך לנאום חבר הכנסת אליהו בן-אלישר. אני מבקש לאפשר תחילתו של הדיון.

דן תיכון (הליכוד):

הנואם הראשון הוא בדרך כלל מהאופוזיציה.

היו"ר ש' וייס:

יש סיבות טכניות.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, אני מוכן להבטיח שאני לא אטול על עצמי את תפקיד ראשות האופוזיציה, מכל מקום לא בשלב הזה.

היו"ר ש' וייס:

חברי הכנסת, הדיון התחיל. גם אין חשש וסכנה שחבר הכנסת אליהו בן-אלישר יאמר דברים שמר פרס אמור היה לומר.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

זה הדדי.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני חושב שזה סמלי מאוד שהדיון בסקירתו של שר החוץ מתקיים דווקא בהמשך לאותה ישיבה שחווינו קודם לכן — הדיון בנושא: 45 שנים לסיומה של מלחמת-העולם השנייה. למיטב הכרחי, הסכנות לקיומה של מדינת ישראל ממשיכות להתקיים: נכון, לא באותה מידה כמו הסכנות אשר ברובן, לצערנו הגדול, גם מומשו כנגד העם היהודי בזמן מלחמת-העולם השנייה, וזה מפני שהמדינה קיימת, אבל הסכנות קיימות. אינני יכול לבוא היום אל הכנסת ולומר שאני חופשי מחרדות ומדאגות, ובעיקר נוכח המתרחש בזירה הערבית, בהקשר שבו מתרחש מה שמתרחש.

חוסין מלך ירדן וחדאם חוסין נשיא עירק, חוסין מלך ירדן ואסד נשיא סוריה, עמאן — בגדאד — דמשק,

וכדי להבטיח את האינטרסים האלה ממשיך אש"ף להפעיל טרור אלים ואכזרי, המכוון בראש ובראשונה כלפי האוכלוסיה הערבית ביהודה, בשומרון ובחבל-עזה. ערפאת וחבר מרעיו מתכננים, כדבריו, להגיע עם הטיל העירקי "אל-עבד" לירושלים. הם רוצים מדינה פלשתינית, הם רוצים את ירושלים והם רוצים להציף את מדינתנו בצאצאיהם וצאצאי צאצאיהם של הפלשתינים שעזבו את מדינתנו במהלך המלחמה שבה ניסו לחסל אותנו.

הם אינם רוצים בכחירות שיובילו למשאומתן על-פי יוזמתנו, וממשיכים לכוון אקדח לרקתו של כל מי שעשוי להמרז את פיהם. טרור זה היה והינו המכשול העיקרי בדרך לקיומן של הבחירות.

קושי נוסף שעמד בדרך למימוש הבחירות היה בכך שלא מעטים, ביניהם בעלי כוונות טובות, נואשו מן הסיכוי לנטרל את אש"ף כתנאי הכרחי לקיומן של הבחירות החופשיות. היו שהחלו לדבר עם אש"ף מתוך תקווה שאולי יסכים לרדת מן הבמה ולאפשר לנציגים נבחרים לעלות עליה. מראש הצבענו על הסכנה שיש בגישה זו ועל כך שאין לה כל סיכוי. מי שרוצה בתהליך מדיני, אסור לו לתת את המפתח לתהליך בידי טרוריסטים. השלמה עם טרוריסטים אינה יכולה להביא לשלום. הידברות עם אש"ף מובילה בהכרח לנטרולו של הסיכוי לבחירות חופשיות. נטרולו של אש"ף יפתח סיכוי לקיומן.

אין להסתיר, כי קושי נוסף עמד בדרכנו בשנה האחרונה. היה ידוע לכול, שגורמים בתוך הממשלה שלנו פעלו בניגוד לקווי היסוד ולא בהתאם ליוזמתה. הדברים ידועים ולא אלאה אתכם, רבותי חברי הכנסת, בפרטים. כך היה לגבי עשר הנקודות של מובארק, שלא נתקבלו על-ידי הממשלה אבל נתמכו בפומבי על-ידי חברים בה, כך היה גם לגבי הנכונות המיידית של חברים מסוימים לקבל את חמש הנקודות האמריקניות במתכונתן הראשונית. כך, בעוד אנו מנהלים משאומתן קשה עם ארצות-הברית על ביטחונות לישראל, היו שאותות לאמריקנים שאין בהם צורך כלל וחמור מכול — הבעת הנכונות לשלב את תושבי מזרח-ירושלים בבחירות. בניגוד גמור ליוזמת השלום הישראלית. חתירה מתמדת זו חתת יסודות האחדות יצרה תנאים בלתי אפשריים להבטחת האינטרסים של ישראל בתהליך המדיני.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לא קל לעשות שלום במזרח התיכון ולא קל להגיע להשלמה באווירה של עוינות ושנאה. הדרך לשלום ארוכה וזרועה מוקשים. אין בה קיצורי דרך. ממשלת ישראל מחויבת ליוזמת השלום שלה כרוחה וכלשונה. היא תמשיך לפעול לשכנע את מדינות ערב לזנוח את דרך העוינות ולעלות על נתיב השלום.

למרות כל הקשיים ועל אף כל המכשולים נמשיך לפעול ללא ליאות למען שלום אמת ולמען ביטחונה של ישראל.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה, אדוני שר החוץ.

קריאה:

אדוני היושב-ראש, אני ביקשתי שאלה נוספת.

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת פורו, זהו.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

רצית הסבר — קיבלת אותו. קיבלת אותו.

אברהם פורו (תנועת המרכז — שינוי):

למה, הוא מתבייש לומר?

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

נוח יותר לומר את מה שהוא אומר, ואני מצטער על כך, כי זה איננו הקשר של שלום וזה איננו קונטקסט אשר יכול להמליץ ואשר יכול לעודד ישראלים להאמין בשלום, ועל כך אני מצטער. אם אתה רוצה להשלות את עצמך — תשלה את עצמך. יש כאלה שלא מוכנים לקבל על עצמם את האחריות לאשליה.

אברהם פורו (תנועת המרכז — שינוי):

טובי ידידני — — —

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת פורו, אני חושב שכבר מיצינו את האפשרויות הגלומות בקריאת ביניים אחת.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, לפני כ־13 שנים, כאשר בא הנשיא סאדאת לבקר בירושלים, אתנו דיברנו אז על מצרים של 35 מיליון תושבים. היום יש כמצרים 52 מיליון תושבים. מסביבנו, בארצות ערב, חיים היום קרוב ל־180 מיליון תושבים.

במה יכולה עליית יהודים מסיכית — ואני מקווה שהיא תהיה מסיכית — מכרית-המועצות למדינת ישראל לשנות את המאזן הדמוגרפי בין היהודים במזרח התיכון לבין הערבים במזרח התיכון: אפילו יעלו מאר ארצה כל היהודים מארצות-הברית, ויהיו כאן שישה, שבעה, שמונה או עשרה מיליון יהודים מול המאסה הזאת, האוקיינוס הערבי הזה? כך שיש כאן מידה רבה מאוד של רשע, מידה של תוקפנות ושל חוסר הכנה למה שאנחנו מייצגים כאן כלפי עצמנו, כלפי העם היהודי.

אני מבקש משר החוץ, למרות ההצלחות המרובות מאוד שנחלה מדיניות החוץ הישראלית, הרבה, כמובן, הודות לדמוקרטיזציה במדינות רבות — ושוב למדנו לקח: עם מדינות דמוקרטיות ניתן ליהודים ולמדינת ישראל להסתדר ביתר קלות מאשר עם מדינות שאין בהן דמוקרטיה, אף שאנחנו הרי לא מתערכים כמשטרים פנימיים בארצות ומוכנים לקיים יחסים גם עם ארצות אשר בהן הדמוקרטיזציה עדיין לא החלה — לא לשכוח שכמזרח התיכון השמים לא התבהרו, לצערי הגדול. וזה קורא לנו ללמוד שיעור ולקח: לא מחדש, כי אנחנו יודעים את הלקח, אנחנו יודעים את השיעור. אין לנו הלוקוס להמר ואין לרשותנו האפשרות להסתכן. סוריה ממשיכה במדיניותה, עירק ממשיכה במדיניותה, וזה איננו מונע את התקרבות מצרים לשם. אני חושש מאוד, שמצרים יותר מחפשת מחדש את המנהיגות במזרח התיכון מאשר מעוניינת להשפיע על המדינות האלה לכיוון השלום עם מדינת ישראל.

כשאני אומר: לא לשכוח מזה, או לא להתעלם מכך, אני בעצם אומר שאסור לנו להיענות לאותן הזמנות, מתוכנו, אשר יש בהן כל כך הרבה מן הסרק, מן הדמגוגיה, מן השלום שאיננו מתדבק על הסף, על הדלת, על הצערת הגדול; הלוואי שהיה מתדבק, ולו היה מתדבק, היה מוצא אותנו נכונים. אבל דווקא מפני שהשמים אינם בהירים, חובה עלינו לזכור את הלקח הזה אשר העלינו היום. תודה רבה.

קהיר — רבת-עמון — בגדאד, ועכשיו גם הנשיא מוכראק בסוריה מוצא לנכון, עם הגיעו לדמשק, דבר ראשון למתות ביקורת, ועל מי? על ראש ממשלת ישראל. מעשה פוליטי אחרון בשדה התעופה, עם היפרדו מעל נשיא סוריה, מה הוא עושה? מותח ביקורת על ראש ממשלת ישראל, על יוזמת השלום, על מדיניות השלום.

בפתח — ערפאת כרמשק. ומי שמשלה את עצמו שההשלמה בין סוריה לבין עירק בגלל משקעי העבר, בגלל משקעים בין-יבתיים, מי שמשלה את עצמו שההשלמה הזאת היא רחוקה מאוד — אל יטעה, היא לא רחוקה מאוד.

וכל זה בהקשר שחייב לעניין אותנו בעיקר ובמיוחד ואולי בראש ובראשונה דווקא היום, של כל אותו אנטוניוס נגד היהודים, נגד מדינת ישראל, נגד הציונות, נגד נשמת העם היהודי — עליית היהודים ארצה — אשר הולך ומתבסס, אשר משמש עילה ואשר, ברשותך אדוני היושב-ראש אומר, שזה מזכיר לי לא סתם את שנות ה־30 אלא אותם מאמצים שעשה מנהיג הפלשתינים דאז, המופתי של ירושלים, חאג' אמין אל-חוסניי, לא רק בכיוון גרמניה, טעות כאן, גם בכיוון גרמניה. כמובן, גם בכיוון איטליה הפאשיסטית, גם בכיוון בריטניה. כל זה מדוע? לשם מה? על-מנת לעכב עד כמה שאפשר הגירת יהודים לארץ-ישראל, עליית יהודים לארץ-ישראל, מתן אפשרות ליהודים לבוא לארץ-ישראל.

מיכאל איתן (הליכוד):

גם לטורקיה.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

אגב, זה לא עזר לו אצל הגרמנים, כי הגרמנים רצו להיפטר מהיהודים, והיה חשוב להם יותר להיפטר מהיהודים מאשר להיעתר למופתי; והמופתי נכשל אז.

קריאה:

— — —

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

לא, הוא נכשל עד הסוף.

כאשר הוא ראה שהוא לא הצליח לשכנע את הגרמנים עד אשר פרצה מלחמת-העולם השנייה, הוא ניסה אחר כך לשכנע אותם לשלוח את היהודים — וכדאי לדעת את זה ולזכור את זה — מזרחה, לפולניה. הוא ידע מה קורה בפולניה.

בשום פנים ואופן אני רוצה לעשות השוואות, מובן שלא, עם מנהיגים ערבים דהיום. אבל כאשר באים מנהיגים ערבים, ובהם נשיא מצרים, אשר אתו ועם ארצו יש לנו חוזה שלום, והוא אומר שהוא מתנגד לעליית יהודים וליישובם בשטחים מסוימים, והם בלבד, אני מציע שנראה כזאת עילה בלבד ולא יותר מכך.

אברהם פורו (תנועת המרכז — שינוי):

לא הבנתי.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

אני אסביר לך. גם הוא, הטוב בערבים, זה שאתו יש לנו חוזה שלום, גם הוא מתנגד לעליית יהודים לארץ-ישראל. נקודה. ולא חשוב איפה הם יתיישבו; אפילו יתיישבו בתל-אביב.

אברהם פורו (תנועת המרכז — שינוי):

למה אתה לא מאמין לו?

ומדוע סיכל הוא עצמו את תוכניתו כאשר זה למעלה משנה מסתובב ציר הוויכוח על פרטי הרכבת המשלחת, שהם, לא פחות ולא יותר, רק פרוצדורליים, כאשר ברור כי כרגע שהמשלחת הפלשתינית תנסה לחרוג ולפגוע בעקרונות, בידנו ובכוונתו לקום ולעזוב את שולחן הדיונים? למה ומדוע שקענו בכוכן הפרוצדורלי? אין פלא שלא מבינים אותו, ואין כל ספק בכך שזה גם פוגע בנו, כאשר מערכבים עקרונות יסוד עם נושאים שוליים.

האם אין אנו מבחינים בשינוי שמתחולל? אם בעשור הקודם הושג השלום הראשון בין ישראל למדינה ערבית — מצרים — ובעשור הקודם הערבים המקומיים היו פחות-אזרחיים שלווים, המדינות הערביות השכנות היו אלה שהיה להן אינטרס בנושאים המדיניים; המדינות הערביות הרחוקות, כמו עירק ואירן, היו נתונות במלחמה חריפה ביניהן. והנה, בעשור הנוכחי החמצנו, לצערנו, את האופייה הירדנית, כאשר לירדן היה אותו אינטרס כמו לנו, שלא להקים מדינה פלשתינית. ערפאת ואש"ף הצליחו להתחסס את הערבים המקומיים והתפתחה האינתיפאדה. נוסף על המדינות הערביות השכנות שהתחססו, הצליח ערפאת במסעיו המתמידים בארצות ערב להביא לכך שגם מדינות ערב הרחוקות מאתנו ישתלבו במערכת למען העם הפלשתיני.

מלחמת אירן-עירק הופסקה ומיליוני חייליהן יושבים ומחכים לחסוקה, הבעיה הפלשתינית הולכת ומחריפה מבפנים ומסביב והרחק מאתנו, ואנו כאן שקועים. תגידו מה שתגידו, המשבר הממשלתי איננו על שטחים ועל ירושלים אלא על הרכב משלחת. לעומת הנושאים העקרוניים זהו נושא שולי.

אני רוצה לקוות, שעם כינונה של ממשלה חדשה נזהיר את עצמנו ונזהיר לכוון ממשלה שמסוגלת להוציא אותנו מהכוכן ולהזיז עניינים.

שר החוץ המכובד מר ארנס, אנו עוקבים בהערכה איך אתה, כתפקידך כשר החוץ, מכון את פעילותך המדינית ואיך אתה מתגבר ומנסה לשמור על מסגרת הפעילות ההכרחית הלווחצת והרוחפת. אבל, ללא כל ספק, בממשלה רצוצה ושבורה אינך יכול, עם כל רצונך הכביר וכשרונך, לנווט את הנושאים המסובכים והמסתבכים יותר ויותר. אם אלו יחסינו עם הערבים, הרי העולם הערבי מחלך להתמודדות עם ישראל ואנו כאן בישראל נראים כה מפולגים.

אני יכול לחוש את רחשי לבבך, בעת שאתה, כשר החוץ, רואה לפניך איך מידרדרים יחסינו עם ארצות-הברית. ללא כל ספק, כתמורה ההיסטורית המתרחשת בכרית-המועצות חייבת היתה ממשלת ישראל להיות עירנית, לטפח את התמורה כדי להחיש יציאת אחינו מרוסיה. אנו שקועים בכוכן הפרוצדורלי בנושאים שוליים ומאכזרים כמו ידיו סיכויים, ומי יודע אם נהיה מסוגלים לתקן את מה שאנו משמיטים מידנו.

ברור שאנו צריכים לציין, שלמרות הסיכון הפנימי אצלנו נעשו צעדים בחידוש יחסים, בחידוש קשרים עם מדינות בגוש המזרחי. יש לציין זאת בהערכה, והקריטי הוא שלך, שר החוץ.

בדברנו על מדיניות החוץ, מי מאתנו יכול שלא לתת מלוא תשומת הלב למה שקורה בגרמניה אחרי נפילת חומת ברלין. חכמינו אמרו: פיזור לרשעים הנאה לעולם. מי יכול להשתחרר מעצם המחשבה של התלכדות והתבצרות גרמניה, אשר המיטה עלינו את השואה. אין לנו התחושה שאנו יכולים להיות שאננים ושלווים עם התבצרות והתלכדות גרמניה. מתחת לסף ההכרה, איחודה של גרמניה מעורר בנו חששות וחשדות, ואנו רואים

היור' ש' וייס:

תודה רבה לחבר הכנסת בן-אלישר. אני מומין את חבר הכנסת מנחם פרוש, ואחרי — את חבר הכנסת יוסי שריד. בבקשה.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, העולם הגדול, חומות בצורות מתמוטטות, מסך הברזל הסובייטי שהטיל פחד קרס ואיננו, חומת ברלין נפלה, מדינות אירופה שהיו תחת השוט המאיים הסובייטי פרקו מעליהן את הרודנות הסובייטית, מדינות קראו לעצמן דרור, וכל זה בתקופה כה קצרה, כל זה בשנה זו.

אם בתודעתנו מהעבר כל שינוי כמפת המדינות עלה בדמ, כל השינויים שאנו עדים להם השנה התחוללו ללא דם, ללא דמעות. אינני יודע אם מישור העלה זאת על דעתו, אם מישור חלם על תהפוכות כאלה.

כך זה בעולם הגדול, כך זה התחולל ברחבי אירופה. ולא רק באירופה, גם במרחקי דרום-אפריקה, המושרשת בשורשים מדורות של שנאה ותהום בין אזרחים לאזרחים, חלים שינויים משמעותיים.

בכל העולם זדים, ואילו אנו כאן בארץ-ישראל לא מרגישים מה שמתחולל בעולם הגדול. אנו שקועים בכוכן. שקועים, שקועים, עמוק עמוק, כמעט עד הצוואר, ולא פעם אחת עולה מחשבה נוגה מאוד, אם התהעלמות מן השינויים המתחוללים לא תתקם בנו, חלילה, כי לא מבינים אותנו. גם אלה שסיווגנו אותם כידידים לא מבינים אותנו, ובדברנו כינינו לבין עצמנו — כי מעטים מאוד גם אצלנו אשר מבינים למה ומדוע אין אנו מסוגלים לזוז, להזיז ולהוציא אותנו מהכוכן שאנו שוקעים בו.

איש לא יקבל דברי כאילו אני קורא לווייתורים בנושאים עקרוניים, כאשר כל עיקרון ועיקרון חשוב מאוד. אבל איש לא יטעה. ולא יטעה, שכאן אנו מעמידים דבר פרוצדורלי כשמדובר על פרוצדורה. זו לא אותה פרוצדוריה כשמדברים על פרוצדורה כמו שמדברים על עקרונות.

על מה מתחולל המשבר הממשלתי? לא על עיקרון, לא על עקרונות. נכון, יש חילוקי דעות בין מרכיבי השלטון בשתי המפלגות הגדולות בנושאים עקרוניים, יסודיים, משמעותיים. אבל המשבר הממשלתי הוא לא על נושאים כלליים אלה, הוא על פרוצדורה. ברור שאפשר להציב גם נושאים פרוצדורליים כנושאים עקרוניים. לא מדובר כיום על ויתור על שטחים ולא על ירושלים. ברור שיכוא יום וידברו על שטחים, ויש כאלה שירצו להעלות לדיון גם את נושא ירושלים. אבל ברור שרוב העם לא ייתן לנגוע ולפגוע בירושלים. גם כאשר ידברו על שטחים יסערו, בצדק, הרוחות, אבל כעת שני הגושים, שתי המפלגות, גם המערך וגם הליכוד, מדברים על תוכנית קמפ-דייוויד, שהכנסת אישרה אותה והיא תוכנית האוטונומיה, ולא יותר מזה יהיה נדון, בכל אופן בקרציה זו.

ברור גם זאת, ששתי המפלגות, גם המערך וגם הליכוד, בדעה שתוכנית האוטונומיה לא תחול על איוה חלק שהוא בירושלים. כך שקשה להבין למה נקלענו למשבר.

כאשר בא ראש הממשלה לנשיא ארצות-הברית מייד לאחר כינון הממשלה אחרי הבחירות האחרונות והביא בפניו את תוכנית השלום על עריכת הבחירות, כולם קיבלו זאת במלוא האהדה וההכנה. עצם התוכנית, עצם ההסכמה לבחירת משלחת — היה בזה חידוש מצדו של ראש הממשלה. למה

נוספת כשער, ואני אמנה אותם בקיצור: התנאי ההכרחי והמספיק הראשון הוא הקפאת הסטטוס-קוו. הסטטוס-קוו, על-פי ניסיונו ההיסטורי המצטבר, ועל-פי הניתוח התבוני שאנחנו מסוגלים וחייבים לעשות, הסטטוס-קוו תמיד הוליד סיכוב נוסף של מלחמה. התנאי ההכרחי והמספיק השני הוא השתמטות מכל יוזמה מדינית, והתנאי השלישי — תוכנית גדולה להתנחלויות. והתנאי הרביעי — התגרירות שווא, ממש התגרירות שווא ללא כל צורך, ללא כל טעם, ללא כל תכלית, אפילו מבחינתכם, בעולם הידיוותי ובחוגים ידידותיים בעולם. התנאי ההכרחי והמספיק החמישי — התעלמות מוחלטת מהעולם הערבי, מכל ההתפתחויות בעולם הערבי. ואני מודה שבעולם הערבי יש התפתחויות, אולי סותרות, אולי מותנות זו בזו באופן דיאלקטי, יש התפתחויות שמבשרות על אפשרויות של דיאלוג. אבל נכון, אם יסתבר שהאפשרויות האלה מסוכלות, והן מסוכלות בין השאר גם על-ידינו, האפשרות הזאת לדיאלוג תתחלף באפשרות ממשית לעימות ולמלחמה.

כל התנאים ההכרחיים והמספיקים האלה מזכירים לי בדיוק את המצב ששרר בארץ לפני מלחמת יום-הכיפורים. גם אז נהגנו כמופקרים, גם אז חיינו בתוך הבועה, גם אז סירבנו בתוקף לקרוא את הכתובת שעל הקיר. גם אז אמרו שהקולות שנשמעים ממזרים אינם קולות, ואם נשמעים קולות ממזרים אין בהם חידוש, ואם יש בהם חידוש, יש בהם מלכודת, וכיצא באלה הבלים מהבלים שונים.

זאב בנימין בגין (הליכוד):
אילו מהתנאים האלה התקיימו במאי-יוני 1967? אז לא היו התנחלויות ולא הקפאה.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
נכון, אדוני היושב-ראש, הליכוד הוא חבורה של הרפתקנים חסרי תקנה. אבל המערך, לעומת זאת, זו חבורה של יראים ורכי לב; ואם אני רוצה לומר זאת בלשון עברית פשוטה, חבורה של סמרטוטים. המערך כבר פתח במצעד הזחילה, אי-אפשר לראות זאת אחרת, לממשלת ליכוד לאומי. לאחר שלא נסתיע למלא את חפקדי הראש, מוכנים לחזור אל תפקיד הזנב, והליכוד יכשכש בכס.

אני שואל בכל זאת, איך עושים את הדבר הזה? הרי האחרית של המהלך הזה מלמדת על ראשיתו. אולי באמת מחשבות שלום לא הדריכו אתכם אלא אך ורק מחשבות שררה, אם מוכנים לחזור אל הממשלה הקודמת בלי תנאי. ובעצם מוכנים עכשיו לחזור בלי תנאי. כל התנאים הם פרופורמה, למראית עין, מין מס שפתיים ולא יותר, הסוואה כדי להסתיר את הבושה, את הכלימה. אם מוכנים לחזור אל הממשלה הקודמת, אולי לא היה המסע של החודשים האחרונים אלא מסע לשיפור עמדות אישיות, כך זה אולי נראה עכשיו. ואם נכשל המסע הזה, נמחר לחזור לעמדות הקודמות ובלבד שלא נאכזר את עולמנו, כי עולמנו הוא אך ורק בעמדות השלטון שלנו, ואין לנו חיים אחרי השלטון. את כל הדברים האלה מייפים בכל מיני אמירות סרק, אמירות סתם, אמירות הבאי, ש"אין לנו מדינה ספיייר".

אני רוצה לומר לאנשי המערך במידה רבה של גילוי לב, ואני מבקש סליחה אם זה יישמע קצת וולגרי, אבל זו התרשמותי, ואני חושב שלא יכולה להיות התרשמות אחרת. לא תמיד יש לאנשי המערך ראש של מיניסטר, אבל כמעט תמיד יש להם אחוריים של מיניסטר, והאחוריים האלה מתקשים מאוד ואינם יכולים להסתגל לשיבה על הספסלים הקשים של האופוזיציה.

שלא רק העם היהודי מודאג מכך אלא גם ארצות אירופה ומדאגות. אבל אנו שקועים בדברים שוליים, ואני מדגיש, לא עקרוניים. אנו מתהלכים בעיניים עצומות, אין רואים ואין מעוניינים לראות את התהפוכות המתחוללות בעולם.

אנו, כמאמינים בה', הבה נגיד: "אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי, עזרי מעם ה'".

היו"ר ש' וייס:
תודה רבה לחבר הכנסת מנחם פרוש. רשות הדיבור לחבר הכנסת יוסי שריד, ואחריו — לחבר הכנסת שלמה הלל.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, נא לראות את דברי כאן כאימפרוביזציה חופשית על ענייני דיומא.

הדיון היום הוא על משרד החוץ, אבל על משרד החוץ רק לכאורה, כי גליליאו גליליי כנראה מעולם לא ביקר כאן. השמש ממשיכה לחוג סביבנו והכנסייה שלנו, דתית וחילונית כאחת, תנאץ ותחרים כל מי שיטיל ספק ב"אנחנו ואפסנו עור". השמש חגה והירח ואחר-עשר הכוכבים, כי מדיניות החוץ הישראלית היא תערובת של דוגמה כנסייתית ושל חלוס יוסף, השתחווה היקום לפנינו. העולם כולו נגדנו כשם שאנחנו כולנו נגדו, כי העולם הוא מקשה אחת, הוא לחוד ואנחנו לחוד, ואין חלקנו עמו.

לישראל אין מדיניות חוץ, כי הפנים הוא תחזית הכול, והפנים הוא חזות הכול, שהכול נהיה בדברו של הפנים. לאריאל שרון ולדוד לוי יש יותר השפעה על יחסינו עם ארצות-הברית משיש לאינטרסים הקיומיים שלנו. משה לוינגר ואליקים העצני יקברו במו ידיהם יוזמות הצלה אמריקניות על הרי יהודה וירושלים, כי מה לגוי כמו בייקר בבית-הקברות הלאומי שלנו. אנחנו החבוש שאיננו מתיר את עצמו מבית-האסורים, ובבית-הסוהר הממלכתי מתנהלים חיים משוגעים, ואם המסיבה הלאומית הפרועה תימשך, נתקשה מאוד להתיר את עצמנו מהתכריכים.

משום שאין לנו מדיניות חוץ אין לנו גם שר חוץ. ומשה ארנס הוא שר הפנים. הוא שר הלחצים שבפנים, מאבקי הכוח הפנימיים, החישובים, החשבונות, אך ורק שיקולי פנים. האמת היא ששר החוץ שהוא שר הפנים, שר פנים כל כך טיפוס, משה ארנס, היה צריך להתפטר לפני כמה חודשים, כאשר לאחר שהוא הסכים וסיכם את מה שהוא סיכם עם מזכיר המדינה בייקר, ואלו הדברים כהווייתם, שר החוץ שלנו אמר לו: אם תשאל את השאלה כפי שאני מיעץ לך, אנחנו נשיב הן; ולו היית אדם אחראי, אדוני שר החוץ, ולו היית אדם אמין, היית מסיק את המסקנות.

שר החוץ מ' ארנס:
מעולם לא נאמרו דברים כאלה.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
כן נאמרו הדברים.

שר החוץ מ' ארנס:
בשום מקום.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני רוצה לשאול, כאשר יירטו את ה"לביא", התפטרות. כאשר יירטו לך את היוזמה המדינית, שהיא חשובה פי כמה וכמה מכל בחינה שהיא, לא התפטרתי?

המצב הנוכחי בישראל מקיים, למרבה הדאגה, למרבה החרדה, את כל התנאים ההכרחיים והמספיקים למלחמה

שלמה הלל (המערך):

תנוה דעתך, אגיד לעניין זה.

מדינות ערב, אפשר להגיד שיצא המרצע מן השק, והן התחילו לתקוף את מדינת ישראל על העניין החשוב ביותר שרק למענו קמה מדינת ישראל. במגילת היסוד נאמר: מדינת ישראל היא מדינתו של העם היהודי. אלה מאתנו שחיו בארץ לפני הקמת המדינה ב־1948 יודעים, שאילו היה כל רצוננו או לחיות חיים טובים ושקטים, יכול מאוד להיות שיכולנו לחסוך מעצמנו את מלחמת העצמאות ואת מלחמת ששת־הימים ומלחמות נוספות. אבל אמרנו שאנחנו מקימים את מדינת ישראל לא למענו, למען אלה שחיו אז בארץ, אלא למען העם היהודי, לכל עת ולכל רגע שירצה לבוא.

כיום מתגייסות כל מדינות ערב, לרבות מי שהם ידידים או כביכול ידידים שלנו, נגד העלייה. בתחילת הישיבה הזכרנו מלאות 45 שנה לניצחון העולם החופשי על הנאצים, שב־עקבותיה קמה מדינת ישראל. במקום שתהיה לנו אפשרות לצאת למערכת הסברה נגד המגמות הזדוניות הללו, לפגוע בדבר האנושי ביותר, הצורך ביותר, הציוני ביותר, צריכים כל הנציגים שלנו בעולם לעמוד מול כל מערכות ההסברה נגדנו ולהסביר, למה מצאו צורך דווקא בימים אלה לבוא כך וכך עשרות אנשים ולהיכנס לאותו בית במזרח־ירושלים.

אני אומר זאת לא משום שאין לנו רשות. אני טוען בצורה חד־משמעית: השאלה איננה אם מותר לנו או אסור לנו. השאלה היא, האם הדבר הגיוני ונכון או שזה מעשה שטות שאנחנו עושים אותו לעצמנו. לא כל דבר שמותר לנו אנחנו צריכים לעשות. מותר לכל אדם לקחת את כספו ולבזבז אותו. אז מה, הוא יעשה את זה? לפי החוק מותר לו. מותר לנו לבזבז את מעט הרצון הטוב שעדיין קיים בעולם. מותר לנו. אנחנו צריכים לעשות את זה?

כפי שמשתקפת מדינת ישראל כיום, המדיניות שלה היא לא ניסיון להילחם ולהתמודד על הבעיות האמיתיות שלנו, על זכותנו לקיום, לביטחון, על זכותנו לעלייה גדולה מכל קצות העולם. כיום נציגי ישראל, במחילה מכבודם, צריכים להסביר למה האנשים הבלתי אחראיים האלה מצאו צורך להסית את דעת הקהל בעולם ולהתיישב בתוך בית במרוכזה של ירושלים, כאילו שעל־ידי כך נחרץ גורלה של ירושלים.

מיכאל איתן (הליכוד):

רק יהודים הסיתו את דעת הקהל בעולם.

שלמה הלל (המערך):

תסלח לי, זו תשובה כל כך שטחית. אתה עוצם לעצמך את העיניים וחושב, שאם היהודים לא היו אומרים מלה, כולם היו משתתקים כבני מרום. לא היה ולא נברא.

אני חוזר ואומר: מותר להתיישב בכל מקום בירושלים, גם קיבלנו החלטה כזאת בכנסת, אבל גם מותר להפעיל את השכל בירושלים ובמקומות אחרים. בתקופה הזאת, במקום להתמודד עם הבעיות האמיתיות של זכותנו לעלייה, זכותנו לביטחון, אנחנו צריכים להתמודד עם התמונות הללו, שמרקדים כבני מרום במרוכזה של שכם או מתמודדים בירושלים כדי להיכנס בתוך? אני חושב שזה חפקיד כמעט בלתי־אפשרי שאנחנו מטילים על עצמנו.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

זה לא היה מעשה של בורדים — — —

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

— — —

דווקא משום שאין לנו מדינה "ספיר", כן, מוכרחים עכשיו ללכת לאופוזיציה, כי אופוזיציה גדולה משפיעה יותר מאשר שותפות מתוך התבטלות, מתוך התבטלות. תנסו את זה פעם אחת ותראו. מי אומר שדווקא בישיבה בממשלה משפיעים, בתנאים שאתם תחזרו לממשלה — הרי כבר אין מבנה פריטטי ועצם החזרה הזאת מעידה על חולשה, על רפיון, על הנפה של דגל לכן, זאת ההתבטלות. תנסו פעם אחת, תראו, יש בכנסת אופוזיציה גדולה, היא יכולה להשפיע, 55 חברי כנסת, כתנאי שהיא ערוכה ודרוכה ויש רוח במפרשים ולא מתגעגעים כל הזמן אל המושב הנוח והמרופד והחם של הממשלה, שאותו אתם מרפדים בתירוצים מתירוצים שונים.

כן, נלך יחד לאופוזיציה ואחר־כך נלך לבחירות, כי אסור להיוואש מן הניצחון. הבעיה שלכם היא, שכבר התייאשתם מן הניצחון. אני רוצה להיעזר בסיוע באמירה של נשיא ציכסלוסקיה ואצל האו"ל, שאם אינני טועה ציטט את מסריק: האמת תנצח. וכאשר ואצל האו"ל אומר את זה, אתם אפילו מוחאים כפיים.

אני לגמרי לא בטוח שיש לכם אמת כלשהי — אינני בטוח כאשר אני רואה את חבר הכנסת מוטה גור עושה מה שלא עשו אפילו גדולי הנצים של הליכוד, אפילו הם התביישו ללכת ולראות את העצם הזאת שתקועה בגרון הרגיש של ירושלים. מוטה גור הולך להזדהות עם הפרובוקציה הגלויה, הפראית, המסוכנת והנחותה הזאת, אז מה כבר ההבדל? אבל אם יש לכם איוז אמת, תבררו לעצמכם את האמת הזאת, תיאבקו עליה. אפשר גם לנצח, כי אם יש אמת, האמת מנצחת.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת שלמה הלל, ואחריו — לחבר הכנסת חנן פורת.

שלמה הלל (המערך):

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, רצוני לפתוח דווקא בהערה או בהתוודות אישית. הייתי עשר שנים איש שירות החוץ. לאחר שעזבתי, התגעגעתי לא אחת להיות נציגה של מדינת ישראל בעמים. אולם, עלי לומר שבימים אלה אינני מתקנא בשום נציג של מדינת ישראל. הקושי בייצוג המדינה במצבה האובייקטיבי הקשה הוא קושי מוכר לכל איש שירות החוץ, והוא קושי מכובד.

שר החוץ מ' ארנס:

לא חסרים מועמדים.

שלמה הלל (המערך):

אני יודע. אבל הקושי לייצג את מדינת ישראל עם בעיותיה — במקום להתמודד עם הבעיות האמיתיות צריכים נציגי ישראל היום בכל העולם ללכת ולהסביר כל מיני מראות עוועים שנראים על מסכי הטלוויזיה בארץ ובעולם — זה קושי לא סימפתי, שאינו מעורר שום רצון להשתתף במעשה שהוא כמעט בלתי אפשרי.

נציגי מדינת ישראל כיום צריכים להתמודד — עם מה? עליהם להתמודד עם התופעה, שב־עצם הימים האלה מרקדים כבני מרום במרוכזה של שכם. הקושי העומד בפני נציגי ישראל הוא, שדווקא בתקופה שבה ניתן היה לצאת במערכת הסברה שיש בה כדי להציג את עמדתה הנכונה והצודקת של ישראל, מעדיפה ישראל להצטייר בדמות לא סימפתית, אפילו בלתי נסבלת.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

עניין הבית בירושלים — — —

שלמה הלל (המערך):

אני רק רוצה לומר שלא יגבה לבנו. התמורה הזאת לא באה כתוצאה ממדיניות נבונה של ממשלת ישראל או של משרד החוץ. זו תוצאה של תמורה שחלה בתוך העולם הקומוניסטי, משום שאף לא אחת מהמדינות הללו — לא צ'כוסלובקיה, לא פולניה, לא הונגריה, לא בולגריה וגם לא יוגוסלביה — אין זה נכון שעמיהן מאסו בקשר שהיה קיים עם ישראל, אלא הדבר הזה נכפה עליהם כתוצאה מהשלטון הדיקטטורי שהיה ברוסיה באותם ימים וכתוצאה מהשלטון הדיקטטורי של רוסיה על כל המדינות שהיו קשורות לה. היום, כאשר השלטון הדיקטטורי הזה הוסר, הן ממחרת לאחד את הקשרים מרצונן, משום שמאז ומתמיד זה היה רצונן ולא ניתן לו כיוון כתוצאה ממה שכפו עליהן.

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
שאלה קצרה.

היור' ש' וייס:
כן, אבל בקיצור.

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
אתה מתקרב לסוף דברך. הקשבתי קשב רב לכל מלה שאמרת. האם במקרה לא הזכרת את תהליך השלום, נקודות בייקר, מפגש קויר, או שזו עמדה של מפלגת העבודה שכורחת מהנושא הזה כדי לרצות — — — ואתם זוחלים על ארבע. היור' ש' וייס:
זו לא שאלה, זו תשובה.

שלמה הלל (המערך):
חבר הכנסת דראושה, אני מציע לך, קודם כול, גם מטעמים חבריים: אל תתפס לאותו סגנון של הולכים על ארבע, מתכופפים על ארבע. מותר לך לכבד את חבריך בכנסת גם אם דעתם אינה כדעתך, כשם שאתה מבקש לא אחת, ואני מצדיק אותך, שיחייסו אליך בכבוד ובדרך-ארץ גם כשדעתך אינה מקובלת על אחרים. לכן אני מציע לך קודם כול לחדול מהסגנון הזה.

מיכאל איתן (הליכוד):

שלמה הלל (המערך):
סליחה, אל תפריע לי, חבר הכנסת איתן.

אני מציע לך, חבר הכנסת דראושה, לחדול מהסגנון הזה, שאיננו נאה לך ואיננו נאה לכנסת גם כשאתה מנהל ויכוח, כי לא אחת גם דעתך איננה מקובלת, ואתה מצפה, ובצדק, שיחייסו אליך בכבוד.

ועכשיו לגבי שאלתך. אפשר, כמובן, בכל פעם, בכל רגע, להעלות את העניין. עמדתה של מפלגת העבודה לגבי העניין של המשך תהליך השלום ידועה לך. אני הייתי אחד מחברי הצוות שגיבש את ההצעה שלנו לקראת הסיכוי שהיה, ולצערי לא עלה יפה, להקים ממשלה בראשותנו. הייתי אחד מחברי הצוות שניסח את מצעה של הממשלה שרצינו שתקום, ואתה יודע היטב מה היא עמדתה של מפלגת העבודה. יכולתי, כמובן, לחזור ולקרוא את ההצעה שהצענו כקווי יסוד לממשלה, שלצערי לא קמה. אני חושב שבמסגרת הזמן הקצר העומד לרשותי לא אוכל לחזור על דברים ידועים וכתובים שנאמרו, ואתה יודע אותם, אלא לומר למשרד החוץ, נוסף על הוויכוח הכללי שקיים, כי כמו ידוע אנחנו גורמים נזק לתדמית של מדינת ישראל, מחלישים את יכולתה להתמודד — כמובן, נוסף על כל אותם דברים ועמדות המוכרים היטב גם לך, ולכל אחד מחברי הכנסת.

חבר הכנסת יוסי שריד, לך יש מאניה נגד מפלגת העבודה. עזוב את זה. למה לך? בניגוד למה, שאתה אומר, אני חוזר ומדגיש, שאילו היתה מדינת ישראל היום יודעת להתרכז בעיקר, היתה יודעת להתרכז בעניין אחדותה באמת של ירושלים, בזכותנו להתיישב בירושלים — והביקור של טדי קולק, שאומנם הוא איננו שגריר משגרירך, אדוני שר החוץ, הביא טובה רבה יותר מכל אותו מחזה עוועים שהתקיים במרכז ירושלים.

מיכאל איתן (הליכוד):

— — — יש לי זכות שאתה עצמך אומר שאסור לממש אותה.

שלמה הלל (המערך):

לא, אני לא אמרתי: אסור; אני אמרתי: מותר גם להפעיל את השכל, למי שיש לו. זה מה שאמרתי. אני לא אמרתי שאסור, אמרתי: מי שיש לו שכל, מותר גם להפעיל אותו. ואת זה אנחנו לא עושים במדיניות שלנו.

אברהם בורג (המערך):

לא חובה להשתמש בשכל.

שלמה הלל (המערך):

זו לא חובה, נכון. זו בהחלט לא חובה. והראיה — מאחר שזו לא חובה, מדינת ישראל כיום ומשרד החוץ כיום מעדיפים שלא להשתמש בזכות הזאת לנצל גם את השכל.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אנחנו ניצבים היום בפני בעיות אמיתיות. אנחנו מצליחים להסיח את דעתו של העולם מהבעיות האמיתיות, כשיכולנו לזכות בתמיכתו ובאמונו. לצערי העמוק, אנחנו גם מסיחים את דעתנו כאן בארץ מן העיקר. כי מול כל הדברים הללו, שאנחנו כיום מצטלמים בהם, יש סכנות אמיתיות שאורכות למדינת ישראל. בגבולותינו, אדוני שר החוץ, אנחנו לא יכולים להיות שקטים, לא יכולים להעלים עין ממה שקורה במערכת הבין-ערבית הזאת סביבנו.

אמת, נכון הדבר שברצונן טוב זה לא היה קורה. אבל למה לתת עילה? למה לתת עילה גם למצרים? שמעתי את חבר הכנסת בן-אלישר, יושב-ראש ועדת החוץ והביטחון, יושב-ראש שלי בוועדת החוץ והביטחון, שביקר את מצרים על צעדה בהתקרבות בימים לא חסריה, שיש לו משמעות מרחיקה לכת, והוא צודק בביקורתו. אבל למה לתת עילה? למה לחרום כיום תרומה של מדינת ישראל כדי לאפשר לאלה שרוצים לנצל הזדמנות זו או אחרת לפעול נגדנו?

אני חושב שמדינת ישראל במצבה היום צריכה להיות מסוגלת לקבוע, קודם כול לעצמה, מה הן הסכנות האמיתיות שאתן אנחנו צריכים להתמודד. יש היום התקפה גדולה מאוד נגדנו בעולם. אני, כמו כל אחד מאתנו, פוגש נציגים רבים המגיעים אלינו מאירופה — חברים, חברים לשעבר, קולגות לשעבר, במועצת אירופה, פרלמנטים שאני מכיר אותם, וכאשר הם באים הנה, במאמץ גדול הם רוצים להשתכנע.

אדוני שר החוץ, אנחנו מאבדים את הזירה באירופה. כיום, אירופה כבר איננה רק 22 המדינות של מועצת אירופה. כיום מצטרפות — ואני חושב שבמשרד החוץ לא כל כך חשים כזה — לאותה מסגרת של מועצת אירופה כל המדינות ממזרח-אירופה, ואנחנו הולכים ומאבדים שם את מעמדנו. נקודת אור יחידה שהזכירה כאן, ובצדק, היא מערכת היחסים שהולכת ונוצרת כיום עם מדינות מזרח-אירופה, עם הונגריה, עם פולניה ועם צ'כוסלובקיה, ויש לברך על כך מכל לב.

ישראל ברגע זה היא הריבונית, שהרי אמרתי, שכאשר האנגלים היו ריבוניים כאן, כאשר הטורקים היו ריבוניים כאן — יהודים היו שם. היהודים הריבוניים מעזים להתקרב אל כנסיית הקבר, וזוהי פרובוקציה, כי עלידי נוכחותם הקרובה לכנסיית הקבר הם מעוררים פרובוקציה, הם יוצרים רגשי דחייה. אצל מי? השגרירות הנוצרית בירושלים שיגרה מברקים לכל העולם, לאמור: אין במעשה הזה פגיעה במקום קדוש. אין בזה פגיעה בצורות. אבל מי הזדעזע? חבר הכנסת יוסי שריר.

טדי קולק, שדומני שאיננו מסתפק בהיותו ראש עיר עברית במדינת ישראל אלא הוא רוצה להיות ראש עיר בין-לאומית, של ירושלים הבין-לאומית — כך הוא מציג את עצמו — הוא מנסה להיות שומר של המקומות הקדושים; יותר אפיפיו מהאפיפיו. אם לא כן, אין אפשר להסביר, חברת הכנסת גאולה כהן, את העובדה שהוא נוהר — — —

גאולה כהן (התחיה):
הוא מבולבל.

מיכאל איתן (הליכוד):

הוא איננו מבולבל. אנחנו כבר התרגלנו לעניין הזה. במקום שעומדות זכויות היהודים — הן בתחתית הסולם. זאת הדוגמה הקלסית. כולם נזעקו.

גם אני מבין זאת על רקע מצב הביטחון. בסך הכול מדובר על מבנה שמצא בדרך לכותל המערבי. נוכחות של יהודים שם הביאה לכך שהמצב הביטחוני שם השתנה ללא הכר. אני אישית הלכתי שם פעמים מספר — כאשר היו שם יהודים וכאשר לא היו שם יהודים. כאשר לא היו יהודים במבנה הזה, הרגשתי כל הזמן זיעה קרה בגב, הסתכלתי ימינה ושמאלה, הרי לא מזמן נדקר שם תלמיד ישיבה. פתאום נכנסו כ-150 נפשות למבנה, התחילה תנועה הלך וחזור, כל האזור הפך להיות בטוח ליהודים, לנוצרים ולמוסלמים. גם מן האספקט של הביטחון היתה חשיבות לנוכחות של יהודים שם.

אבל אני חוזר: בעיקרו של דבר, מדובר בעסקה פרטית. החברה הפנתית רכשה זכויות מהפטריוארכיה כמו שנוכחו זכויות בכל חלקי ירושלים במשך עשרות שנים. אם זה תקף או לא תקף מבחינה משפטית — בית-המשפט יכריע; אבל הציבוריות הישראלית נזעקה.

מכאן אני עובר לנושא של מדיניות החוץ. חבר הכנסת שלמה הלל אמר לנו: מותר לנו, זאת זכותנו, אבל לא כדאי לנו לממש אותה. אנחנו מכירים את הסגנון הזה. בכל ההיסטוריה שלנו היו לנו זכויות ודרשו מאתנו שלא לממש אותן. האם בשביל זה באנו למדינת ישראל? האם בשביל זה הקמנו מדינה ריבונית? יאמרו לנו שבירושלים הבירה יש לנו זכויות מלאות, אבל מחשש יאמרו: בוא לא ינאבק, בוא לא נילחם, בוא לא נגשים, בוא לא נעשה, בוא לא ננשום, כי מרגיזים את העולם. אז מה? לזה הגענו?

אני אומר: צריך להיאבק, צריך להסביר, כי אנחנו צודקים. לצדק יש כוח משלו, גם אם בתחילה זה נשמע קצת קשה.

שמעתי היום מחברת הכנסת גאולה כהן, שכאשר היא שוחחה עם ממלא-מקום ראש הממשלה לשעבר שמעון פרס לפני שנים מספר בקשר למערת-המכפלה, שמעון פרס אמר לה: השתגעת, את דורשת מאתנו שנאפשר כניסה של יהודים להתפלל במערת-המכפלה יותר מאשר על-פי ההסדרים שהיו אז, הסדרים חלקיים מאוד ומצומצמים? הרי 100 מיליון מוסלמים יצעדו למערת-המכפלה. כל העולם המוסלמי יריב אתנו. נו, היה חשש כזה. איפה 100 מיליון המוסלמים? למה

היור"ר ש' וייס:

אני מודה לחבר הכנסת שלמה הלל. אני מזמין את חבר הכנסת חנן פורת — איננו באולם. רשות הדיבור לחבר הכנסת מיכאל איתן, ואחריו — לחבר הכנסת פנחס גולדשטיין; אם הוא לא יהיה — לחבר הכנסת מוחמד נפאע. בבקשה, חבר הכנסת איתן.

מיכאל איתן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אין ספק שמדיניות החוץ של ישראל היא פרובלמטית, וכל מי שצריך להסביר אותה ולכצע אותה מלאכתו אינה קלה. אולי בתנאים של היום היה קל הרבה יותר להיות שר חוץ של שווייץ או של כל מדינה מערב-אירופית אחרת.

היור"ר ש' וייס:

חבר הכנסת איתן, הדבר הכי קל היום הוא ללכת ולנאום שם למען שינוי שיטת הממשל, תאמין לי.

מיכאל איתן (הליכוד):

בכל אופן, כאשר אנחנו צריכים לשקול את הקשיים אל מול המשימות, אנחנו צריכים לזכור היטב, שהמאבק שלנו בנושא מדיניות החוץ אינו מוביל בהכרח לכך שאנחנו נקבל דעת קהל טובה בעולם על כל עמדה שאנחנו צריכים להגן עליה ולהיאבק עליה.

דובר רבות בארץ על הברירה שבין יצירת דעת קהל טובה והבנה בין-לאומית לבין הצורך להיאבק על הזכויות המדיניות הבסיסיות שלנו. אני מזכיר את הניגוד הזה דווקא בקשר למאבק האחרון בנושא ריבונותנו בירושלים, המאבק על הבית, על נאות-דוד, הוא מאבק שבעצם ממחיש את הבעייתיות, בראש ובראשונה מבחינת הכרתנו את תפקידנו ואת שליחותנו כאן בארץ-ישראל כלפי העולם. כאשר אני אומר של כולנו, פירוש הדבר של העם היהודי על כל חלקיו, קורה דבר מוזר מאוד. יהודים רכשו בצורה משפטית נכס. לו היו עושים זאת בכל מקום אחר בעולם, איני מניח שהיתה איוו בעיה. אם היה מישהו פוסל את העסקה הזאת מחמת שהם יהודים, כולנו היינו מרעשים שמים וארץ.

זאת ועוד, יהודים רכשו בעבר נכסים, באותו אזור, תחת השלטון האנגלי המנדטורי ותחת השלטון העות'מאני, והנה, דווקא עכשיו, תחת ריבונות יהודית-ישראלית, כאשר ירושלים היא בירת ישראל, המערכות שלנו מטילות על מי שעשו את זה מין כתב אשמה בגין יצירת פרובוקציה.

אני שואל: מה היא הפרובוקציה במקרה דנן? האם משום שרכשו מקום שהיה מיועד לאכסניה, למגורים, ורצו להיכנס להתגורר בו? האם הפרובוקציה היא משום שזה ברובע הנוצרי? התשובה היא: לא. משום שמרבית המתגוררים ברובע הנוצרי הם מוסלמים, הם לאו דווקא נוצרים.

גאולה כהן (התחיה):

מיכאל איתן (הליכוד):

תיכף אסביר. האם הפרובוקציה היא בזה שהם נכנסו לגור במקום כל כך קרוב לכנסיית הקבר? האם הפרובוקציה היא בזה שמי שנכנס לגור שם, לו היה קופטי, לו היה נוצרי, לו היה לותרני, לו היה קתולי, לו היה בודהיסט, לו היה מה שלא היה, איש לא היה פוצה פה ומצפצף, ואפילו חבר הכנסת יוסי שריר היה מחשה? זה רק משום שזהוהם של אלה שרכשו את הזכויות על-פי דין, אני גניח — ואם זה לא על-פי דין זה יתברר בבית-המשפט — היא זהות יהודית ורק משום שמדינת

אדוני היושב-ראש, לפני כשבועיים צעדו כ-4,000 בני נוער יהודים מישראל ומן הפזורה את מצעד החיים במחנה אושביץ-בירקנאו. הם חלפו על פני המשרפות ותאי הגזים, ומצעדים הרעים: אנחנו פה. צעידתם של 4,000 בני נוער אלה ונטיעת העצים על-ידם באתר מחנה ההשמדה הן עדות חותכת, שאת העם הזה אי-אפשר להשמיד ואי-אפשר לחסל. מצעדם של 4,000 בני נוער אלה הוכיח קבל עם ועולם, שיש המשכיות לחיים היהודיים, והאזורים העשנים שיצאו ממחנות ההשמדה הם שהקימו את מדינת היהודים, את מדינת ישראל.

החלטתי לפתוח את נאומי בדברים אלה, אדוני היושב-ראש, משום שחשוב ביותר להזכיר בעצם הימים האלה לעולם כולו, וגם לעצמנו, שעל אף הכול ולמרות הכול, נוכח חילוקי הדעות המהותיים והשוליים, אנחנו עם אחד, שצריך לדאוג ראשית לכול לקיומו, וזאת כל נשכח — לקיומו לעולם ועד.

לפני כשבוע עמדנו בבתי-הקברות הצבאיים והספרנו את חללי מלחמת ישראל — 16,951 במספר. אלה נפלו כדי שאנחנו נוכל להמשיך ולהתקיים, ואנו נעשה זאת במדינה קטנה-גדולה זו, מדינה רמוקרטית למרות חילוקי הדעות, למרות הבעיות ולמרות ההפגנות מחוץ לכותלי הבית הזה ובמקומות אחרים, ולנו אסור לשכוח אפילו לרגע קט מה אנחנו עושים בכברת הארץ הקטנה הזאת, מה תפקידנו בה לגבינו ובעיקר לגבי הדורות הבאים.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בעצם הימים האלה מגיעות אומות העולם להסכמה לגבי איחוד גרמניה, איחוד שאין לנו עליו השפעה, אך מותר לנו להביע בנושא זה את דעתנו, או אולי צריך לומר, שחובה עלינו להתייחס לאפשרות המתממשת של איחוד גרמניה. רק 45 שנים עברו מסיומה של מלחמת-העולם השנייה, ואף שיש היום גרמניה אחרת, הרי לנו, כיהודים, אסור אפילו לרגע אחד לשכוח מה היה חלקם של גרמניה והנאצים בהשמדת שליש מבני עמנו.

גרמניה מאוחדת היא גרמניה חזקה יותר, ובמצאות הקיימת בעולמנו, למרות ה"גלנטוסט" וה"פרסטריוקה" ולמרות מה שמתחולל לגנר עינינו באירופה המזרחית, הרי שאסור לשכוח, ששואה והתעוררות גורמים מסוג הנאצים — זה בגדר אפשרות, מה עוד שהחיה האנטישמית מרימה ראש בעצם ימים אלה, ובחלק ממדינות תבל שבהן היא מתעוררת מתייחסים אליה, לצערי הרב, בסלחנות יתירה.

חברי הכנסת, קשה להשתחרר מכך, שבעצם ימים אלה העולם כולו שומע את נשיא עירק ואימיו על מדינת ישראל בשימוש בנשק כימי מחד גיסא, ואת איומיו של נשיא לוב באותו נושא מאידך גיסא, כאשר חברות גרמניות מכינות חשית לייצור כלי נשק אלה בלוב. ואני שואל: היכן הממשלה הפדרלית? ואני שואל: מה תהיה ההתייחסות למקרה כזה בעתיד, כאשר תהיה גרמניה מאוחדת? ולנו אסור לשותק, אסור להשתק, כי ניסיונו המר מלווה אותנו וילווה אותנו לעולם ועד.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הקשבתי רכ"קש היום לדבריהם של שניים מהנסטורים החשובים של ארצות-הבכרית, דניאל מוינין ורוברט דול. הראשון הוא ידיד ידוע של מדינת ישראל, וגם השני, למרות הדעות שהביע והן אינן לרוחנו כולן, נחשב גם הוא לידיד ישראל. באזניהם ובאזוני הנשיא ומוזכיר המדינה אנחנו חייבים היום הזה להביע את רצוננו בשחרור בני-הערכוב כולם באשר הם. אנחנו, כיהודים וכישראלים, מסוגלים להבין מה קורה למשפחות כאשר יקריהן נחטפים,

אינם באים? למה אינם מתקוממים? רק מסיבה אחת, כי הצדק היה אתנו, כי יש לנו זכות להיכנס למערת-המכפלה ולהתפלל שם. ויש לנו זכות מלאה לרכוש בתים בירושלים בלי לפגוע בקורשי הנצרות, האסלאם או אחרים. כל מי שמציע לנו להיכנע ולא לממש את הזכות הזאת ולהתקפל הוא כמו אותו שמעון פרס. וחברת הכנסת גאולה כהן צדקה. ההתעקשות שלה ושל אלה שתמכו בה הוכיחה את צדקתה, ויהודים הולכים למערת-המכפלה וממלאים אחר מצוות הדת שלהם שם, ומקבלים את זה.

דומני, שבנושא הזה משרד החוץ לא עשה די על-מנת להציג את מלוא העובדות ואת המשמעות שלהן בעולם כולו ובמיוחד בארצות-הבכרית; ולצערי ולבושתי, במיוחד בקהילות היהודיות בארצות-הבכרית, שאת תגובתן המזעזעת שמעתי. בוושה וחרפה. ומשרד החוץ שלנו צריך לטפל בנושא הזה, כי נדלק כאן אור אדום. אם יהודונים בארצות-הבכרית הגיבו כפי שהגיבו בפרשה הזאת, נהיה צפויים בהמשך לתגובות בקשר לאינטרסים החיוניים ביותר שלנו, תגובות אנטי-ישראליות.

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת מיכאל איתן, אני שואל: האם אתה עומד על כך שהמשג "היהודים" יישאר בפרוטוקול? אתה יודע שיש לזה קונטוציות איומות. אני מציע לך לוותר על זה.

מיכאל איתן (הליכוד):

אני עומד על כך שהדבר יירשם בפרוטוקול.

היו"ר ש' וייס:

חבל זה מונח אנטישמי.

מיכאל איתן (הליכוד):

אני מקווה שההדים של התגובה שלי יגיעו אל בעלי התגובות האלה, ואלה יפשפו כמעשיהם ויבדקו, כי הן מוליכות, לצערי הרב — אני רוצה להמשיך ולומר מה מוסר ההשכל של התגובות הללו.

אני מסיים את דברי ואומר: המאבק הזה, שאולי לא היה מאבק — ואני אשמח לשמוע, אולי אני טועה וננקטו צעדים — בעיצומם של ימים שבהם הסטב בארצות-הבכרית הכריז על ירושלים כבירת ישראל, למרות פרשת הבית, מעיד על כך, שאילו נאבקנו והסכרנו את עמדתנו באמונה ובשכנוע פנימי, אין לי ספק שהיינו משכנעים רבים, גם אם לא את כולם ברגע הראשון, בהמשך הדרך, כי בסופו של דבר, כל מי שאומר שאנחנו צודקים בעניין הזה, צריך להיות משוכנע שגם האחרים יקבלו בכוא הזמן את צדקתנו, והעניין הצודק ינצח.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה לחבר הכנסת איתן. אני מזמין עכשיו את חבר הכנסת פנחס גולדשטיין, ואחריו — את חבר הכנסת מוחמד נפאע.

פנחס גולדשטיין (המפלגה לקידום הרעיון הציוני בישראל):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אומנם המליאה איננה מלאה, אבל אני רוצה לנצל את ההזדמנות של פתיחת מושב הקיץ ולברך את יושב-ראש הישיבה, את חברי הכנסת, את עובדי הכנסת, במושב מוצלח.

במשפט שני אני רוצה לברך את שר החוץ, את סגנו ואת עובדי המשרד על הצלחות מרשימות, לדעתי, במישור הדיפלומטי, הצלחות שלצערי לא שמים לב אליהן מספיק, אבל בימים רגילים אין כל ספק שהן לא היו יורדות מכותורת העיתונים. ועל כך, אדוני שר החוץ — יישר כוח.

נקוה כי בעתיד הקרוב ישכון השלום בכיתנו — לשם כך צריך סבלנות, אורך רוח וזהירות, ולא ריצת אמוק ללא הבחנה וכלי לשים לב לתמריצים ולאזהרות.

הי"ר ש' וייס:

תודה רבה לחבר הכנסת פנחס גולדשטיין. אני מזמין את חבר הכנסת מוחמד נפאע, ואחריו — את חברת הכנסת גאולה כהן.

ברשותכם, אני רוצה להודיע שחבר הכנסת מיכאל איתן הסכים להוציא מן הפרוטוקול את הביטוי ההוא, אני לא רוצה — — יהודון, ולרשום במקומו: יהודים גלויים. אם אפשר אני גם מעדיף שלא לרשום בפרוטוקול את המשפט הראשון שלי, וכך הוא לא יופיע כלל בפרוטוקול. יופיע רק הביטוי שהחליף את הביטוי הקודם של חבר הכנסת מיכאל איתן. תודה רבה.

בבקשה, חבר הכנסת נפאע.

מוחמד נפאע (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב ראש, חברי הכנסת, הדיון בסקירת משרד החוץ מתקיים באחת התקופות הקשות העוברות על המדינה. כאשר הופיע היום שר החוץ הוא הופיע כשר בממשלת מעבר שלא זוכה לאמון הכנסת. אם חוזרים לסיבת נפילתה של הממשלה, אזי היא נעוצה במהות מדיניות החוץ של ממשלת ישראל ובעתיד השלום בארץ ובאזור.

סירובו של הליכוד, שעמד בראש ממשלת הליכוד הלאומי, לתת תשובה חיובית על שאלות מזכיר המדינה בייקר הביא למעשה לפירוק הממשלה. אין אנו סבורים שמתן תשובה חיובית על שאלת בייקר, המתייחסת להרכב הממשלת הפלשתינית לשיחות ומתעלמת מהצורך בניהול משא ומתן עם אש"ף, יכול להבטיח השגת השלום הצורך, ומשום כך אין אנו דבקים בתביעה להיענות לה. אולם תשובה חיובית לבייקר משמעותה חיפוש אחר פריצת דרך, שתוציא את המערכת מהקיפאון המדיני.

עמדתם הסרבנית והעיקשת של שרי הליכוד בעניין זה רק מוכיחה שהליכוד דבק במדיניות ה"אף שעל", מדיניות ארץ-ישראל השלמה, ומוכיחה שוב, שתוכנית הממשלה לבחירות בשטחים, שהוצעה על-ידי ראש הממשלה יצחק שמיר, לא מתכוננת להביא לקידום תהליך השלום אלא לספוג את הביקורת הבין-לאומית כלפי ממשלת ישראל ומדיניותה בשטחים הכבושים, וכן את הזעם של העם הפלשתיני הנאבק נגד הכיבוש, מאבק אשר הגיע לשיאו באינתיפאדה.

למרות ההרג, הרצח והפוגרומים כפי שהיו בג'נאליה בחג הרמדאן לפני כמה ימים — התושבים שם מספרים על חייל שירה בכדור גומי בעין של חינוקת וניסה להוציא את הכדור באצבע, לא בבית החולים, כדי להסתיר את מעשהו; או כאשר זורקים רימון רעש ליד אשה בדרכה ללדת בבית החולים.

חברי הכנסת, אין ספק שהמאבק הקיים היום בחברה הישראלית הוא מאבק גורלי, שיקבע את אופיה ואת גורלה של החברה הישראלית ומדינת ישראל ככלל. המאבק היום מתמקד בין שני מחנות: האחד שחי ומבין את המציאות, יודע שרק בהשגת שלום המבוסס על פתרון המקובל על כל הצדדים המעורבים בסכסוך אפשר לשמור על ביטחונה וקיומה של מדינת ישראל; והשני, התובע התפשטות וסיפוח ושליטה על כל הארץ גם אם זה כרוך במלחמות נוספות, בשפיכות דמים, בקפיחות חיי אדם ובסכנת אובדן הכול.

חלק מהם בלי דעת מדוע, על-ידי ארגוני טרור למיניהם, נמצאים שנים במרחפים טחובים, רחוקים ומנותקים ממשפחותיהם, ממדינתם ומאור השמש. אולי היה כדאי להשמיע באוזניהם של דניאל מוינין ורוברט דול אותה שיחה של הילדה בת הארבע, בתו של הנווט רון ארד, אשר דיברה על אביה ב"קול ישראל". ילדה קטנה זו ביטאה יותר מכול את אשר צריך להרגיש כל אחד באשר הוא, כאשר מדובר בשחרור בני ערובה.

אינני יכול לשכוח, חברי הכנסת, את ביקורתו של הסנטור דול על חטיפת השיח' עובייד. והיום הוא ואחרים מבקשים לשחרר את השיח' תמורת בני ערובה אמריקנים. זה בסדר. אבל מה עם הישראלים? מה אתם? האם דמם אדום פחות מדמם של בני הערובה האמריקנים והאחרים? הפנייה צריכה להיות אל ארגוני הטרור, לא אל ישראל. אילו לפחות היתה הצעה לשחרר את כולם, אפשר היה להבין את הפנייה לישראל. אבל, זאת אין עושים. תופסים את ה"חוקים", את ה"גדולים" — את הישראלים, ומבקשים מהם כרגיל להיות אלה שיוותרו. כבר התרגלנו למצב זה, אבל לא עוד. והיום אני אומר וחוזר ואומר: אילו הציעו להחליף את כולם, ינחא, אבל זאת אין עושים. וראוי להזכיר במאמר מוסגר, שבעבר שחררנו 1,150 מחבלים תמורת כמה מחיילינו, כי זהו העם הזה, זהו פרצופו האמיתי, זה אורח חייו וזהו דרך התנהגותו.

ולקראת סיום, אינני יכול, אדוני היושב ראש, אדוני שר החוץ, שלא להידרש לנושא העלייה. מיליון עולים מברית המועצות ישנו את מצבה של מדינת ישראל ללא הכר. אי-קליטת העלייה בצורה הנכונה והנאותה תהיה בבחינת אסון לאומי. כן, אסון לאומי. אני יודע שעושים מאמצים כנים, אבל בכנות לא סגי. העלייה מרוסיה היא עלייה טובה וחיובית, שאיננה בוחלת בעבודה, אבל לשם כך צריך להמציא לה עבודה. זו עלייה שאין לה דרישות גבוהות בנושא הדירור. אבל דירור צריך לתת לה.

חברי הכנסת, דומני שבנושא העלייה אנחנו מצויים במצב שבו הממשלה איננה עומדת — כלשון המעטה — בציפיות ובדרישות. ואינני בטוח שלא צריך להקים גוף מבצע שיטפל בנושא העלייה, ואינני פוסל את הרעיון להטיל את הנושא אפילו על צבא-הגנה לישראל. אני מקווה שתהיה התייחסות להצעה זו.

צה"ל הוא צבא העם, הוא מסוגל לבצע משימות ב"גדול", והוא כבר הוכיח את עצמו במקרים כאלה בשנות ה-50. מה שהיה טוב בשנות ה-50 אולי נכון היום, בשנות ה-90.

אדוני היושב ראש, חברי הכנסת, לסיום, בדיון הנערך היום אסור לשכוח דבר אחד, ואסור לשכוח זאת כאשר מתחולל כינון, בין סיעות הבית, הוויכוח — הוויכוח הזה אינו על הצורך בשלום אלא על הדרכים להשגתו. אין בין רוב חברי הבית חילוקי דעות לגבי מהות השלום והצורך בו. יש ויכוח, ולעתים נוקב, לגבי דרכי השגתו.

סהרי במרומים, אנו עם הרוצה בשלום, עם רודף שלום, אבל השלום שלנו הוא שלום שצריך להבטיח לנו קיום בארץ-ישראל, שירושלים הבלתי-מתחולקת והריבונית היא בירתה. בוויכוח המתקיים בעצם ימים אלה אסור לשכוח את העיקר, והוא העיקר. כי כאשר עוסקים בטפל, מספקים כלי נשק ותחמושת לאויבנו ולמשנאנו. רק זאת יש לדעת, אין עם הרוצה בשלום יותר מן העם היהודי, ואין מדינה השוחרת שלום כמדינת ישראל.

המוני אחר היא מטרה חשובה לשלום של עמי האזור. כל מדינות ערב חתמו על האמנה נגד הפצת נשק גרעיני, אולם ממשלת ישראל מסרבת לחתום על האמנה תוך היתלות בתירוצים שונים. אנו קוראים לממשלת ישראל לחתום על האמנה, ולמדינות האזור כולן — להתחייב שיימנעו מייצור נשק גרעיני וכימי וכל סוג נשק השמדה המונית אחר.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה לחבר הכנסת נפאע. אני מזמין את חברת הכנסת גאולה כהן, ואחריה — את חבר הכנסת חיים אורון.

גאולה כהן (התחיה):

אדוני היושב-ראש, אדוני שר החוץ, אומנם היתה הפסקה בין הדברים שנשמעו פה על השואה לבין הדיון המדיני שהחל לאחר מכן, ובכל זאת ההפסקה הזאת אינה יכולה להשכיח מאתנו את הלקח, שבהחלט מקשר וצריך לקשר — עם כל ההבדלים התהומיים — בין אז לבין היום. ואולי אגיד את הלקח הזה במלה אחת, שגם כשעמדו במרחק חמש דקות, חמישה צעדים, או 50 מטרים לפני תאי הגזים, היהודים עוד האמינו שהם הולכים שם למקלחות. את הלקח הזה אסור לשכוח. אי לעם שנוטה לשכוח, ולכן אומרים לו תמיד: זכור ואל תשכח. עם שתמיד מאמין, טוב שהוא מאמין, אבל עם זאת זה לא טוב כשהוא לא מפוכח הסכנות ומאוד שוגה באשליות מקלחות. זו רק הערה אחת.

אבל, אדוני שר החוץ, מאחר שאני מקווה שתהיה ממשלה לאומית יהודית, אין לי ספק שהסכרת החוץ והעמידה בפני העולם יהיו אחת המשימות, אחד האתגרים הקשים ביותר שמשרד החוץ יעמוד בפניהם, ולא רק מפני שיש כאן הכרח אובייקטיבי, אלא גם בגלל העוזרים והמסייעים מבית.

אילו הייתי בטוחה שהשטן המרקד בתוכנו כבר נחלש או נפגע — ואני עדיין לא בטוחה — הייתי אומרת שצריך לברך ברכת הגומל על כך שלפחות מנענו היום ממשלת מערך, שהיתה בנויה על תומכיהם של מי שהם היום אויביה של מדינת ישראל, אש"ף ואחרים, וגם על מפלגות יהודיות שקדויות ציוניות, והן תומכות במדינה פלשתינית. הייתי אומרת שצריך לברך ברכת הגומל.

אבל אם שלב הכלימה בינתיים מאחורינו, הרי מסע ההפחדות והאימים עוד לפנינו. וכאן הייתי אומרת לך, אדוני שר החוץ, דבר שהוא טוב תמיד, גם אם תהיה ממשלה כזאת או אחרת, ואני מקווה שתהיה רק ממשלה כזאת, כמו שצריכה וחייבת להיות: העיקר שהיו לנו עצבים חזקים, העיקר שלא נפחד מכל המפחידים מבית ומחוץ. כל ההישגים של מדינת ישראל עד היום — דיבר על זה חבר הכנסת איתן — הושגו אך ורק כשעמדנו במאבק מתוך אמונה שאנחנו צודקים, וכל ההידרדרות הגיעה כשהתחלנו לקפל את הדגלים. כל ההישגים שלנו באו כשאמרנו: אין ברירה — אין ברירה — כל צריך להמשיך להיאבק, אז נעמד על שלנו. כל הדרדרים היום באו מתוך כך שאנחנו אומרים: אין ברירה, אז נתקפל; אין ברירה, אז ניכנע.

אני רוצה להקדיש כמה מלים למפחידים מבית. אין חוצפה גדולה יותר מזו, שאחרי שפרס ורבינ נכשלו בניסיון שלהם לזרוק את הליכוד מהממשלה ותחת זאת להקים ממשלה בעזרת תומכי מדינה פלשתינית ותומכיו של אש"ף — כבר לא אגיד סוכניו, אף שאני חושבת שהם צריכים להודות בכך שהם סוכניו, אבל הם בוודאי תומכיו; ובכן, לאחר שהם נכשלו בניסיונם להקים ממשלה צרה, היום הם מחבלים בניסיון של

זה המאבק המתנהל היום. גם אם למראית עין נראה שמחנה הליכוד ומפלגות הימין הקיצוני הולכים ומקימים ממשלה צרה, ממשלה צרה צרורה, שעלולה להמיט אסון על המדינה, חייב המחנה האלטרנטיבי להמשיך ולדבוק במדיניות אחרת. מדיניות אשר נותנת אלטרנטיבה ומצביעה על מוצא מהמבצב החמור שבו שרויים המדינה והאזור כולו.

באווירה הבין-לאומית החדשה, כאשר החשיבה החדשה הפכה להיות נחלת רוב של העולם, כאשר סכסוכים אזוריים ובעיות סבוכות הולכים ונפתרים בדרכי שלום, חייבים מנהיגי המדינה לאזור אומץ ולעשות תפנית בדרך חשיבתם ובמדיניותם.

ואולם, חוונם המדיני של חישוקאי הימין הישראלי נופל בהרבה, למשל, מזה של מנהיגי האפרטהייד הדרום-אפריקני, אשר בימים אלו מנהלים שיחות עם הקונגרס האפריקני, שבמשך שנים רבות כונה בפיהם "ארגון טרור".

אנו, ורוב העם בישראל, מרגישים שמנהרת הזמן פועלת שוב, וצמד השיינים — שרון ושמיר — מחזיר אותנו לתקופת ימי-הביניים. הגיעה השעה ששמיר יבין, כי אומץ לב וגישה מציאותית הם תכונות חיוניות למנהיג, וכי פח האשפה ההיסטורי מלא בעמדות ובמחשבות של מוג'יבל ושל תמימים מוכיסי-נפוליון.

חברי הכנסת, האיתותים מצד העולם הערבי, חוכניות השלום השונות והחלטות המועצה הלאומית הפלשתינית ה-19, כולם מוכיחים שהכדור מצוי במגרש הישראלי. הצד הערבי הניח את היסודות להסדר שלום כולל וצודק באזור.

במשך שנים רבות נשענה ממשלת ישראל במדיניות הסיורב שלה על העמדה הסורית, ששללה כביכול ניהול משא-ומתן עם ישראל. אולם דבריו של הנשיא אסד, במסגרת פגישתו עם הנשיא גורבצ'וב בעניין ההסדר המדיני, מסירים את עלה התאנה מעל עמדה זו. לפי עיתון "דידעו" אחרונות מיום 2 במאי 1990, הציג הנשיא אסד כמה תנאים לתחילת התהליך המדיני. התנאים היו: ממשלת ישראל תודיע כי היא מעוניינת בהשגת שלום עם שכנותיה באמצעות משא-ומתן; ממשלת ישראל תגדיר את צורכי הביטחון שלה ותכריז במקביל כי היא מקבלת את החלטות מועצת הביטחון העוסקות בסכסוך הישראלי-הערבי ובזכויות הפלשתינים; ממשלת ישראל תסכים להשתתף בוועידת הכנה לקראת כינוסה של הוועידה הבין-לאומית, שבמסגרתה יתנהל המשא-ומתן לשלום. חברי הכנסת, אני רוצה לקבוע, שישודות אלה שהתווה הנשיא אסד כתנאים לקידום התהליך המדיני נותנים הזדמנות פז לקידום תהליך השלום. לממשלת ישראל אין עוד כמה היתלות, ואסור לה להחמיץ את ההזדמנות לנצל את האווירה החדשה הנוצרת כאזור בשירות אינטרס השלום הצודק, אינטרס העם הישראלי ועמי האזור.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, על סדר-יומה של האנושות עומד כיום התפקיד של הפסקת מירוץ הנשק הגרעיני ואף חיסולו, כדי למנוע שואה מהאנושות. הסכמים בין-לאומיים ראשוניים בין ברית-המועצות לארצות-הברית על צמצום הטילים באירופה והתקדמות המשא-ומתן בנושאים אחרים מבשרים תקופה חדשה של דריקיום ושלום בעולם. כל עם וכל מדינה הדואגים לשלום ולביטחון שלהם ושל האנושות בכלל חייבים לתמוך בתהליך בין-לאומי זה של פירוק הנשק הגרעיני והפגת המתחיות.

הכרזה מצד ממשלת ישראל, יחד עם מדינות האזור, על המזרח התיכון כאזור נקי מנשק גרעיני ומכל נשק השמדה

או קודם כול מפחידים אותנו: הפסקת עלייה. האם העלייה התחילה משום שמדינת ישראל קיימה מדיניות של ויתורים מדיניים? לא. היא לא התחילה בגלל זה והיא גם לא תיפסק אם אנחנו נגיד "לא" לבייקר. ואנחנו יודעים "שלא" לבייקר הוא "לא" לערפאת והוא "לא" למדינה פלשתינית. אני לא זוכרת איך פרס אמר לי, מתוך שהוא לא האמין שתהיה עלייה: אם היו מציעים לך לוותר על הגולן כדי לקבל חצי מיליון יהודים, היית מוכנה? הוא אמר לי את זה במשרדו. כשבאתי אליו. הוא אמר לי: מה דעתך על הצעה כזאת? אני ממש לא האמנתי למשמע אוזני. לא רק שזה אדם שלא מאמין בעלייה, אלא הוא חושב שאפשר לעשות תמורה: קודם שטחים תמורת שלום, ועכשיו — יהודים תמורת שטחים. וכך הלאה וכן הלאה, כמו הכבית בשכם.

אני לא רוצה לדבר על כל המפחדים. יש כאלה שפחדים באמת, ואני מרחמת עליהם; אני פשוט מרחמת עליהם, הם באמת פחדים. יש כאלה, כמובן, שהפחד שלהם וההפחדה הם אמצעים פוליטיים.

אני רוצה לסיים ולומר: גם האיומים היום מצד ארצות-הברית הם ניסיון נואש אחרון להשפיע עלינו שלא להקים ממשלה בלי המערך. למה שלא יעשו את הניסיון הזה? בייקר אומר ועושה, וזה ניסיון נואש אחרון. מה, ארצות-הברית לא חשלים עם מציאות שבה עם בוחר לו את הממשלה שלו בצורה הכי דמוקרטית ומכביע את רצונו האמיתי? זאת לא ארצות-הברית: שלא יפחידו אותנו, אלה בפנים ואלה בחוץ. היא תשלים. זה ייקח כמה חודשים של פחדים ושל איומים, ונעמוד בזה. כתנאי ששומר ואחם תמהרו לגבש אותו גרעין לאומי, אותו גוש לאומי שתמך בשמיר כראש ממשלה, לגבש אותו כמה שיותר מהר ככסיס לכל ממשלה שתהיה. אולי — כי אמרתי קודם לכן שאינני יודעת, אנחנו בינתיים רק בשלב הכלימה — אולי בפעם הראשונה בתולדותיה של מדינת ישראל תקום ממשלה לאומית יהודית שתשיש את המדיניות הלאומית, שתנסה אותה. לא תצליח, חס ושלום? נראה. אבל פעם ראשונה — אופציה של מדיניות לאומית של המחנה הלאומי. אני מקווה ששר החוץ יוכל לקדם מדיניות כזאת. לא רק לקדם אותה אלא גם לקדם את התמיכה של העולם בה.

הי"ר ש' דיין:

תודה רבה לחברת הכנסת גאולה כהן. רשות הדיבור לחבר הכנסת חיים אורון, ואחריו — לחבר הכנסת עוזי ברעם.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):
אדוני היושב-ראש, כבוד השר, חברי הכנסת, רבים הזכירו כאן את הדיון שמתנהל על סקירתו של שר החוץ בעקבות ציון מלאות 45 שנים לשואה, ואני חושב שלא אחדש אם אומר, שבס מן השואה — אנשים שונים וזרמים שונים מפיקים לקחים שונים. אני הייתי מציע לכולנו, במידת האפשר, לפחות לא לעבור בקלות רבה כזאת מהפכת הלקחים, לקחי השואה, לפולמוס היומיומי הזה, שאנחנו מנהלים פה היום, כפי שעשתה קודמתי מעל הדוכן הזה.

השואה היא אירוע חלי-פעמי וייחודי בתולדות האנושות ובתולדות עם ישראל. הקמת מדינת ישראל וביצורה, ללא ספק, לקח מרכזי מתוך השואה, ואידך זיל גמור. ומנקודה זו — בעצם כל המחלוקות, כל העמדות, יונקות מתוך ההיסטוריה היהודית, מתוך ההיסטוריה של 50 השנים האחרונות ובוודאי מתוך ההיסטוריה של השנים האחרונות.

יכול להיות, לשיטתה של חברת הכנסת כהן, שהבעיה היחידה היא איך להכניס אומץ בלבם של הפחדנים בפנים ואיך

הליכוד להקים ממשלה צרה. איפה נשמע כדבר הזה, שהיום הם מציגים ממשלה, מה שהם קוראים "ימנית צרה", כממשלה שתביא את האסון על מדינת ישראל, וזאת כשהם היו מוכנים ללכת לממשלה שמאלנית צרה, שמאלנית חרדית צרה? אני אומרת בלשונם "חרדית צרה". בשבילי כל ממשלה שמפלגה יהודית היא חלק ממנה היא ממשלה לאומית.

זאת אותה ממשלה שהעזה למחוק מקווי היסוד שהניחה כאן על שולחנו שני סעיפים שהיו בקווי היסוד של ממשלת האחדות הלאומית, שפתאום היא מתגעגעת אליה, מתוך נוסטלגיה — לחזור רק כדי לחבל בניסיונו של הליכוד להקים ממשלה לאומית צרה. היא מחקה מקווי היסוד גם את הסעיף המונע או אוסר משא-ומתן של ממשלת ישראל עם אש"ף — ואני חוזרת ואומרת שהיא מחקה, וזה גרוע יותר מאשר לא לכלול מלכתחילה; והיא מחקה גם את הסעיף האומר שממשלת ישראל תתנגד למדינה פלשתינית.

אני רוצה לומר רק כמה מלים על מסע ההפחדות הזה, כמובן, אם תהיה ממשלה לאומית צרה, העלייה תיפסק, האינתיפאדה תתגבר, ארצות-הברית תפסיק את היחסים, מצרים תבטל את השלום; בקיצור, השמים ייפלו על ראשו והשמש לא תזרח למחרת. כואו נבדוק. איך בודקים דבר כזה? הלא דברים כאלה כבר נשמעו. נראה כאילו מידה הם צדק. מידת הריאליזם של ההפחדות של פרס על התוצאות האסוניות של ממשלה ימנית כזאת, כפי שהם קוראים לזה, ובהן הפסקת העלייה, היא בריוק כמדת הריאליזם שבתחויות שלו, תחויות של מי שרק לפני חודש ימים אמר שאי-טריטו יש לו למעלה מ-70 קולות לממשלת מערך, שהם בידו, בכיסו. זו היתה אחת מתחויות ההבל שלו. ואפשר לדבר על התחויות שלו לאורך כל הדרך.

לגבי ההפחדות שלו, כבר הזכיר אותן כאן חבר הכנסת איתן, ואני אמרתי זאת היום בפניו של פרס ובאוזניהם של מיכאל איתן ואחרים, כשפרס ישב לידנו. אמרתי לו: לפני זמן-מה אמרתי על מערת-המכפלה, ש-100 מיליון מוסלמים יצעדו למערת-המכפלה — הוכרת זאת פה, חבר הכנסת איתן, אך שכחת לומר מה ענית לי. אמרתי לו: 100 מיליון מוסלמים צועדים בדמיון שלך, בראשך, אדוני שר הביטחון — הוא היה אז שר הביטחון — שם הם צועדים, ושם הם צעדו.

ועכשיו, אחרי שנגמר לו הטיעון לגבי המיליון, בגלל יהודי רוסיה, הוא כבר לא מדבר מבחינה דמוגרפית ומבחינה במיליון, עכשיו יש לו מספר חדש: מיליארד. מיליארד מוסלמים יהיו מסביבנו בתוך 25 שנים. אני אומרת לכם: אם ירביעו את כל הנשים הערביות ויהיה לידות נון-סטופ כמשך 25 שנים, לא יגיע המספר לחצי מיליארד. אבל כבר יש מיליארד. שמעון פרס הולך תמיד על גדול: מיליארד, תוכנית-מרשל, ועדיה בין-לאומית. הכול אצלו כזה גדול, הוא לא מתעסק בדברים קטנים — אז מיליארד.

כמובן, הכניסה הזאת למבנה — אני לא יודעת את דעתך, אדוני שר החוץ, אני מקווה שהיא לא כדעתם של אחרים. לכן שאלתי את מיקי מדוע הוא פונה אליך — המבנה בירושלים; איזה שקר. הנה עובדה, תוך כדי המריבה על בית-המריבה, הצביעו הקונגרס והסנט על ירושלים כעל בירת ישראל. תוך כדי המריבה על בית-המריבה, תוך כדי שכל העולם סער, מה קרה בקונגרס? מה קרה בסנט? שום דבר. באותו זמן עצמו הסנט והקונגרס, בניגוד לממשל, הציעו מה שהציעו. ואח הטיעו והכספים נותן הקונגרס, זאת אומרת, דעת הקהל האמריקנית ולא הממשל.

חד-משמעית ונחרצת, שהחלפתה בעקבות המשבר הממשלתי האחרון — בעצם אומרים לי: לא.

המשבר הפוליטי האחרון הוא משבר אמיתי. הוא לא משבר מדומה. הוא פרץ לא על נושא שולי. הוא פרץ על שאלה אמיתית: כיצד תתקדם מדינת ישראל בתהליך השלום; הוא פרץ באותה נקודה שבה שני חלקי הממשלה היו צריכים להגיד כן למהלך שהיה בו דרישה עם פלשתינים; כן למהלך שהיה בו דרישה עם הפלשתינים בדרך מפותלת, ארוכה, לטעמנו מיותרת. לשיטתכם, בנקודה הזאת הוא פרץ.

חוסר היכולת של הממשלה הזאת, לפחות של אחד המרכיבים בתוכה, להגיד אמירה ברורה — שוב, לדעתנו ניתן היה להגיד אמירה עוד יותר ברורה: כן, יש לפלשתינים נציג שאנו צריכים להידבר ויהיה אחת פלשתינים קשה מאוד, מר מאוד, רווי הרבה מאוד אמוציות, רווי הרבה מאוד קונפליקטים אמיתיים, אבל הוא בלתי נמנע.

מול האפשרות הזאת שנתנו לה את כל תמיכתנו, בצומת הזה נוצרות שתי אפשרויות, אחת מהן חמורה מאוד, ואחת מהן אולי יוצרת סיכויים, אבל אתם, לשיטתכם, מתנגדים לה עוד יותר.

האווירה הבין-לאומית הזאת הולכת ומחזקת את האופציה של הוועידה הבין-לאומית, מדינת ישראל תגיע אז למצב יותר מסובך במשאומתן ישיר יותר עם הפלשתינים. מדינת ישראל תגיע למציאות הזאת בסיטואציה הרבה יותר מסוכנת.

יש מי שמצפה, בעקבות ליטא, בעקבות לטביה, שיקרה משהו בכרית-המועצות, שייפסק התהליך שבו הוחל בניסיון להביא למהלך משותף בין המעצמות, שיקרה משהו שישפיע מחדש על אירופה, שיתלקח באיזה מקום משהו, ועוד פעם יהיו לנו כמה שנים של שקט, ולא יעידו ולא יעוררו.

היתה כאן אופציה, והיא אולי קיימת עוד עכשיו, בדרות האחרונות. היה סיכוי במסלול שאתם הצעתם, בדרך שאתם הצעתם, אבל אתם בורחים ממנה, כי היום אתם עומדים באופן החשוף ביותר מול המשמעות שלה — הידברות עם הפלשתינים, ובשלב הבא, לדעתי כשלב הזה — הידברות עם אש"ף, אפילו נקרא לו ארגון מרצחים — ויש בו מרצחים; ונקרא לו ארגון טרור — ויש בו גם טרור. אבל יש כאן גם מהלך משמעותי שצריך לפחות לבחון אותו.

הממשלה הקודמת לא היתה מסוגלת לבחון אותו, ואני חרד מאוד, לא שהחשש של גאולה כהן יתאמת, אלא שאי-טו-טו, בשעות אלה, נוצרת מחדש הממשלה הבאה, שההסכמה שבה תהיה שדוחים את ההכרעה הזאת פעם נוספת. לא לבייקר, כן לבייקר, כן קהיר, לא קהיר, ימצאו את הווריאציה שתאפשר לאחדות הלאומית להתקיים עוד קצת, לדחות את ההכרעה ועוד הפעם להפסיד סיכוי אמיתי שאנחנו עומדים בפניו.

כל ההישגים הקיימים של משרד החוץ, כל המבנים שנבנים בארץ זאת ובארץ אחרת כסופו של דבר כולם ייבחנו על-פי השאלה הזאת: האם אנחנו מסוגלים להחזיק במהלך של שלום? במסלול העכשווי אנחנו ב"אין מוצא". סנט-ג'ון, זו בעיה של האמריקנים? סנט-ג'ון — זו בעיה שלנו; קבר-יוסף — זו בעיה שלנו; הקסבה בחברון היא בעיה שלנו. לגאולה כהן יש בעיה עם מה שקורה בסנט האמריקני? שתבחן מה קורה בכנסת ישראל, שתבחן מה הן המשמעויות של השאלה הזאת לגבינו.

להשתיק את המפחידים מבפנים. בסדר. במלחמה הזאת בשדים ורוחות אפשר להמשיך. אני לא רוצה להיכנס דווקא למסלול הזה.

יש ברכה רבה — וראוי לציין את זה, למרות המחלוקת ולמרות הוויכוח — בתהליך שמתרחש בשנים האחרונות, בשנה האחרונה במיוחד, של הרחבת מערכת הקשרים שבין מדינת ישראל ובין ארצות מזרח-אירופה. ביקורים של נשיאים, ביקורים של שר החוץ בארצות מזרח-אירופה ובחלקים אחרים של העולם — יש בזה ברכה רבה למדינת ישראל. יש ברכה רבה בעובדה שהנשיא האוול — כמו מנהיגי מדינות אחרות — אמר כאן בירושלים גם אמירה ברורה של ביקורת על מדיניות מדינתו או ארצו בשנים של ניתוק היחסים.

אבל אני חושב שנטעה מאוד בהערכת המצב שלנו אם לא נלמד את העובדות ההולכות ומתפתחות בעולם של ימינו, שהוא נעשה פתוח יותר, דיאלוגי יותר, חצוי פחות, והוא רואה כאמירה כנה ונכונה — כמו שאמר כאן בירושלים נשיא צ'כוסלובקיה כמו גם נשיא מדינה אירופית אחרת — לומר לנו את שני הדברים ביחד: אני רואה בכם מדינה ידידה ואני מקבל במאה אחוזים את העמדה של הפלשתינים ואני נאבק בעד זכותם, זכויותם.

שר החוץ מ' ארנס:

הוא לא אמר את זה.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

הוא לא אמר את זה. — — —

רפאל איתן (צומת):

— — —

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

רפאל, אני לא שומע מה שאתה אומר, תן לי להמשיך. לא שמעתי את קריאת הביניים שלך.

כבוד שר החוץ, הוא לא אמר את זה בדיוק כך, ואני מקווה שהוא לא מקבל במאה אחוזים את מדינת הפלשתינים, אבל אני לא אגלה לך שום גילוי אם אומר, שנשיא צ'כוסלובקיה, כמו אותם פוליטיקאים וראשי מדינה שמחדשים אתנו את הקשרים, וטוב שמחדשים אתנו את הקשרים, לא רואים היום שניות — זה דבר חיובי — בין כינון מערכת יחסים, ידידותית אפילו, עם מדינת ישראל לבין אמירה ברורה וחד-משמעית על המחלוקת שלהם עם מדיניותה של מדינת ישראל. והם יתפכו לאחד המרכיבים באותה אירופה שהולכת ומתחזקת היום, מתחזקת ומתאחדת, שמעמדה מתחזק בתוך המערכת הבין-לאומית והיא אומרת לעברנו אמירות ברורות מאוד: לעתים גם מעבר לאמירות, לעתים גם תחילתם של מעשים שנוגעים מהם לפרק זמן, ויש מי שרוצה לחזור אליהם לפרק זמן, ואני כמובן לא מקבל אותם ולא מצפה להם, אבל זה חלק מתמונת העולם היותר מורכבת — בעבר, אם לא היית ידיר למדינת ישראל, אם לא הסכמת עם מדיניותה, גם ניתקת את היחסים עמה, לא קיימת עמה שום דיאלוג.

העולם הזה שאנחנו נתונים עכשיו בתוכו מחייב אותנו למשהו. אני לא רואה שאנחנו נענים לאתגר הזה. אנחנו מקיימים את המערכת של הקשרים ההדדיים, אבל לא נענים לאתגר של העולם המשתנה, ולא משום שהוא מפחיד, ולא משום שהוא מאיים עלינו, אלא משום שהוא אולי פתח תקווה למציאות שונה גם באזורנו. אי-אפשר לומר שמה שמתרחש בסוריה גמי שמתרחש בירדן או חלק מן התהליך הזה, אינו אחד ההיבטים של אותו תהליך שאנחנו — כעמדה ברורה,

היום ציינו את השואה, וכל אחד מפרש את לקחי השואה לפי העמדות הפוליטיות שיש לו. אבל אם יש לקח לשואה, הלקח הוא לקיים ולקדם את העם היהודי; לא עם לכוד ישכון אלא עם שחי בשלום עם שכניו ובונה מדיניות לטווח ארוך. לא מדיניות שחם וחלילה תחקה את מה שקרה בבית ראשון ובבית שני.

אירופה המערבית היום היא אולי הגורם העוין ביותר למדיניות של ממשלת ישראל. כל מי שהיה בשטרסבורג יודע זאת ידוע היטב. מי שבונה עכשיו על הרוחות החדשות שמגששות במזרח-אירופה מוכרח להבין, שלטווח הארוך האינטגרציה האירופית תביא את מדינות מזרח-אירופה להליכה עם מדינות מערב-אירופה, ופירושו הדבר מנוגד לאינטרס ולמדיניות של כל ממשלות ישראל.

אני יכול להביא דוגמה איך אנחנו מתייחסים להתפתחות שקורות מפעם לפעם. היה מפגש בין אסד למובארק. אצלנו פירשו את העניין, שהנה מובארק הלך לפגישה עם אסד ואולי זונח את הקו ההיסטורי של הסכם השלום. אני יודע שיש סכנה בהתקרבות בין אסד למובארק, אבל יש גם סיכוי גדול, שאם תהיה לנו אוריינטציה אמיתית אל השלום עם מצרים, אם נראה במובארק אולי שביל להסדר רחב יותר עם העולם הערבי, אנחנו נפרוץ פריצה. אבל אני לא בטוח שאת זה נעשה, כי הממשלה שאתם עומדים בראשה — ואחת, אדוני שר החוץ, שכמעט בכל נאום שלך אומר: מה, הבעיה היא הפלשתינים? הבעיה היא מה יהיה עם סוריה, מה יהיה עם עירק ומה יהיה עם חידוש היחסים הדיפלומטיים. מה אתה חושב, שחידוש יחסים דיפלומטיים יקרה כתוצאה מקריאה שלך בעצרת האו"ם? זה יקרה רק עם שינוי האוריינטציה של ישראל בכיוון של אמון רב יותר ושל מתן שכלים רבים יותר אולי למצרים להיות מתווכת לקשר עמוק הרבה יותר לעולם הערבי, קשר שיביא לשלום אמין יותר, שבוודאי יהיו גם ויתורים.

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, ממשלת ישראל לא נפלה בגלל תשובה לשר בייקר. היא נפלה על עניין עמוק הרבה יותר, על שורשי ההסדר עצמו, על המחשבה שאנחנו האמנו בה, שבחירות בקרב ערביי יהודה ושומרון יטרפו את הקלפים של מדיניות סיפוח לטווח ארוך ויכריחו את ממשלת ישראל לדבר על פתרון ירלי. אבל גם ראש הממשלה וגם אתה, אדוני שר החוץ, כאשר ראתם שתוצאות מדיניותכם אולי קורמות עור וגידים, אתם נבהלתם וחששתם, כי ידעתם שהמדיניות שעליה עלייתם היא מדיניות המחייבת ויתורים מרובים.

רבותי חברי הכנסת, לו היתה קמה ממשלת פתיחות לאומית היה לה אולי סיכוי לחולל שינוי לאור המצב בעולם, אך זה לא קרה. אבל אני אומר את מה שהבטחתי שאומר. בתנאים הקיימים אני מעדיף ממשלה צרה בראשות הליכוד, של המפלגות הרוחניות ומפלגות הימין, על הטלאי של ממשלת אחדות לאומית מדומה, משום שבממשלת אחדות לאומית הבין-לאומית למדיניות של ממשלה שאינה יכולה להיות לעולם מדיניותנו. נכון שאני אתנגד למדיניות זו, אבל אני אוכל להציג אלטרנטיבה ברורה, ועם האלטרנטיבה הזאת אני אקרא לעם לתמוך בנו, ואני מאמין שאו יהיה המפנה מתוך מאבק אידיאולוגי אמיתי ולא מתוך מדיניות של שיתוף פעולה מדומה. תודה רבה.

הי"ר ש' דיין:

תודה רבה לחבר הכנסת עוזי ברעם. רשות הדיבור לחבר הכנסת רפאל איתן, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם פורז.

אני נגד הכניסה ללבד של הרובע הנוצרי לא מפני שהאמריקנים אינם רוצים בכך, אלא מפני שאני לא רוצה בכך. כי אני רוצה לחיות בשלום עם האוכלוסייה הערבית, המוסלמית או הנוצרית, עם האוכלוסייה הפלשתינית. הדריקיום הזה שבין הרוכב לבין — והמשל מוכן כולם, הוא דריקיום שאני לא רוצה בו, כי הוא מעוות אותי.

אם מדיניות ישראל אינה כפופה למטרה העליונה הזאת, גם אם יש לה הישגים חלקיים זמניים פה ושם, היא איננה עומדת בחובתה, איננה ממלאה את תפקידה, ומבחינה זו אנחנו צועדים עמוק יותר, חמור יותר, במסלול של דרך ללא מוצא.

הי"ר ש' דיין:

תודה רבה לחבר הכנסת חיים אורון. רשות הדיבור לחבר הכנסת עוזי ברעם, במסגרת של שמונה דקות; אחריו — לחברת הכנסת שרה דורון; אם היא לא תהיה — לחבר הכנסת רפאל איתן.

עוזי ברעם (המערך):

כבוד היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת. כל מדיניות החוץ של ישראל מימים ימימה, ולא דווקא מימיו של שר החוץ הנוכחי משה ארנס, היתה מושתתת על האינטרס האמריקני העמוק בקידומה של ישראל, אינטרס שקראו לו לא אחת ערך אסטרטגי. הערך האסטרטגי הזה לא היה בנוי על כך שארצות-הברית היא מדינה שבה ליהודים יש גם השפעה אלקטורלית, גם פיננסית וגם השפעה על אמצעי התקשורת. הוא היה בנוי על מאזן מזרח-תיכוני, שדיבר על מאבק בין העולם המערבי לבין הגוש הקומוניסטי, וראה בישראל פינה מערבית שוחרת דמוקרטיה, המגינה על ערכי הקדמה.

אדוני שר החוץ, אם אנחנו עומדים בפני סכנה ממשית, הרי זו הסכנה שאנחנו ערך אסטרטגי בעירבון מאוד מוגבל לארצות-הברית. ההפשרה הבין-גושית יוצרת מצב שונה לחלוטין מזה שהיה מימים ימימה. שוב אין מול ארצות-הברית, במזרח התיכון, גוש קומוניסטי אגרסיבי ונחוש, אלא גוש קומוניסטי — הוא כבר לא קומוניסטי — שעדיין מחפש את דרכו, שהוא מאוד וולונטרי, שאינו נחוץ להשפעה סובייטית או להשפעת ברית-הירשה, כפי שהיה מימים ימימה; ארצות-הברית תכור לה לטווח ארוך את מדיניותה לפי מצב מזדמן ולא לפי אינטרס כולל. במצב כזה יכול לבוא ממשל שלא יראה בנו אינטרס, ולכן המסקנה שלי היא, שהאוריינטציה של מדינת ישראל צריכה להיות הישענות על עצמה, על כוחה המדיני, הכלכלי, הצבאי, ועל פוטנציאל הקליטה וההתרחבות שלה.

שמעתי חלק מדבריה של חברת הכנסת גאולה כהן. היא, שאינה חובבת כדורגל, משתמשת כל חייה כמונחים מעולם הכדורגל — בלימה. מה זה בלימה? קבר-יוסף זה בלימה? קבר-יוסף זה נסיגה. קבר-יוסף מזמין את מיטב ידידיו לערער על מצב קיים, שהוא מצב שכולנו חיים בו, ואני לא מדבר רק על ההתנחלויות. אין מצב של בלימה. יש מצב שבו ממשלת ישראל מוכרחה להיות מעוניינת בהתקדמות ובקידום.

למחנה הלאומי אין אופציה. מעולם לא היתה לו אופציה. יש לו מלל, ולא לחינם יצחק שמיר משווע שתקום ממשלה שלא תהיה ממשלה צרה, כי הוא יודע ידוע היטב, שאין לו פתרון אמיתי לבעיות של המזרח התיכון. הוא טוב לאספת עם, הוא טוב לכיכר, אבל הוא לא טוב למאבק על המציאות.

חבל מאוד שהדבר הזה ייכחן כנראה רק בממשלה צרה שתקום, ובסיים דברי אומר שאני לא רואה בממשלה זו את החזות הגרועה ביותר שיכולה להיות.

שלו על שינוי שיטת הממשל ועל ההפגנה הנערכת בחוץ. גם אני חושב שקודם כל צריכה ישראל לארגן לעצמה ממשלה יציבה וטובה, כדי שתוכל לנקוט עמדה ברורה וחד-משמעית, משום שאחרת יש באמת ממשלה המדברת כלשונות רבות, בשפות שונות, בזוגים, ושום דבר לא יוצא מזה.

אשר לעניין המדיני עצמו, אני חושב שישאל עושה כל מאמץ כדי להרוס את יחסי החוץ שלה, אך לפעמים אנחנו לא מצליחים ואז יש לנו, למשל במזרח-אירופה, תופעות שהן מעודדות בהחלט.

אבל אני מתקשה להבין, אפילו לשיטתם של אלה החושבים שיש לנו זכות מלאה על ירושלים — ואני נמנה עם אלה החושבים שיש לנו זכות מלאה על ירושלים — מה ההיגיון לרכוש בכספי מדינה אכסניה נוצרית בלב הרובע הנוצרי בירושלים ולהביא לשם כמה עשרות משפחות? אגב, זאת לא התנחלות אמיתית: הן לא מתכוונות לגור שם כי לכולן יש דירות אלטרנטיביות. זה מפגן פוליטי כזה שמביא אותנו לעימות עם כל העולם הנוצרי. הרי טובי ידידינו בארצות-הברית הם אותם אנשי כנסיות נוצריות, שעוזרים לישראל, תומכים בישראל; ואולי באמת מאמינים, נוצרים אדוקים. מה זה עושה להם כאשר הם רואים כומר שנופל והצלב נשטט מידו? מה זה עושה להם? כשביל מה אנחנו צריכים את הדבר הזה? האם כדי להוכיח שישאל הוא ריבון בירושלים צריך להיכנס לתוך אכסניה נוצרית? הרי מסעי צלב שלמים היו על רקע הקבר הקדוש הזה. זו פשוט איוולת ממדרגה ראשונה, בעיקר למי שרוצה בשמירת אחדותה של ישראל תחת ריבונות ישראל.

הרי איך אנחנו היינו מרגישים כיהודים, כישראלים, לו היה מתכרר לנו שערכים ממזרח-ירושלים רכשו מלון במערב-העיר — אחד מבתי-המלון שחברי הכנסת מתאכסנים בו — ומתכוונים לגור בו, במערב-העיר. האם היינו אוהבים את הדבר הזה? מובן שלא היינו יכולים למנוע זאת בשום צורה, כי יש זכות מלאה לכל אזרח במדינה לגור בכל מקום שהוא רוצה. כשם שאינני חושב שצריך לעודד התנחלות של ערבים במערב-ירושלים, כך אני חושב שאיננו צריכים לעודד תפיסה של שטחים נוספים במזרח העיר, בעיקר בתוך החומות, ובעיקר לאור פסק-הדין של בית-המשפט שעתה, של אותו בורקאן, שהוצא מהרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים.

איוולת נוספת היא, כמובן, דוגית. בתוך רצועת-עזה, אחד המקומות הצפופים בעולם, אנחנו מכניסים יישוב כזה. את זאת עושה משרד הביטחון הפעם, עם שר ביטחון אחר. מה ההיגיון המדיני של הדבר הזה? האם ככך נציב עובדה? האם הדוגית הזאת היא שתמוע מאתנו יום אחד להיפרד מרצועת-עזה או שלא להיפרד מרצועת-עזה? זה מה שישנה את המאזן ברצועת-עזה?

בשביל מה היינו צריכים, למשל, להטיל עוצר על 120,000 תושבים בשכם על מנת להביא איזה ספר תורה ולהכניס אותו לאיזה קבר שיח? מובן שזה לא הקבר של יוסף. אבל, בכלל מי צריך הפגנה כזאת בלב-לבה של שכם? לא ידעתי שהמקום הזה נמצא באמצע העיר. חשבתי שהוא באיזה פכר של העיר, בשוליים. אבל השתתפתי שם בהפגנת "שלום עכשיו", וגיליתי שזה באמצע העיר ממש. בשביל מה היינו צריכים את כל הפרובוקציה הזאת? למי זה עזר? זה הוסיף לנו ידיד אחד בעולם שראה את המחזה הזה? לא עשתה את זה סתם חבורה מטורפת או פנטית. עם כל הצער שבלב, אני מוכרח לומר, שגם יושב-ראש הכנסת היה שם. יושב-ראש הכנסת אינו עוד חבר

רפאל איתן (צומת):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, מן הראוי היה שהכנסת תיתן דעתה למתרחש ממול — הפגנת המונים לשינוי שיטת הממשל. אין זו אספת המונים משולהבת יצרים, אלא ציבור חושב החרד לעתיד המערכת הפוליטית במדינה ולדמותן של הרשויות המחוקקת והמבצעת.

אשר לדיון המדיני ולהודעתו של שר החוץ: הלכנו, נגררנו, רחוק ורע ככל הנוגע למשא-ומתן עם פלשתינים על ארץ-ישראל. אין שום נושא אחר לשיחות אתם, ומי שמתנגד לחלוקת הארץ אין לו מה לדבר עם אש"ף בדמותם של הפלשתינים.

משא-ומתן — רק עם מדינות, אותן מדינות שהכריזו עלינו מלחמה ב-1948 ומאז.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
לכן הם רוצים מדינה, שתדבר אתם.

רפאל איתן (צומת):

מה שקורה ממזרח לנו אינו מבשר טובות. המתווכת, מצרים, בונה ומגבשת חזית מזרחית; שם מצלצלים כפעמוני מלחמה, וכדאי שנשים לב לזה.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
היא מתווכת אתם. היא הפסיקה לטוות.

רפאל איתן (צומת):

ממשלה חייבת לומר: הבה נשמע ונראה מה מציעים הערבים תמורת שלום שיקבלו מאתנו. אם אין להם מה להציע, וכולנו יודעים שאין ברצונם להציע, אל ידרשו מאתנו הצעות הנחתות על-ידיהם זה שיש עשורי שנים.

את הטורו יש למגר ביד ברזל, כטורו, ולא יותר מזה. שום תהליך מדיני כלשהו אסור שיתרחש על רקע של אלימות ורצח.

למדינת ישראל משימות היסטוריות לקלוט וליישב עשרות אלפי עולים, שהפכו את תעמולת הכוזב הדמוגרפית על פיה.

מדינת ישראל חייבת להתרכז בכעיות החברתיות הקשות כדי להבטיח את קיומה של החברה הישראלית בדורות הבאים.

שינוי שיטת הממשל קודם לכל משא-ומתן עם גורם ערבי כלשהו, כדי שמשא-ומתן עם מדינה ערבית יתנהל על-ידי ממשלה חזקה ויציבה. לפני שרצים החוצה — בדק-בית פנימה, התיישבות בכל חלקי ארץ-ישראל, לרבות העיר העתיקה.

ההסברה שלנו לוקה בתחכום ובהדר מסר ישיר וברור. אנחנו מרשדים לאחר האירועים, ועובדה זו יוצרת מצב של הסכרים, התנכלויות וחרטות, שתוצאותיהם אי-הכנה ולחצים מיותרים.

אמריקני בישראל, שנשאל: עד כמה תלחצו עלינו? השיב:
עד שניתקל בקיר של פלדה. היכן אותו קיר? תודה.

היור' ש' דיין:

תודה לחבר הכנסת רפאל איתן. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם פורו, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם בורג.

אברהם פורו (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אדוני שר החוץ, בדיון מדיני סביר להניח שלא אוכל להסכים עם חבר הכנסת רפאל איתן, אבל הפעם אני תמים-דעים אתו לפחות לגבי הדברים

יהיה כבד מאוד. וכפי ששילמנו מחיר כבד על מלחמה אחת בסני, מלחמת יום הכיפורים, שלפי כל הסימנים אפשר היה למנוע אותה, כך אנחנו צריכים גם למנוע את המלחמה הבאה. מניעת המלחמה הבאה פירושה להסתכל אל המציאות ולנסות להגיע לפתרון סביר. בכל מקרה, אמירת "לא" וניסיון לרחות את ההכרעה הם פתרונות גרועים, שלא יועילו. תודה רבה.

היו"ר ש' דיין:

תודה רבה לחבר הכנסת פורז. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם בורג.

אברהם בורג (המערך):

אדוני היושב ראש, כבוד שר החוץ, השעה מאוחרת ואני מצטער על שלא יושבתי כאן במרבית הדיון. אנחנו בעיצומה של ישיבת סיעה, ולכן in out. אני מניח שאת רוב הדברים שמעת.

לפני שאגש לגופם של דברים בקצרה, אני קצת חושש להביע את דברי, ואגיד לך למה. לפני כשנה, כמועד הזה לפני שנה — — —

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אתה לא יודע אם אתה באופוזיציה או בקואליציה.

אברהם בורג (המערך):

אתה יודע שבדיוק אני הוא זה שמפחד.

לפני שנה עמדתי כאן על הבמה ותיאיתי תהליך מסוים ביחסים שבין ישראל ובין ארצות-הברית כמצב שבר, ואז עלית אתה על הבמה, ובדברי תשובתך, כפי שאומרים בשפת הרחוב, "ירדת עלי" בשצף-קצף, על שאיני מבין שום דבר ביחסי ישראל — ארצות-הברית, וגם הפנית אותי, כתור reference, לאבא שלי, ועוד כל מיני דברים מן הסוג הזה. כדי שההצגה הזאת לא תישנה, אני שמח שהיום אני מדבר אחרון. כי לפחות חלק מן הדוברים שהספקתי לשמוע אמרו לך פחות או יותר אותם דברים שאמרתי לפני שנה — — —

היו"ר ש' דיין:

אחרון אחרון חביב.

אברהם בורג (המערך):

— והוקעתי על כך שאני לא מבין אנגלית או שאר דברים אחרים.

אבל, לפני שניגע בדברים אלה, אני רוצה לקרוא בפניך את הצהרתו של סטפן גרייק, יושב-ראש הפרעיה העולמית של הלוחמים היהודים, שאמר לאחר הצהרתך האומללה — ולא חשוב כרגע איך היא התפרשה לאחר מכן, חשוב איך היא התפרשה במקומה ובשעתה: "שר החוץ ארנס, שנתן בבירת גרמניה את כרכתו לאיחוד שתי הגרמניות, היה ליהודי הראשון שמחל בואת על ששעי גרמניה המאוחדת בעת מלחמת-העולם השנייה. הודעתו התמוהה פגעה בניצולי השואה בישראל ובעולם, וההכשר שנתן עלול להתפרש שניכר כשם העם היהודי". בין שהיה ובין שלא היה, די בכך שאותה הצהרה פגעה באותם ניצולים או לוחמים גיבורים, על מנת שנדע שמן הראוי היה שלא תיאמר. צריך לקחת את הדברים לתשומת הלב, כי לעתיד לבוא עוד נכנונו לנו הצהרות.

אדוני שר החוץ, כאשר מסתכלים על מדיניות החוץ במדינת ישראל, אין סיבה להיות מודאגים. ראש הממשלה אמר לפני כמה ימים שהוא, בניגוד לשר החוץ, איננו מודאג בקשר למצב המדיני החיצוני של מדינת ישראל. ואם ראש הממשלה איננו מודאג, גם אני אינני מודאג. שהרי מי לנו שומר ישראל

כנסת. הוא לא סתם עוד אדם. זה אדם המייצג את המוסר הריבוני של מדינת ישראל. זה אדם הממלא את מקומו של נשיא המדינה כשנשיא המדינה איננו. הוא היה שם, בשביל מה אנחנו צריכים את הדבר הזה? מה זה מוסיף לנו?

מה זה מוסיף לנו, שראש הממשלה אמר, בפליטת-פה ואומללה, שבשביל עלייה גדולה צריך ארץ-ישראל גדולה? שבשביל מה צריך את זה? למי זה מוסיף?

אנחנו, למרבה הצער, אומה קטנה, התלויה תלות רצינית ביותר באותם גוים שעליהם אנחנו מדברים לפעמים בלול, גם בארצות-הברית וגם באירופה. קל מאוד לאבד את אהדת העולם. אם לא נתנהג כמו שצריך, סופו של דבר שנסבול גם מידיהם של האמריקנים וגם מידיהם של האירופים. לא אירופה תלויה בנו ולא ארצות-הברית תלויה בנו. אנחנו תלויים בהם. כנכון, תקופה ארוכה מאוד נעזרנו גם על-ידי אלה וגם על-ידי אלה בגלל לקח השואה, בגלל לובי יהודי חזק. אבל כל הדברים הללו מתגמדים כאשר אנחנו עושים מעשים פרובוקטיביים, שאין בהם שום תועלת.

אני לא רוצה לומר שאני מתעלם מההתפתחויות שהיו באחרונה בעולם, בעיקר ממה שקרה בגוש המזרחי — התפוררות מדינות מזרח-אירופה, או הקומוניזם של מזרח-אירופה. אני חושב, שצודקים מי שאומרים, שהאיום הצבאי על ישראל בגלל מה שקרה קטן יותר. עם כל האיומים של חדאם חוסיין ועם כל הפחד שלנו מסוריה וממדינות אחרות בעולם הערבי, אני חושב שכל הגוש הזה, כלי תמיכה סובייטית מסיבית, כפי שהיתה להם בעבר, לא יכול לצאת למלחמה נגד ישראל, או לפחות המצב הוא הרבה יותר קשה. אם מותר לי להסתכן, מכל הניסיון להטיל עלינו מורא — אינני פוחד. לכן ישראל צריכה להיות הרבה יותר נדיבה, הרבה יותר בוטחת בעצמה ומוכנה ללכת לקראת הסדרים.

בשטחים שבשלטון ישראל חיים מיליון וחצי פלשתינים. בכל יום שעובר מספרם גדל. נכון, יכול להיות שתהיה עלייה מסיבית, ואני כהחלט בעד עלייה מסיבית. אז מה, זה יבטל את העובדה שבחזון זמן לא רב יהיו שם 2 מיליוני פלשתינים? הרי גם הליכוד לא מציע לגרש אותם. מה נעשה בסופו של דבר? האם לנצח נחזיק אותם תחת משטר צבאי? האם יהיה זה שלטון כיבוש לעד? אנחנו רואים שגם תחת בריח-המועצות הגדולה, מדינות כמו המדינות הבלטיות משתדלות להגיע לעצמאות כלשהי.

אפילו לפי הגישה הממעיטה, של נכונות לאוטונומיה — אוטונומיה, אנב, הובטחה על-ידי הליכוד בקמפ-דייוויד, אין זו המצאה של השמאל — אם רוצים להגיע לפתרון של אוטונומיה, צריך לנהל משא-ומתן עם מישורו, וצריך לנהל אותו ברצינות, וצריך לשאוף שהמשא-ומתן הזה יסתיים בהצלחה. אנחנו עושים, לדעתי, כל דבר כדי להכשיל את הדברים האלה — לא להגיע להסדר.

לדעתי, אם לא נבין בעוד מועד שאנחנו צריכים להגיע להסדר, ייכפו ההסדרים עלינו כתנאים יותר גרועים ויותר נחותים. זאת האלטרנטיבה הטובה.

אפשרות אחרת היא, שהעולם כולו ירפה מאתנו, יגיד לנו לשבור את הראש עם הערבים. אנחנו, בכך שלא נמצא פתרון, נלבה את הסכסוך הזה יותר ויותר, ובסופו של דבר, עם כל החסרונות שיש בזה, ולמרות מצבן הקשה יותר של מדינות ערב לעומת העבר, בהחלט יכולה לפרוץ מלחמה נוספת. אני אומר את זה בצורה הכבירה ביותר: מדינת ישראל יכולה לנצח גם במלחמה נוספת, אולי עוד בכמה מלחמות נוספות, אבל המחיר

— את זה צריך להגיד ברצינות ולא בסרקום — הנה סוף־סוף הצלחנו להטריד גם את יהדות ארצות־הברית. היהדות הממוסדת, כמעט מקיר אל קיר, החל מהדלפה מכוונת ל"ניו־יורק טיימס" של אייפא"ק, שהוא ארגון הבית של מדינת ישראל, וכלה בהצהרתו של הנרי סיגמן מה"אמריקן ג'זאיש קונגרס" — מקיר לקיר יש חשש; וחששו של אדם מרכזי וממוסד כמו אייב פוקסמן מ"הליגה נגד השמצה" מה־ADL — שצריך להעניש אותו אדם או אותם אחראים מטעם הממשלה לרכישת הכית ברובע הנוצרי, דומי שהצלחה מן הסוג הזה, להחריד את יהדות ארצות־הברית מרבעה הנוח והמפונק — זה נהדר. יכול להיות שזו בכלל תוכנית גדולה ליצור תחושת קטסטרופה שתעלה גם מיליונים מארצות־הברית לארץ. אני חושב שזאת הצלחה נהדרת של מדיניות החוץ של מדינת ישראל.

הישג הדישגים, בסופו של דבר, הוא הישג ה"דוגרי". מה הוא הישג ה"דוגרי"? — עד היום היתה לארצות־הברית מדיניות מאוד נעימה. הם מעולם לא אמרו לנו: אנחנו הולכים לבעוט באחוריהם. הם תמיד אמרו: אתם רואים, זה מגן, ואם חלילה תעשו משהו, אתם יודעים מה עושים במגן. תמיד הבנו את הרמזים ותמיד יישרנו את הדברים, ותמיד יכול היה שר החוץ של מדינת ישראל, או להבדיל ראש ממשלת ישראל, להגיד: מעולם לא היו יחסינו עם ארצות־הברית טובים יותר. אבל היום הכרחנו את ארצות־הברית לשים את הדברים דוגרי על השולחן. היום ארצות־הברית לראשונה, אולי מעולם, מכבסת את הכביסה המלוכלכת בחוץ. סנטורים לא מהססים עוד להגיד מה הם חושבים על סיוע החוץ. מזכירי מדינה לא חוששים להגיד בפומבי וכחדרי חדרים מה הם חושבים. הנשיא עצמו לא מהסס לבטא בקרב מעגליו הקרובים את תחושותיו כלפי ראש הממשלה וכלפי אחרים. אני חושב שההישג הזה, שאנחנו מכריחים את ארצות־הברית להגיד מה שהיא חושבת, הוא הישג יוצא מגדר הרגיל.

אדוני שר החוץ, על כל הדברים האלה אני רוצה לברך אותך ולהודות לך. באמת, יישר כוח. תודה רבה.

היו"ר ש' דיין:

תודה רבה לחבר הכנסת אברהם בורג. בזה תם היום הדיון בנושא הזה. נותרו שני נושאים, חברת הכנסת שרה דורון וחבר הכנסת דוד ליבאי, והם ידברו ביום מתן תשובתו של השר.

1. הצעת חוק הבזק (תיקון מס' 7), התש"ן — 1990 * (קריאה ראשונה)

לבחינת מבנה התעריפים שגובה חברת "בזק" מהציבור בעד השירותים שהיא נותנת, לבדוק את הקשר בין העלויות ובין התעריפים ולהגדיר כללים לצמצום הסכסוד הצולב.

בין הממצאים העיקריים שעליהם הצביעה הוועדה היו העיוותים שנוצרו במהלך השנים במבנה התעריפים. התברר כי במשך הזמן נוצרו פערים גדולים בין תעריפים רבים, אשר נקבעו בזמנם על־פי קריטריונים ושיקולים שונים שנראו אולי נכונים בשעתם, לבין עלויות השירותים. כך קרה, שבה בשעה שחלק מהתעריפים נושא עתה רווחים, הרי תעריפים אחרים נושאים בהפסדים.

כתוצאה מכך נוצרו במהלך השנים תמריצים מעוותים לשימוש בשירותי הבזק. כדוגמה, ניתן לציין את

ואחראי ליחסיה ולמעשיה החיצוניים יותר מראש הממשלה. ניסיתי להבין לצורך דיון זה מדוע ראש הממשלה אינו מוטרד. אני יודע למה הוא אינו מוטרד — משום שהצלחנו בחודשים האחרונים להשיג הישגים שמבחינה מדינית הם הישגים נדירים מאוד; אפילו היינו מכוונים מלכתחילה בכוונת מכוון על־מנת להשיג את ההישגים האלה, לא היינו מצליחים להגיע לאיכות כל כך גבוהה של הישגים. אני רוצה למנות חלק מהם.

הצלחנו לאחר את העולם הערבי. על הפלג הנוצרי שבו ועל הפלג המוסלמי שבו. אם עד עכשיו היה איזה סיכוי שחלק מהנוצרים ילכו אתנו, תודה לאל הצלחנו לרחוק את כולם, באכזבת התיישבות אחת דחקנו את כולם זה לזרועותיו של זה, ועכשיו, תודה לכול, אנחנו יכולים להגיד בשקט: העולם כולו נגדנו. אני רואה את זה בתור הישג. קל הרבה יותר להתעסק עם אויב אחד מאשר להתחיל לומר שאלה בעדנו, אלה קצת בעדנו. זה מסובך. חבל. הישג מס' 1.

הישג מס' 2: הראינו לעולם שברגע שהמזיקים האלה ממפלגת העבודה יוצאים החוצה, אז הויליקים של הליכוד יראו להם מה זה. יצאנו בתנופת התיישבות, בגאווה לאומית, הזדקפנו על רגלינו, הראינו שלא אכפת לנו שום דבר, ברוגית, בשכונת־אלון ועוד כהאי גוונא וכהאי לישנא. תענוג, סוף־סוף יודעים היום בעולם שלמדינת ישראל יש גאווה לאומית. אני חושב שזה דבר חשוב מאוד בעידן של רמיסת גאווות.

עשינו עוד יותר מזה. הצלחנו מחדש לעניין את התקשורת העולמית במה שנעשה בישראל. התקשורת העולמית, שהיו לנו בה שני שיאים גדולים בעשור האחרון, אחד בימי 1982 והשני בשנה הראשונה של האינתיפאדה, לאחר מכן איבדה עניין בנעשה במקומותינו. והנה סוף־סוף היא חידשה את העניין במדינת ישראל. לא בכדי אמר בשבוע שעבר ה"ושינגטון פוסט", שמעמדה של מדינת ישראל בתקשורת האמריקנית לא היה שפל כל כך מאז 1982. גם את זה אני רואה כהצלחה מדינית מסוימת, שהרי תקשורת היא חלק מהנשקים שבהם נלחמים במדיניות החוץ.

נקודה לפני אחרונה, לפני שאגיע לשורה התחתונה של מה שהרווחנו בכל הדברים האלה: הצלחנו, תודה לאל, להפחיד את יהדות ארצות־הברית. אחרי שיהדות בריית־המועצות עולה הנה מתוך תחושת קטסטרופה הממששת ובאה, חס וחלילה

היו"ר ש' דיין:

אנו עוברים לסעיף הבא בסדר־היום: הצעת חוק הבזק (תיקון מס' 7), התש"ן — 1990. בקריאה ראשונה. יציג את החוק השר דוד מגן, בבקשה.

השר ד' מגן:

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד להביא בפני הכנסת את הצעת חוק הבזק (תיקון מס' 7), התש"ן — 1990.

משרד התקשורת שם לו למטרה לממש בהדרגה ובצורה מבוקרת את מדיניות הממשלה להגברת היעילות והתחרותיות בשירותי טלקומוניקציה. נוצר אפוא צורך להבטיח מדיניות תעריפים שתאפשר תמרוץ נכון ותחרות הוגנת. לשם כך הוקמה בסוף שנת 1987 ועדה ציבורית בראשותו של מר אהרן פוגל

* רשומות (הצעות חוק, חוב' 1990).

החברות הממשלתיות להזמין הערכות שונות מגורמים מקצועיים שונים, וחברת "בזק" גם היא הזמינה הערכות לצורך אינדיקציה פנימית. ברור, וחבר הכנסת פורז וחברי כנסת אחרים יודעים, שכאשר מוכרים מוצר כלשהו, כאשר ההערכה רחוקה מרחק רב מכל ההערכות האחרות, וממילא מן הממוצע, אין להביא בחשבון. לכן ייתכן בהחלט כי אחת ההערכות היתה רחוקה מרחק רב מההערכות האחרות, ומשום כך אותה הערכה לא הובאה בחשבון. מה עוד שהיא הוזמנה לצורך אינדיקציה פנימית.

אני רוצה לגלות, ואני נאלץ לגלות, זה לא סוד, ההערכות האמיתיות והמבוססות לגבי שווייה של חברת "בזק" נעות למעשה בין 2.2 מיליארדי שקל לבין 2.7 מיליארדי שקל. אני מניח שהנושאים הללו עוד יימסרו בפירוט בוועדת הכספים, וכל ההערכות שחיברו משני המספרים הללו, וכפי שצינתי במרחקים רבים, אינן רלבנטיות. על כל פנים, אם נוצר רושם בשל אותה ידיעה, שכאילו ניסו לגנוב את דעתו של הציבור, הרי הרושם הזה אין לו על מה להתבסס.

לענייננו, כאשר להנפקה, היה צורך להבהיר לציבור המשקיעים הפוטנציאלי את הכללים שלפיהם מתערכים התעריפים שגובה חברת "בזק" בעד שירותיה, וזאת בשל ההשלכות הישירות על הכנסות חברת "בזק" בעתה.

כדי לאפשר התקנתן של תקנות מפורטות לעניין מנגנון העדכון, נוצר צורך ביישום העקרונות המומלצים בחקיקה ראשית.

ועתה, לנוסח ההצעה: ההצעה באה לתקן שני סעיפים קטנים בחוק הבזק. בסעיף 15(א) לחוק באה ההצעה להוסיף פסקה (2), המאפשרת לשר התקשורת, בהסכמת שר האוצר ובאישור ועדת הכספים של הכנסת, לקבוע בתקנות דרכים לחישוב התעריפים.

התיקון בסעיף 15(א) בא לאפשר קביעת שיטות חישוב שבהתקיימן יעול התעריפים בשיעור קבוע. אולם לא רק זאת, הן גם יאפשרו לקבוע את היחס שבין תעריף אחד למשנהו; כלומר, לצמצם את הסכסוד הצולב שבין שירות אחד למשנהו, כפי שהזכרתי בתחילת דברי.

התיקון בסעיף 15(ד) בא לאפשר הצמדת התעריפים הבין-לאומיים לא רק לשער חליפין אחד אלא גם לסל מטבעות ולמדד יוקר המחיה, בהתאם לאותו תקנון שכבר הוצג בוועדת הכספים. זאת, משום שהוצאות מתן השירותים הבין-לאומיים אינן מבוססות רק על הוצאות מטבע חוץ. כך לדוגמה: 25% מההוצאות הן הוצאות מקומיות שמן הראוי להצמידן למדד המחירים לצרכן.

סעיף 2 בהצעה בא כדי לחזק את גורם הוודאות של שיטת עדכון התעריפים, על-פי המלצת רות-פוגל, עד לסוף 1993.

סעיף 15(א) לחוק קובע, שהטיפול בנושאים של סעיף זה הוא באחריותה של ועדת הכספים. ועדה זו אף החלה, כפי שהזכרתי, בהליכי אישור ההנפקה של חברת "בזק" על-פי החלטת הממשלה.

אני מבקש מהכנסת כי תאשר את הצעת החוק בקריאה ראשונה ותעבירה לוועדת הכספים, כדי להכנינה לקריאה שנייה ושלישית כבר מחר, בעזרת השם.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):
ועדת הכספים לגבי חוק הבזק? תמיד זו היתה ועדת הכלכלה.

התעריפים הגבוהים לתקשורת הבין-לאומית אשר גורמים, בין היתר, לייקור שירותי התקשורת לתעשיות הייצוא. לעומתם, יישום שירותים, כמו קווי נל"ן — נקודה לנקודה — מקומיים. שמחירים נמוך מדי ולפיכך נוצר להם ביקוש בהיקף הגורם לבזבזו משאבים לאומיים.

מובן שבחנאים כאלה קשה, ולעתים אף לא ניתן, לפתח תחרות אפקטיבית והוגנת.

כדי לשפר את המצב, מתכוון המשרד, ביחד עם חברת "בזק" ועל-פי המלצות ועדת-פוגל, לקבוע קריטריונים וכללים חדשים לעדכון התעריפים, באופן שיהיו מבוססים על עלות השירותים. בצורה זו יצומצם באופן הדרגתי גם הסכסוד הצולב הקיים בין השירותים.

עדכון התעריפים עקב האינפלציה ייעשה על-פי נוסחה קבועה וידועה מראש שבה ישולב "מקדם התייעלות", אשר על-פיו תוריד חברת "בזק" את הערך הממוצע של מחירי סל השירותים שלה מדי שנה. בפועל מדובר בהורדה ריאלית של 3% לשנה בשנתיים הראשונות. שיעור זה יגדל ל-3.5% לשנה בשלוש השנים שלאחר מכן. עד סוף שנת 1993.

אדוני היושב-ראש, הולדתו של החוק המוצע היתה בדיון בוועדת הכספים בשבוע שעבר, עת ביקשנו לאשר תקנות שאת עיקריהן הזכרתי כאן. במהלך הדיון הסתבר, כי הפעלת התקנות והתקנון הזה כרוכים בתיקון החוק. על כן מבקשת הממשלה לתקן את החוק כמוצע. אני רואה בתיקון הזה תיקון טכני ואני מניח, מקווה ומאמין, שהכנסת אומנם תאשר את ההצעה.

על-מנת להתחיל ביישומן של מנגנון העדכון החדש היה צורך לקבוע שיעור תשואה התחלתי, אשר יהווה נקודת מוצא בלבד לתהליך שנקבע.

הסדר זה ייצור לחברת "בזק" תמריץ להתייעל לפחות בשיעור שנקבע, כדי שלא להפסיד הכנסות ואף להתייעל מעבר לשיעור זה כדי שתוכל להגדיל את הכנסותיה.

לאור החלטת הממשלה למכור חלק מבעלותה על חברת "בזק", קיבלו צעדים אלה חשיבות-יתר ומשנה חוקף.

הממשלה החליטה למכור עד 25% מהון המניות של חברת "בזק" בהצעת מכר על-ידי המדינה בבורסה לניירות ערך בתל-אביב, במנות מספר בהתאם למצב השוק, ולשלב בהצעת מכר זו הנפקה של חברת "בזק" עצמה.

הרכב הצעת המכר וההנפקה במנה הראשונה במסגרת זו יהיה כדלקמן: הצעת מכר על-ידי המדינה של מניות וניירות ערך המיידים למניות בהיקף של עד 120 מיליוני שקלים; הנפקה על-ידי החברה של איגרות-חוב בהמרה במניות ואופציות בהיקף של עד 60 מיליוני שקלים; לעובדים יוצעו ניירות ערך בשיעור של 10% מתוך הצעות המכר וההנפקה הנ"ל. נושא ההנפקה נמצא עתה על שולחנה של ועדת הכספים, שנתבשרה לאשר אותה על-פי סמכויותיה.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):
מה יש לך לומר על מה ששמענו בחדשות, ש"בזק" שווה מיליארד שקל פחות — — —

השר ד' מגן:

חבר הכנסת פורז, הרי השאלה הזאת היתה צפויה, ולכן גם התשובה כבר נכתבה. אני רוצה להדגיש, הכנסת אישרה הצעת חוק ממשלתית המאפשרת מכירה של עד 25% מהון המניות של חברת "בזק" לציבור הרחב. חברת "בזק" לא הסתיירה מעיני הציבור שום הערכה. מטבע הדברים דאגה רשות

השר ד' מגן:

אני רוצה להבהיר. נחבקש אישור התקנות. כדי שאפשר יהיה לאשר את התקנות צריך חוק מיוחד.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

קיימות פה שתי שאלות שיקבעו את מחיר שירותי הבזק. יש שאלה אחת, מה שנקרא נקודת המוצא. על-פי אילו מקדמים יתחילו להכפיל את ההתייקרות ולהוריד את ה-3% של ההתייעלות? יש לא מעט דוגמאות לכך שבהתחלה עושים "פור" גדול כזה, ואז יש במה להתייעל, "אל-חמר-אללה". ועוד יישאר הרבה. את זאת תצטרך ועדת-פוגל לבחון ולבדוק.

נקודה שנייה, זה מה שמוגדר תחת הכותרת: סבסוד צולב. מדובר בסל מצרכים שיהיה קושי לא קטן להגדיר ולחתוך אותו, ובעצם החיתוך של הצרכים השונים והתמחור — ועל-פי הצעות ועדת-פוגל יש תמחור לכל אחת מהפעילויות בנפרד — תהיה בנושא הזה בעיה לא פשוטה.

בתוך המחירים הקיימים של הבזק, יש מרכיב מוצהר של סבסוד — לאזורי פיתוח, לצרכנים כאלה ואחרים. על-פי ההצעה הזאת, כל המערכת הזאת יוצאת. אם רוצים מערכת של סבסוד — היא צריכה לבוא מן התקציב, ממקום אחר.

חברי הכנסת הנכבדים, על פני הדברים זה נשמע הגיוני מאוד וכלכלי מאוד. על-פי הניסיון בשירותים לא מעטים בארץ, המשמעות של העניין הזה בפרק זמן לא-ארוך היא שבעצם לא מופעל שום מנגנון מתקן. המשמעות של הסבסודים השונים, לרבות כאלה שעויתו וצריך לשנות אותם, היא שהיה פה מנגנון מתקן והוא עוות, הוא שונה. מה שמוצע בפורמולה הזאת הוא בעצם העדר כלים ומנגנונים מחקנים כאלה. כאשר יש כאן פיקוח מרחיק לכת. אני מודה שרק היום קראתי, תוך כדי הישיבה, את ההמלצות. יש פיקוח מרחיק לכת למרות הדיבור לפעמים על תחרות בשירותים של חברת הבזק.

אני מתנגד לתקנה המופיעה כאן ולהצעה המופיעה כאן. אני אתמוך בה, אני רק רוצה לומר לחברי הכנסת, שמדובר בשינוי שהשלכות שלו לגבי מגזרים שונים המשתמשים בשירותים הללו תהינה גדולות מאוד.

ההערה האחרונה. בתוך המלצות ועדת-פוגל מופיע משפט אחד שהופיע גם בפני ועדת הכספים. שאלתי בעניין זה בוועדת הכספים, ועדיין לא קיבלתי תשובה על שאלתי. יש התחייבות להכנסה כוללת מינוס ההתייעלות של 3%, על כל הסל. סל הבזק משתנה משנה לשנה. צפוי שבחמש השנים הקרובות הוא ישתנה מאוד. מה הוא הכלי שבאמצעותו יישאר הסל, חישאר ההכנסה? בעצם איננו מדברים בצורה אחרת על קוסט-פלוס מינוס 3%. כאן יש שאלה פתוחה. ועדת הכספים תצטרך לבדוק את השאלה, אם מה שיתקבל בסוף זה לא קוסט-פלוס על כל הסל מינוס 3% התייעלות.

לסיכום, המסגרת המוצעת כאן היא הכלי שלתוכו צריך להכניס את התקנות שוועדת הכספים היטב לרדן בהן. אני חושב שוועדת הכספים תצטרך לבדוק היטב את ההמלצות ואת המספרים המופיעים, כי לכל מכפלה שלהם תהיה משמעות מרחיקה לכת על צרכי הבזק, ובראייה שטחית כרגע מה שמסתמן הוא, קודם כול, שתהיה העלאה.

היו"ר ש' דיין:

תודה רבה לחבר הכנסת חיים אורון. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם בורג, אחריו — לחבר הכנסת אברהם פורז.

הזכרתי שהדיון כבר החל בוועדת הכספים, וזוהי למעשה אתגרת שנכפתה בגלל הייעוץ המשפטי, שנמצא בוועדת הכספים.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

חוק הבזק היה תמיד בוועדת הכלכלה.

השר ד' מגן:

חבר הכנסת פורז, הדיון בתקנות כבר החל בוועדת הכספים. במהלך הדיון הסתבר שצריך לתקן את החוק. כדי לאפשר את המשך הדיון, אנחנו באים ומציעים לתקן את החוק.

היו"ר ש' דיין:

תודה רבה לכבוד השר דוד מגן. יפתח את הדיון חבר הכנסת חיים אורון, במסגרת של חמש דקות, בבקשה. אחריו — חבר הכנסת אברהם בורג.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני רוצה לתקן טעות אחת שנפלה, כך נדמה לי, על-ידי השר. ועדת הכספים אישרה את בקשת הממשלה להנפקה של חברת "בזק" בסכומים שנקבעו. בגלל קוצר הזמן אני רוצה לחזור על הפרטים. כל נושא מנגנון קביעת המחיר האוטומטי נשאר פתוח, לרבות הטכניקות המופיעות בגוף טיוטת התשקיף, והן כנראה ישתנו, אבל, אני לא חושב שזאת הבעיה של הכנסת כרגע.

בסך-הכול, מה שמוצע כאן היום מבוסס על ההצעה של ועדת-פוגל, לשנות את אופן קביעת מחירי שירותי בזק מהליך שבוועדה הגדרנו אותו בעיקרו כפוליטי — ואני לא נותן לזה שום קונוטציות שליליות דווקא — להליך אוטומטי. ובכל הליך אוטומטי הבעיה מתחילה לא כל כך בנוסחה אלגב-ראית כמו במקדמים שמכניסים לתוכה ובמה רוצים שיצא ממנה.

אני מודה שבאופן בסיסי, המחשבה שמופיעה ביסוד הצעות ועדת-פוגל נראית לי נכונה. השאלה — ואני חושב שבליבונה תצטרך ועדת הכספים להשקיע עוד הרבה מאוד זמן, יותר זמן מאשר באישור ההנפקה — היא בעצם מהי נקודת האיזון הנכונה שבין העובדה ש"בזק" היא שירות מונופוליסטי על-פי ההגדרה — והוא יישאר כזה על-פי ההמלצות ועל-פי המציאות כחלקים גדולים מאוד, ויש ויכוח גדול בשאלה, מה יהיה כיוון ההתפתחות בעתיד עם הצטרפות של כלי קומוניקציה נוספים; כרגע מדובר, על-פי התפיסה הקיימת, שאני מקבל אותה, בכך שהתשתית המהותית של שירותי הבזק צריכה להיות נכס לאומי, מונופול לאומי, והתחרות תתרחש בקטעים שמעבר לתשתיות הללו, וזאת הגדרה לא מדויקת.

בדוח ועדת-פוגל מופיעה ההבחנה, שלפיה כל מה ש-60% ממנו מסופקים על-ידי חברת "בזק" הוא כפיקוח והשאלה, כאשר יש מונופול, מהו כלי הפיקוח כאשר עומדות בפני הפיקוח שתי בעיות — הוא יכול להיות כלי לעידוד חוסר יעילות, הוא יכול להיות כלי שמאחוריו יכול להסתתר כל חוסר יעילות, והוא יכול להיות כלי שבאמצעותו ייווצרו עיוותים — אומנם פה מוצעת נקודת מכתן כעבור חמש שנים, אבל כשתעבור בעוד חמש שנים נאמר: לא לילד הזה התפללנו. חמש שנים הן הרבה, וחמש שנים הן הרבה כסף כאשר מדובר בשירותי "בזק". בחברה שהמחזור שלה גבוה, אם אינני טועה, מ-2 מיליארדי שקלים.

אם כך, לא מדובר פה בנושא טכני, כפי שזה הוצג על-ידי כבוד השר, ולא מדובר בכסף קטן.

נקודה שלישית ואחרונה היא הפלאפון. אני מודה ומתוודה, אינני בעל דבר, אין לי פלאפון. לא זכיתי, אין אנטנה מתנוססת, כסמל המעמד, באחורי מכונית. אם נתקדם במעלות קדושים וטהורים נגיע אפילו לרמת הפלאפון. אבל אני מסתובב בארץ ובעולם, פלאפון בארץ עולה כמה אלפי שקלים. אותו מכשיר עולה בארצות-הברית מאות ספורות של דולרים. כ-200, כ-300 או כ-400 דולר ניתן להשיג אותו מכשיר, אותו מכשיר פלאפון. אני שואל את עצמי: אם מכשיר עולה שם, נניח, 300 דולר, ובארץ הוא עולה 600 דולר — מדוע הפער האדיר? נאלצתם לתת מונופול לפלאפון בגלל רשתות תקשורת ודברים שונים. היו גם מאבקים משפטיים על כך. אגב, אני חושב שאילו היתה כאן תחרות אמת, גם העסק הזה היה יורד. היו מכריחים את חברת הפלאפון המסונפת למטרייה שלכם להוריד מחירים בקטע הזה. אבל אני שואל: למה שירות מודרני, שיכול להיות נחלת אנשים רבים בישראל, הופך להיות סמל ומעמד של יוקרה? זה לא מוצדק. מדינה מודרנית, אם יש לה מונופול — ויש לנו מונופול בתחום הזה, לנו, לממשלה — מן הדין שהממשלה תפעיל גם פיקוח אגרסיבי על מחירים בתחום הזה, כי אינני חושב שהפלאפון בימינו הוא מוצר יוקרה.

בשל שלוש הסיבות האלה, אדוני השר, אינני אוהב את הבזק.

השר ד' מגן:
אבל אתה תומך בחוק.

אברהם בורג (המערך):
את זה לא אמרתי. אינני רוצה לנהוג בצביעות עד כדי כך. אני עולה לשיבת סיעה.

היו"ר ש' דיין:

תודה לחבר הכנסת אברהם בורג. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם פורז, ואחריו — לאחרון הדוברים, חבר הכנסת תופיק טובי.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אדוני השר, אני חושב שחבר הכנסת בורג איננו צודק בזה שאיננו אוהב את חברת "בזק". לחברת "בזק" יש הישגים יוצאים דופן.

אברהם בורג (המערך):

אני גם לא אוהב את אשתך. גם בזה אינני צודק?

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

את אשתי? ברוך השם. גם בזה אינך צודק. אתה צריך לאהוב גם את אשתי.

חברת "בזק", במשך חמש-שש שנים, מאז היא קיימת, הצליחה לחסל כמעט לחלוטין את תור הממתנים לטלפון, היא הצליחה לגרום לכך שבמקומות רבים מאוד יש טלפון שני ושלישי. היא שיפרה בהרבה את המצב לעומת המצב שהיה קיים. נכון שיש לתקן דברים רבים, אבל מוגזם בהחלט להציג את חברת "בזק" כאותה גברת שהצגת, הזקוקה לפחחות. היא אולי זקוקה לפוליש, לווקס, אבל לפחחות — זה נראה לי מוגזם.

אשר לעניין שאנחנו מדברים בו היום, ראשית אני רוצה לומר, שכחבר ועדת הכלכלה אני עומד בתוקף על משמר זכותה של ועדת הכלכלה לטפל בחוק הבזק על כל השלכותיו והיבטיו וכל תיקוניו, לרבות התיקון הנוכחי. ואני מבקש, אדוני היושב-ראש, שהעניין יועבר לוועדת הכנסת. אני אנסה לשכנע בוועדת הכנסת מדוע הצעת חוק זו צריכה להידון בוועדת

אברהם בורג (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אדוני השר, קודם כול, ברכותי. עוד לא זכיתי לשוחח עמן כשר התקשורת.

השר ד' מגן:

לא שר התקשורת.

אברהם בורג (המערך):

כמחזיק בתיק התקשורת. עוד לא זכיתי לשוחח אתך גם כתור שר. על כן, קודם כול, ברכותי — ובהצלחה.

אינני אוהב כל כך את מה שהבאת היום בפני הכנסת. לא לשם כך היתה ההקדמה. אני מקווה שלא אפגע אף לא באחד או באחת מן הנוכחים, אבל חברת הבזק מזכירה לי אותה אשה קשישה וחרושה קמטים שכאה בבוקרו של יום צח ואביבי אל חוף הים — בגורדון, לצורך העניין. שואל אותה המציל: סבחה, מה את עושה כאן? והיא אומרת לו: באתי לתפוס קצת צבע. הוא אומר לה: אולי כדאי לך קודם לעשות קצת פחחות?

יש לי תחושה שמצבה של חברת הבזק הוא מצב של "קצת צבע". המשרדים התייפפו, קבלת הקהל והשירותים השונים, אבל בסופו של דבר צריך גם קצת פחחות לפני שבאים לעשות צבע. דומני שחבר הכנסת אורון כבר נגע בחלק מן ההיבטים הכלכליים, שהפחחות קצת לקויה. לך תדע אם יעשו אותה אי פעם ככלל מתחת לשכבות האפור העבות.

אני רוצה לציין לפניך, כמעט ברמה של אנקדוטה, שלושה דברים שאינני אוהב ב"בזק", אם מותר לי. אינני אוהב את הטלפון "זמיר". זה טלפון מיושן, מערכת הלחצנים שלו איומה, כל מערכת הרכישה של טלפון לא-טוב יקרה הרבה יותר מרכישה של טלפון מתוצרת יפנית כלשהי, שיש בו ה"היי-טק" המתקדם ביותר לענייני התקשורת. יש בעיה עם זה.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):
אינך צודק.

אברהם בורג (המערך):

אני צודק לחלוטין, חבר הכנסת פורז.

דבר שני שאינני אוהב הוא השירות 14, או 144. יש לי דירה של 70 מ"ר, עם ארבעה ילדים, כן ירבו, ועוד שני הורים — יחד שש נפשות. יש לי בערך 3,000 ספרים בבית. בכל פעם שאני מבקש מספר, אומרים לי: אם המספר מצוי בספר הטלפון — תחויב בשלוש פעימות מונה. ניתן להשיג את כל ספרי הטלפון ב — — —

אדוני השר, המטרה של הדירה שלי עם הנפשות החיות ופועלות בה, וברוך השם מדובר בילדים אינטנסיביים בצורה בלתי-רגילה — אם אני צריך לקחת את הספרים של כל הארץ, אני צריך להוסיף חדר כדי שיהיה לי מקום לכל הספרים האלה. במצב של השיכון הישראלי, איפה אשים את הספרים האלה? אני יכול להגיד לך שהספר של עפולה תומך את המאורר, והספר של תל-אביב עוזר לי מאוד כנחיתת קונטנר — — —

השר ד' מגן:

— — —

אברהם בורג (המערך):

אני גר בבית טרומי. האמן לי שלא חסרות בעיות בעניינים האלה. טוב שזה משרת אותי. ספרים לא שימושיים, נניח של מרחבי הנגב, עוזרים לילדים שלי כעבודות המלאכה, וכיו"כו. אבל, העסק איננו פרקטי. הייתי רוצה שהשירות 14 יהיה שירות הניתן לי חיים, כי אינני מסוגל להחזיק בבית את מאגרי האינפורמציה שאחם מפיצים.

היא, שמחיר שיחות הטלפון בישראל הוא מהגבוהים בעולם. עם המכניזם המתחדש להעלאת התעריפים, היתה צריכה להיעשות בדיקה והתוויית דרך להוזלת מחיר השירותים ש"בזק" נותנת לאזרח.

דבר שלישי, התבשרנו בימים אלה, בהודעת הממשלה, על מכירת כ-25% ממניות חברת "בזק". אנחנו מביעים את התנגדותנו לתהליך הזה, ההולך ולובש צורה של חיסול מואץ של חברות ממשלתיות והעברתן לידיים פרטיות; תהליך שאנחנו רואים בו לא שיפור רמת השירות לאזרח והעלאה, אלא ניצול של מה שהמדינה בנתה והקימה מכספי הציבור לתועלתם של בעלי הון פרטי, שקוטפים כיום פירות, שתקציב המדינה והאזרח עצמו, במסים ששילם, מימנו וכו'. ואין, לדעתנו, לוותר על בעלות המדינה ועל ניהול המדינה של מפעלים אלה, כדי שמירווחים שיהיו, או צריכים להיות, ייהנה הציבור ולא בעלי ההון.

ודבר אחרון, אמרתי בתחילת דברי שאומנם חלה התרחבות בשירותי "בזק", במיוחד בשירותי הטלפון, גם במגזר הערבי, אבל עדיין רבים הם המקומות המחסים ומצפים שחברת "בזק" תספק את הצרכים החיוניים שלהם. אני מקווה שהממשלה תרבה את התחרה לספק את השירותים גם לפרטים הנידחים ולאזורים אחרים שעדיין חסרים שירותים אלו. תודה.

הי"ר ש' דיין:

תודה רבה לחבר הכנסת תופיק טובי. בכך תם הדיון. בבקשה, כבוד השר רוצה להשיב.

השר ד' מגן:

אדוני היושב ראש, ברשותך, משפטים ספורים.

ראשית, אני מבקש לעדכן את חברי הבית, כי בתיאום עם מזכירות הכנסת נקבע דיון בשבוע הבא, ב-15 בחודש, ויהיה לי הכבוד למסור סקירה על פעולות משרד התקשורת ותהיה כמובן התייחסות לחלק גדול מהדברים שנאמרו כאן, ותהיה הזדמנות נוספת לחברי הכנסת לפרט את הנושאים.

אני מבקש להדגיש באוזניו של חבר הכנסת חיים אורון, כי מה שמוצע היום אינו אישור נוסחת ועדת פוגל. נוסחת ועדת פוגל תבוא לידי ביטוי בתקנות שיתקנו מכוח החוק המוצע. אבל על מנת לאפשר הצמדה שונה מהצמדה למדר המחירים לצרכן, תוך הבאה בחשבון של מקדם התייעלות, למשל, יש צורך בתיקון החוק.

לכן הכנסת לא מתבקשת לאשר היום את נוסחת ועדת פוגל, אלא רק את האפשרות להתקין תקנות כאישור ועדת הכספים, שתקבענה בדרך זו או אחרת מנגנון לקביעת תעריפים לחמש שנים.

חבר הכנסת פורז, אמרתי בקריאת ביניים ואני חוזר ואומר: סעיף 15 לחוק — ואחא, כמשפטן, יודע זאת — קובע בפירוש, שהסמכות היא סמכות של ועדת הכספים. אבל אם חמשיך להתעקש שהצעת החוק תידון בוועדת הכלכלה, אתה יכול לשכנע בכך את כל חברי הכנסת. אולם רק ועדת הכנסת תחליט באיזו ועדה תידון הצעת החוק. על כל פנים, אני פונה ומבקש, כי הדיון בהצעת החוק יימשך בוועדת הכספים של הכנסת, אשר החלה למעשה בדיון על התקנות בעניין זה.

חבר הכנסת בורג העלה נושאים שיקבלו תשובה בדיון בשבוע הבא. יש תשובות. לא תמיד יש תפירויות, אבל תשובות יש בהחלט.

חבר הכנסת טובי, אני רוצה להעיר באוזניך, הרי מדיניות

הכלכלה. כמובן אינני מתנגד לכך, שנושא אישור התעריפים יישאר, כבעבר, בידי ועדת הכספים. אבל תיקונים לחוק הבזק הם נושא של ועדת הכלכלה.

אני רוצה לומר עוד מלה: אני מנסה זה זמן רב לנהל מלחמה בנושא חשוב אחר שבו מטפלת חברת "בזק", והוא נושא התעריפים שגובה חברת "בזק" מאותם בעלי זיכיונות של טלוויזיה בכבלים. למרבה הצער, חלק גדול מבעלי הזיכיונות האלה מתקינים רשת כבלים נפרדת ועצמאית, תוך זבוזב אדיר של משאבים לאומיים, רק משום שהיחס שהם זוכים לו מחברת "בזק" הוא יחס לא נכון, ובמקרים רבים התעריפים שגובה חברת "בזק" הם תעריפים גבוהים מדי.

היתה בשעתה הצעת חוק פרטית שהגשתי, והממשלה תמכה בה, ולפיה היה אמור שר התקשורת להיות בעל סמכות הפיקוח גם על התעריפים האלה שגובה חברת "בזק". למרבה הצער, בגלל איזה תכסיס שנעשה פה עליידי סיעת המערך בזמן הדיון במליאה, הצעת חוק זו לא אושרה. ולכן כשבילי זו הזדמנות טובה, שעה שאנחנו מדברים בפיקוח שר התקשורת על תעריפי חברת "בזק", להעלות את העניין הזה. ולכן מאוד חשוב לי שהעניין יגיע לוועדת הכלכלה, כי אני אנסה לשכנע בוועדה, שהתיקון הזה הכרחי וחשוב. אני אינני חושב שהעניין של ועדת הכלכלה צריך להיות, משום מה, גורם מעכב.

כמדיניות, אני אומר, והלוואי שחברת "בזק" היתה יכולה להגיע לכך, צריך להקטין עד כמה שיתן את המונופול של "בזק". אני יודע שזה קשה מאוד, בעיקר בהתחשב בוועדים של החברה הזאת. אבל לו היה הדבר לשיטתי, לא היתה חברת "בזק" צריכה, למשל, לעסוק כלל בציור קצה. כל נושא ציור הקצה צריך היה להיות בידי חברות פרטיות שהיו מתחרות ביניהן. חברת "בזק" לא היתה צריכה להחזיק בידיה את השידור. על כך יש גם המלצה של ועדת לפידות, להקים גורם נפרד שיחזיק את השידור. כמו כן, אם אפשר היה ליצור מצב, כמו שהוא קיים בכמה מדינות, ששירותי בין-לאומיות מבוצעות בידי גורמים אחרים ולא דווקא בידי גורם אחד, גם זה היה לטובה.

מכל מקום, אני ער למציאות. חברת "בזק", על כל היתרונות והחסרונות שלה, מוכרת לי הייתי אפילו חבר הדיריקטוריון של חברת "בזק" במהלך תקופה מסוימת. לכן אני רוצה לומר, שעקרונות התיקון לחוק הוא חשוב והוא חיוני גם לצורך ההנפקה, אבל באותה הזדמנות חגיגית, כאשר העניין כבר עולה לדיון, צריך להכניס עוד כמה תיקונים חיוניים. תודה רבה.

הי"ר ש' דיין:

תודה רבה לחבר הכנסת אברהם פורז. רשות הדיבור לאחרון הדוברים, חבר הכנסת תופיק טובי. בבקשה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כבוד היושב ראש, כנסת נכבדה, חברת "בזק", אין ספק שהרחיבה את שירותיה בשנים האחרונות. לעומת זאת, אני חושב שלא אומר דבר חריג אם אציין, שרבות הן התלונות על טיב השירותים, ובמיוחד טיב שירותי הטלפון. שהם רחוקים מלהשביע רצון. ואין לסבול מצב של קלקולים תדירים, טעויות במספר ועוד. לפי דעתי, וזו הדעה הרווחת, חברת "בזק" חייבת כבדק בית וכהתייעלות לצורך שיפור רמת השירות וסיפוק צורכי האזרח.

החוק מבטיח מכניזם להעלאת מחירי שירותי החברה. אבל יש לבדוק את מחירי השירותים אשר גובים כיום. ודעה רווחת

חוברת כ"ה, ישיבה קע"ב, י"ב באייר התש"ן (7 במאי 1990)
— הצעת חוק הבוק (תיקון מס' 7) —

היו"ר ש' דיין:
רבותי, נצביע על חוק הבוק (תיקון מס' 7),
התש"ן—1990, בקריאה ראשונה. זו הצבעה מס' 1.

ה צ ב ע ה

כעד ההצעה להעביר את

הצעת החוק לוועדה — 9

נגד — אין

נמנעים — 1

ההצעה להעביר את הצעת חוק הבוק (תיקון

מס' 7), התש"ן—1990, לוועדה שתקבע

ועדת הכנסת נתקבלה.

היו"ר ש' דיין:
הצעת החוק נתקבלה בקריאה ראשונה. הואיל ויש שתי
הצעות — אני מציע להעביר את החוק לדין בוועדה שתקבע
ועדת הכנסת.

רבותי, תם ונשלם סדר-היום. הישיבה הבאה — מחר, יום
שלישי, י"ג באייר התש"ן: 8 במאי 1990, בשעה 16:00.
הישיבה נעולה.

הממשלה לגבי כל החברות שלה ידועה זה כבר, מיום
שהוקמה. זה עוד תהליך במסגרת ההפרטה וזו מדיניות
הממשלה. רציתי רק להדגיש בפניך דבר שאולי לא שמת לב
אליו. בהנפקה הנוכחית, שעליה דיברנו, אנחנו מדברים על
10% מניות שיונפקו לעובדים. אני חושב שמבחינתך זה ראוי
לחשומת לב.

22220 תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום

ולשוויון):

מתוך ה-25%?

השר ד' מגן:

מתוך ה-25%. כן. 120 ועוד 60, מתוך ה-180 מיליון.

אדוני היושב-ראש, אני מבקש מהכנסת לאשר את הצעת
החוק בקריאה ראשונה ולהעבירה לוועדת הכספים לדין
להכנה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

היו"ר ש' דיין:

תודה רבה לכבוד השר. יש הצעה אחרת?

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

'אני ביקשתי להעביר לוועדת הכלכלה, אבל זה לא

— — —

הישיבה ננעלה בשעה 20:52.